Thuis in vrije tijd

Een verkennend onderzoek over preventie van alcohol- en drugproblemen in jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren

Auteurs:
Else De Donder
Johan Rosiers
Els Van Den Berghe

Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen

E. Tollenaerestraat 15
1020 Brussel
Tel.: 02/423.03.33 - Fax: 02/423.03.34
Email: vad@vad.be - www.vad.be

Inhoud

Dat deze groep gekenmerkt zou worden door een sterker middelengebruik kan niet eenduidig worden aangetoond op basis van wetenschappelijk onderzoek. Wat wel kan worden gesteld is dat in een context van maatschappelijke achterstelling middelengebruik makkelijker kan leiden tot problematisch gebruik (Baron, 1999; Lloyd, 1998). Hierbij wordt verwezen naar het complexe proces van maatschappelijke frustraties en vervreemding, die uiteindelijk leiden tot de vlucht in deviante, 'straatculturele' gedragingen ter compensatie.

Dit laatste komt ook aan bod in de theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid van Walgrave (Walgrave, 1996). Daarin wordt het proces van maatschappelijke achterstelling beschreven als een neerwaartse spiraal die de jongeren als het ware naar de delinquentie zuigt. Ongunstige opgroeiomstandigheden (verpauperde buurten, gebrekkige huisvesting, armoede, onaangepast opvoedingsmodel, ...) zadelen de jongeren meteen op met een sociale handicap die de kans verhoogt op een minder geslaagde schoolcarrière. Door een negatieve schoolloopbaan, door het gebrek aan sociale bindingen (bijvoorbeeld het ontbreken van een aantrekkelijk verenigingsleven) en door de maatschappelijke stigmatisering krijgt de jongere een negatief toekomstperspectief en zelfbeeld. Dit kan leiden tot compenserend gedrag, waarbij men zich tegen de onrechtvaardige maatschappij afzet door het uitvoeren van delinquente daden.
Ook De Ruyver (1992) komt tot deze vaststelling. Door het gebrek aan perspectief en boeiende activiteiten vervelen maatschappelijk achtergestelde jongeren zich. Ze zoeken op een andere wijze vertier en ontspanning. Dit leidt ertoe dat ze (sneller) met de drugscène in aanraking komen, waardoor het risico op problemen als gevolg van druggebruik groter wordt. Dat jongeren experimenteren (in functie van het ontwikkelen van een eigen identiteit) is eigen aan de adolescentieperiode, maar als er problemen door alcohol- en druggebruik opduiken, is de kans bij maatschappelijk achtergestelde jongeren kleiner dat die eenmalig/voorlopig zijn. Zij hebben immers een beperkter sociaal milieu waarop ze kunnen terugvallen (gezin, school, niet-gebruikende vriendenkring), meer contact met politie en justitie, minder kans op hulpverlening (hoge drempel), grotere kans op herval indien ze terugkomen in het eigen milieu. Deze jongeren hebben minder te verliezen: ze hebben een lage schoolcarrière, geen of weinig interessante jobs, weinig perspectieven, ... Het zijn factoren die jongeren anders kunnen afremmen wanneer ze beginnen te experimenteren met drugs of wanneer ze de eerste moeilijkheden ervaren door hun gebruik. Maatschappelijke achterstelling kan zo een medebepalende factor zijn voor persisterend druggebruik (De Ruyver, 1992).
Jongeren uit meer begoede milieus worden anders opgevangen (door thuis, school, verwijzing naar hulpverlening, ...) en hebben meer kans om het druggebruik als een 'jeugdzonde' achter zich te laten. Belangrijk daarbij is de aard van de ouder-kind communicatie en de mogelijkheid tot het bespreken van problemen in het gezin. In gezinnen met een lagere sociaal-economische status ligt de responsiviteit van de ouders lager. Dit komt op rekening van de vader (Vandoorne e.a., 2000). Responsiviteit duidt op de mate waarin het kind ervaart dat de ouders ontvankelijk zijn voor zijn of haar signalen, behoeften en gesteldheid.

Algemeen kan men stellen dat maatschappelijk achtergestelde jongeren vaak te maken hebben met verschillende structurele problemen. Problemen als gevolg van alcohol- en drugmisbruik komen hieruit vaak voort. Alcohol- en drugproblemen zijn dus niet de enige of losstaande problemen waarmee deze groep te maken kan krijgen, maar als ze zich voordoen, kunnen ze wel vlugger problematisch worden.

1.3 Waarom jeugdwerkingen als omgevingsfactor?

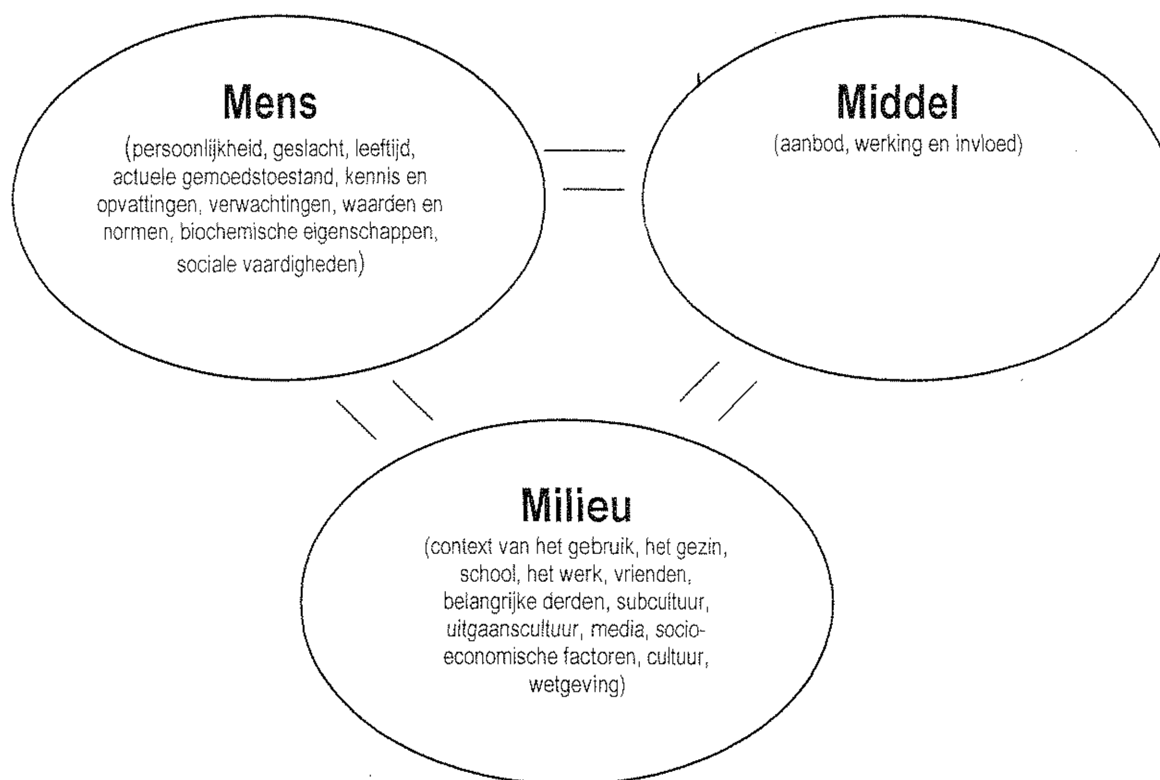
Een belangrijk kanaal om maatschappelijk achtergestelde jongeren te bereiken, zijn jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren. Ook al bereikt men via deze weg niet alle jongeren, toch kan men zich richten op een vrij grote groep die zich nog vastklampt aan een maatschappelijke organisatie (eerder dan andere instellingen als de school). Bovendien worden zo ook jongeren bereikt die niet via de school of andere maatschappelijke instellingen worden bereikt (Department for Education and Employment, 1998; Anderson, 1995). Deze groep jongeren zit nog niet te diep in de neerwaartse spiraal van maatschappelijke kwetsbaarheid. Er zijn nog banden met de maatschappij en haar instellingen. Daarnaast is een grote sterkte van het jeugdwerk dat het de jongeren vrijwillig bereikt (Department for Education and Employment, 1998). Bovendien kan men in de jeugdwerkingen beroep doen op een goede organisatorische en pedagogische omkadering.

De belangrijke preventieve rol van deze jeugdwerkingen schetsen we hieronder aan de hand van drie theoretische modellen. Naast hun sociaal-preventieve rol kunnen jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren ook een belangrijke rol spelen in het voorkomen van alcohol- en drugproblemen.

Een theoretisch concept dat VAD hanteert, en dat in de alcohol- en drugsector al jaren wordt gebruikt, is het zogenaamde MMM-model (figuur 1). De drie M's staan voor respectievelijk mens, middel en milieu (Zinberg, 1984). De drugproblematiek behelst in dit model niet alleen het middel alcohol of andere drugs, het gaat niet alleen over de mens als druggebruiker, maar ook het milieu, de omgeving waarin mensen drinken of niet drinken is een belangrijke component. De multicausaliteit van de problematiek vormt bij dit model een heel belangrijk uitgangspunt. Druggebruik of drugproblemen onstaan niet enkel door kenmerken van de gebruiker. Ook de kenmerken van het gebruikte middel en van het milieu zijn van belang. Daarom is het ook aangewezen om in drugpreventie op deze drie componenten in te werken.

Als we het milieu uit het MMM-schema uitsplitsen, dan komen we op verschillende levensdomeinen terecht: onderwijs, arbeid, vrije tijd en gezin. Rond deze vier domeinen hebben zich verschillende sectoren georganiseerd. We spreken van een sector wanneer zich maatschappelijk, rond een bepaalde kernactiviteit, een organisatiepatroon aftekent, dat (h)erkend wordt. Concreet hebben we het over de volgende sectoren: arbeid, jeugdwerk, onderwijs, uitgaansleven, sociaal-cultureel werk, gezondheidssector, het algemeen welzijnswerk en de politionele-justitiële sector, e.a.

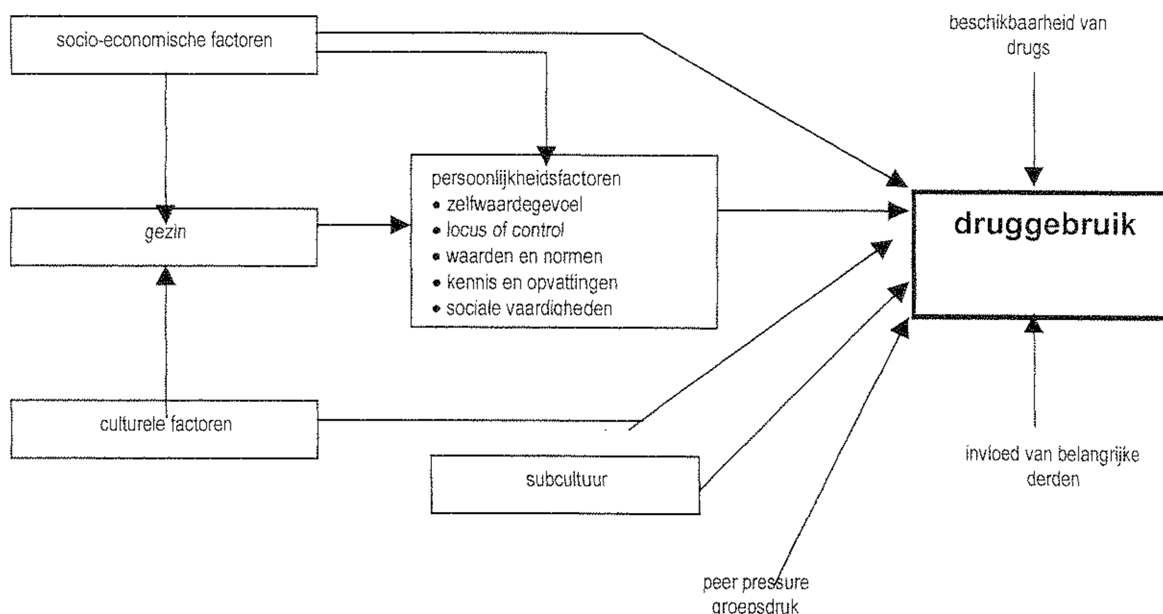
Figuur 1: MMM-schema

Werkingen voor maatschappelijk achtergestelde jongeren maken deel uit van het milieu van de jongeren. Deze werkingen hanteren een totaalaanpak die bestaat uit drie complementaire benaderingen, namelijk de integrale mensbenadering, een inclusieve maatschappijbenadering en een geïntegreerde aanpak (Uit De Marge a, z.j.). Via een integrale mensbenadering gaat men actief aandacht besteden aan alle levens- en probleemterreinen waarmee maatschappelijk achtergestelde jongeren te maken hebben (bijvoorbeeld huisvesting, taalmoeilijkheden, het onderwijs, de politie, de gezondheid, gezinsproblemen, de tewerkstelling, de vrijetijd, de politiek, ...). Een inclusieve maatschappijbenadering betekent dat ook de oorzaken van maatschappelijke achterstelling worden aangepakt. Met een geïntegreerde aanpak tenslotte wordt bedoeld dat aan de centrale ontspannings- en ontmoetingsfunctie van een jeugdwerking ook andere functies worden gekoppeld (bijvoorbeeld vorming, informatie of hulpverlening).
Deze aanpak heeft preventieve effecten op verschillende domeinen, waaronder alcohol- en drugproblemen. Preventie van alcohol- en drugproblemen wordt dan ook het best gekaderd binnen de totaalaanpak.

Een tweede theoretisch model is dat van Tones (1994) (figuur 2). De focus ligt nu op het middelengebruik en de factoren die hierin een rol (kunnen) spelen. In dit model wordt opnieuw de multi-causaliteit van de drugproblematiek benadrukt, maar tevens wordt gepleit voor een intersectorale aanpak. Traditioneel werd reeds veel in het onderwijs gewerkt. Het model van Tones maakt duidelijk dat ook het gezin een belangrijke rol speelt, naast het werk, de vriendengroep, enz. en dat we dus pas via een intersectorale benadering enig effect kunnen verwachten.

Figuur 2: model van Tones (1994)

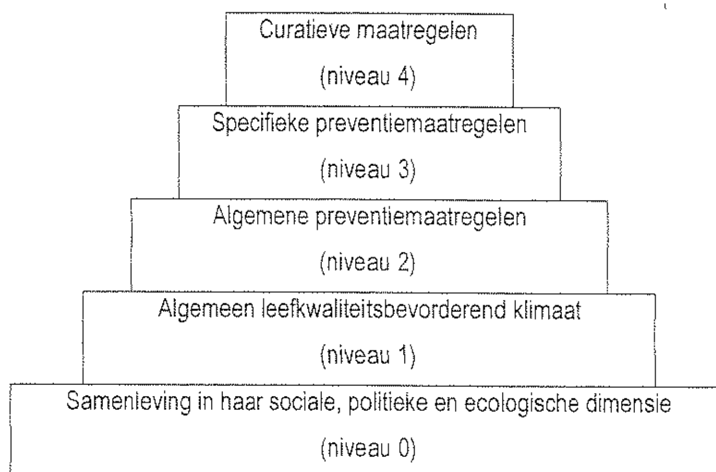

Het model van Tones geeft aan dat de oorzaken van probleemgebruik in kaart gebracht moeten worden om zo precies te kunnen inspelen op die oorzaken. De centrale vraag die we ons hierbij stellen is: wat maakt dat iemand al dan niet problemen krijgt als gevolg van zijn of haar alcohol- of druggebruik? Deze vraag is niet zo eenvoudig te beantwoorden. Er valt namelijk niet één oorzaak aan te wijzen. Er is immers een complex samenspel van verschillende elementen zoals de persoonlijkheid, het gezin, socio-economische omstandigheden, subcultuur, aanwezigheid van drugs,... Deze elementen kunnen we tevens groeperen in de drie M's uit het eerste model: Mens (gebruiker), Middel (alcohol en drugs) en Milieu (omgeving).

Jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren verdienen in deze schema's een belangrijke plaats. Zij zijn een belangrijk onderdeel van het milieu (MMM) en spelen een voorname rol in de invloed van belangrijke derden (Tones). Ook culturele en zelfs subculturele elementen maken deel uit van de eigenheid van de jeugdwerking. Dit rechtvaardigt de keuze van werkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren als onderzoekssetting.

Dat er voor jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren een belangrijke rol is weggelegd in zowel sociale preventie als in preventie van alcohol- en drugproblemen blijkt ook uit het preventiemodel van Deklerck (1996) (figuur 3). Deklerck plaatst criminaliteitspreventie in een bredere maatschappelijke context. Preventie is dan niet langer het exclusieve domein van preventiespecialisten, maar van alle geledingen van de maatschappij.
Deklerck hanteert het concept van de preventiepiramide om aan te geven dat een preventiebeleid integraal dient te gebeuren en dat maatschappelijke instellingen hierin een belangrijke rol spelen. Het dient de verschillende onderdelen en niveaus van een preventiebeleid te integreren. Concreet bestaat de preventiepiramide uit vijf niveaus.

Figuur 3: preventiemodel van Deklerck (1996)

Onderaan de piramide (niveau 0) bevindt zich het ruimere maatschappelijke kader: het gevoerde politieke en economische beleid, heersende opvattingen over moraal en ethiek, graad van institutionalisering, enzovoort. Het algemeen leefkwaliteitsbevorderend klimaat (niveau 1) zit stevig in die ruimere samenlevingscontext verankerd. Dit niveau houdt ondermeer het sociale beleid, voorzieningen op het vlak van recreatie, schoolorganisatie, welzijnswerk en emancipatiebeleid in. Maatregelen op dit niveau hebben als doel het basisklimaat in de samenleving te verbeteren. Er wordt nog niet uitgegaan van een direct causaal verband tussen vooropgestelde maatregelen en problematische feiten. Niveau 2 omvat een aantal sociale of conceptuele preventiemaatregelen van algemene aard. Een jeugdwerking in een achtergestelde buurt kan bijvoorbeeld als een voorziening op dit niveau gezien worden. Naast preventiedoelen in een meer maatschappelijke sfeer komen hier ook doelen in de primaire sfeer, gekaderd in een hulpverlenende en emancipatorische visie, sterker tot uiting. Niveau 3 wordt vorm gegeven door een resem maatregelen zoals voorlichting over drugs en sensibilisering van risicogroepen. Het gaat veelal om situationele preventie, gericht op een specifiek en gericht effect. Niveau 4 tenslotte omvat curatieve maatregelen als hulpverlening en snelinterventie. Maatregelen op dit niveau zijn het gevolg van het 'falen' van de andere niveaus.

De niveaus 1 en 2 zijn eerder positief georiënteerd, terwijl de niveaus 3 en 4 meer probleemgericht zijn. In de eerste niveaus worden eerder positieve doelen nagestreefd, zoals de democratische besluitvorming, rechten voor minderheidsgroepen en de verbetering van de leefsituatie. In de hogere niveaus is er eerder een negatieve oriëntatie die gericht is op aanpakken en voorkomen van problemen. Tussen de niveaus 1 en 2 enerzijds en niveaus 3 en 4 anderzijds kunnen zich spanningen voordoen. Een integrale aanpak met een beleidsvoorkeur voor positieve maatregelen is hierop het beste antwoord.
Alhoewel het schema het anders kan doen vermoeden, zijn de niveaus niet strikt gescheiden. Het gaat eigenlijk om een continuüm waarbij de verschillende preventieniveaus vloeiend in elkaar overlopen.

Als we de jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren op dit schema zouden projecteren, wordt duidelijk dat deze werkingen zich op verschillende niveaus kunnen manifesteren. Op zich is het bestaan van deze werkingen en het feit dat jongeren zich aan deze instellingen kunnen binden al een preventief gegeven. Deze werkingen kunnen in een meer positieve context werken aan een betere sociale positie van hun doelgroep (niveau 2). Meer specifiek gericht op middelengebruik kunnen voor de doelgroep

zowel preventie- (niveau 3) als curatieve maatregelen (niveau 4) genomen worden. Ook in dit schema geplaatst zijn jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren dus belangrijke actoren.
Met ons onderzoek willen we aantonen op welke manier de werking met achtergestelde jongeren indirect preventief is voor alcohol- en drugproblemen. Dit wil zeggen dat ze door te werken op andere terreinen ook alcohol- en drugproblemen kan voorkomen. Daarnaast willen we ook de mogelijkheden aangeven die de werking heeft om direct te werken aan het voorkomen van alcohol- en drugproblemen. Welke preventieve acties kan de werking bijvoorbeeld opzetten.

2.2.1.1 Profiel werking 1

Werking 1 is een allochtone (vooral Turkse) meisjeswerking voor maatschappelijk kwetsbare meisjes vanaf 12 jaar. Ze organiseert spel- en recreatieve activiteiten, er is een volksdansgroep, maar de klemtoon ligt op studie- en huistaakbegeleiding. Dit komt omdat de ouders het bezig zijn voor school een overtuigende motivatie vinden om hun dochters naar de meisjeswerking te laten komen. De werking moet voor hun dochters immers iets zinvols te bieden hebben. Er is een huiswerkatelier (ruimte waar men rustig kan studeren), en een materialenbank (woordenboeken, kranten, ...). Daarnaast zijn er vaste onthaaluren. De meisjeswerking fungeert ook als ontmoetingsruimte, omdat de meisjes anders weinig kans hebben om vriendinnen te ontmoeten buiten de school- en familiecontext. De werking staat in feite tussen de meisjes en hun ouders en de verwachtingen van beide en wordt daardoor gekenmerkt. Contacten met de ouders onderhouden is in deze werking dan ook zeer belangrijk. De moeders worden ook betrokken bij de organisatie van de activiteiten.
Hier wordt gewerkt in een participatiebevorderende sfeer (open communicatie).

Deze werking bereikt vooral Turkse meisjes ouder dan 15 jaar die sterk bezig zijn met hun studies. Er zijn 40 meisjes ingeschreven, maar wekelijks komen er zo'n 20 meisjes.
De meisjes blijken het in het bijzonder moeilijk te hebben met het betekenis geven aan het leven tussen twee culturen. Ze worden vaak geconfronteerd met verschillende en tegenstrijdige verwachtingspatronen (conflict tussen eigen persoonsgebonden verwachtingen en de verwachtingen van de groep).
Ze zijn ook moeilijk te motiveren tot deelname aan bepaalde activiteiten en ze zijn zelden enthousiast, wat zeer sterk de groepssfeer bepaalt. De meisjes worden eveneens gekenmerkt door een houding van fatalisme: 'wat doet het er toe?', 'we willen dit, maar het zal toch niet lukken', 'het zal er toch niet van komen'. Het is net alsof ze zich op voorhand indekken tegen mogelijke teleurstellingen: 'op voorhand niet te veel goesting krijgen, want als het dan niet doorgaat, ...'. Het is heel moeilijk om die spiraal te doorbreken.
De meisjes hebben geen discussiecultuur, waardoor ze het moeilijk hebben om hun eigen mening te geven.
Ze hebben veel psychosomatische klachten en nemen vaak pijnstillers.
De meisjes doen soms voorstellen voor activiteiten, maar staan niet altijd stil bij de consequenties. Zo komt het voor dat er op bepaalde activiteiten niemand komt opdagen.

2.2.1.2 Profiel werking 2

De doelgroep van werking 2 bestaat in de eerste plaats uit maatschappelijk achtergestelde jongeren en in tweede instantie uit hun ouders en opvoeders. Het is in theorie een gemengd allochtone werking die in de praktijk zo goed als uitsluitend Marokkaanse jongeren bereikt. Er komen zowel meisjes als jongens.
De werking concentreert zich op recreatie (instuif, facultatieve activiteiten), educatie (informatie en vorming) en, maar in mindere mate, welzijnsbevordering (begeleide doorverwijzing). In de jongenswerking ligt de klemtoon duidelijk op sport (zaalvoetbal). Voor de toekomst zijn er plannen om een actieve danswerking uit te bouwen. De werking is een open huis, jongeren kunnen elk moment van de dag langskomen.
Emancipatie van de doelgroep staat centraal (streven naar weerbaarheid, zelfstandigheid, zelfbewustzijn, engagement en zelfverantwoordelijkheid). Contact met de ouders is belangrijk. Dit is een eerste stap in de communicatie en samenwerking in de buurt, die men ook belangrijk vindt. Men werkt met de slogan 'respect yourself' waarmee men jongeren oproept tot engagement en verantwoordelijkheid.

Werking 2 ziet jongeren tussen 8 en 25 jaar, zowel jongens als meisjes. 5% zit in het algemeen vormend onderwijs, 25% in het technisch onderwijs en het grootste aantal in het

deeltijds- en beroepsonderwijs. Het grootste deel van de jongeren is van berberafkomst. Het merendeel hecht belang aan de islam. De meeste jongeren hebben een negatief zelfbeeld. Ze missen eigenlijk de vaardigheid om om te gaan met wat op hen afkomt. Ze verstaan Nederlands, maar als ze een officiële administratieve brief krijgen, weten ze niet altijd goed wat ermee te doen. Jongeren hebben een eigen netwerk van oplossingen als ze in de rats zitten: ze raadplegen gekende informele contacten (die heeft dat al meegemaakt, die kent dat, ...), of ze komen bij de jeugdwerkers langs.
Naar de dagelijkse instuif komen enkel de jongeren uit de directe omgeving. Voor specifieke activiteiten komen de jongeren wel van verder afgezakt.
Alhoewel deze werking zich richt tot de maatschappelijk achtergestelde jongeren uit de buurt, blijkt dat de buurtjongeren die het diepst in de neerwaartse spiraal van maatschappelijke achterstelling zitten, niet worden bereikt. De bereikte jongeren zijn eerder modelvoorbeelden. Maar de verantwoordelijken van de werking zijn ervan overtuigd dat men geen enkele maatschappelijke verandering krijgt, als men zich enkel op het tempo van de traagsten richt. Op die manier verliest men de 'rapperen'. Als men de snelsten kan meetrekken, dan kunnen zij zich mee engageren.

2.2.1.3 Profiel werking 3

Werking 3 is een vormingsdienst voor maatschappelijk achtergestelde jongeren tussen 12 en 25 jaar. Ze wil deze jongeren kansen bieden om zich te ontplooien in de samenleving en dit in de eerste plaats door preventief werken. De klemtoon ligt op individuele begeleiding en daarvoor wordt samengewerkt met een welzijnscentrum. De werking is speciaal ingericht om op een rustige manier vragen en problemen te bespreken. Er is een alcoholvrij praatcafé voor onthaal en ontmoeting. Jongeren komen er vooral langs voor een babbeltje en om een oplossing te vinden voor hun problemen. De werking tracht zich zo laagdrempelig mogelijk open te stellen. Ze wil vooral voorkomen dat jongeren afzakken naar een nog complexere situatie van 'onwelzijn' door hen te informeren, te adviseren en te begeleiden. De werking voorziet diverse vaste vormingsprojecten (zowel in de werking als op locatie) die jaarlijks terugkeren.
Men besteedt aandacht aan het geheel van noden en behoeften van de jongeren. Vrije tijd is in deze visie slechts een levensterrein, een deelsaspect van de totale leefwereld van de jongeren.

Werking 3 bereikt drie grote groepen van jongeren. De 18- tot 25-jarigen die pas alleen wonen, meestal een instellingsverleden hebben en een periode van begeleid zelfstandig wonen achter de rug hebben. Zij kennen verschillende problemen zoals werkloosheid, eenzaamheid, verveling. Het gaat vooral om autochtone jongeren. Daarnaast is er een groep van 12-15-jarigen die na school komt. Het gaat om 'stoere' tieners die al eens van huis weglopen, veel tijd op straat doorbrengen en experimenteren met druggebruik. Een laatste groep zijn vluchtelingen, die vooral gekenmerkt wordt door verveling. De meeste problemen zijn verveling en eenzaamheid.
Er komen 70% jongens en 30% meisjes naar de werking. Per dag komen er maximaal 40 tot 50 jongeren langs. Er is een vaste kern van een twintigtal jongeren. De werking heeft momenteel 70 begeleidingsdossiers. Ze bereikt de jongeren vooral via mond-aan-mondreclame. Als ergens een nieuwe werking wordt opgestart, dan gaat ze eerst vindplaatsgericht werken: ze zoekt jongeren op op pleinen en ze vraagt of ze geen zin hebben om bijvoorbeeld naar zee te gaan, een activiteit te doen, of ze geen nood hebben aan een eigen ontmoetingsplaats, ...

2.2.1.4 Profiel werking 4

Werking 4 is een jeugdhuis voor maatschappelijk achtergestelde jongeren. Ze richt zich op autochtone jongeren tussen 14 en 25 à 30 jaar.
De activiteiten zijn gericht op spel- en creatieve activiteiten, amateuristische kunstbeoefening, onthaal en ontmoeting, vorming en informatie en begeleiding.
In deze werking is muziek (onder meer hardcore, new wave, metal, hard rock) heel belangrijk, onder meer omwille van de specifieke subculturen die ze hiermee bereikt.
De laagdrempeligheid uit zich hier in een goed uitgebouwde inspraakstructuur.

Deze werking telt 183 leden en 150 regelmatige bezoekers (niet-leden). Er zijn veel meer jongens dan meisjes. De jongeren komen doorgaans uit een arbeidersmilieu met vaak ontwrichte gezinssituaties, ze vullen hun vrije tijd weinig creatief in (voornaamste interesses zijn uitgaan en spelen op spelconsoles), de meeste jongeren volgen beroeps- of technisch onderwijs en hebben vaak schoolproblemen, jongeren zijn werkloos of werken op de laagste echelons van de arbeidsmarkt. Het jeugdhuis integreerde een grote groep gabbers die voordien op straat te vinden waren.

2.2.1.5 Profiel werking 5

Werking 5 is een gemengde werking voor +16-jarigen. Er is een mengeling van nationaliteiten en van jongens en meisjes. Deze werking werkt met vrijwilligers voor de voorbereiding van de activiteiten, de uitvoering en het openhouden van de instuif. Ze concentreert zich op de vrije tijd van de jongeren. Van hieruit probeert ze andere sociale domeinen zoals de school, het werk of het gezin te beïnvloeden. Het activiteitenaanbod bestaat uit: werken aan structuurveranderingen, spel- en creatieve activiteiten, onthaal en ontmoeting, vorming, informatie en begeleiding.

Dit jeugdhuis is een onderdeel van een ruimere jeugdwerking in een middelgrote stad. De werking heeft als doelgroep jongeren van drie achtergestelde wijken. In dit onderzoek werd de werking in één van deze wijken onder de loep genomen. Het publiek van deze werking is zeer heterogeen, zowel qua etniciteit als qua geslacht. De doelgroep wordt gekenmerkt door een complexe achterstellingssituatie, die bij allochtone jongeren nog bemoeilijkt wordt door het balanceren tussen twee culturen. Thuis heerst een strenge vaderlijke controle, op straat heerst een 'hoop-loze' cultuur, met sterk deviant subcultuurgedrag (waaronder ook druggebruik).
De jeugdwerking tracht een waardig alternatief te bieden aan deze 'desperados'. De werking steunt vrij sterk op de participatie van jongeren-vrijwilligers. Het aanbod richt zich op ontspanning en ontmoeting. Vanuit dat kader wordt gewerkt aan het bevorderen van integratie, emancipatie en weerbaarheid. Voorts kan worden ingespeeld op persoonlijke, familiale of groepsproblemen.
Er zijn twee deelwerkingen: voor 11- tot 16-jarigen en voor 16- tot 25-jarigen. In de werking met de oudste doelgroep, waar de interviews plaatsvonden, zijn 68 leden aangesloten. Er is een kerngroep van een twintigtal jongeren. De meesten zijn tussen 18 en 20 jaar oud.

3. Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk stellen we de meest relevante onderzoeksresultaten voor.
In de eerste paragraaf staan we stil bij de beschermende rol die jeugdwerkingen spelen in de positie van maatschappelijk achtergestelde jongeren. We kijken vooral naar de door de respondenten aangehaalde succesfactoren die maken dat maatschappelijk achtergestelde jongeren naar die werkingen komen èn blijven komen.
Paragraaf 2 analyseert hoe maatschappelijk achtergestelde jongeren en jeugdwerkers omgaan met middelengebruik. Dit behandelt zowel het eigen gebruik als de houding ten aanzien van andermans gebruik.
De derde paragraaf vormt de link tussen de twee voorgaande hoofdstukken. De aanpak van middelengebruik en daaraan gerelateerde problemen door de jeugdwerkingen plaatsen we in het licht van de vorige bevindingen. Welke algemene succesfactoren binnen de jeugdwerkingen kunnen een rol spelen in het preventief omgaan met middelengebruik?

3.1 Jeugdwerkingen als preventieve buffer

De reeds aangehaalde theorieën geven impliciet aan dat jeugdwerkingen een preventieve rol kunnen spelen in het ontwikkelen van deviant gedrag van maatschappelijk achtergestelde jongeren. Zij kunnen door hun vrijetijdsaanbod en hun sociale ondersteuning positieve alternatieven aanreiken voor de perspectiefloze, deviante straatcultuur.
De jeugdwerker neemt, net als de school, een aantal taken over die gewoonlijk tot de gezinssfeer behoren: huistaakbegeleiding, ontspanning, uitstappen, opvolgen en ondersteunen sportactiviteiten, referentiekader, adviesverlening. Dit kadert in een algemene maatschappelijke ontwikkeling waarbij maatschappelijke instellingen steeds meer zorg dragen voor domeinen die vroeger tot de privé-sfeer behoorden (Dizard & Gadlin, 1990; Bronneman-Helmers, 1999). Specifiek voor het jeugdwerk wijzen Verbist & De Weser (1998) er op dat deze sector ook onder druk staat om niet enkel 'speelse activiteiten' op te nemen maar ook complexere maatschappelijke taken.
Men kan stellen dat deze jeugdwerkingen de jongeren opnieuw sterker binden aan de maatschappij, wat volgens de 'social bonding'-theorie van Travis Hirshi de kans op delinquent gedrag sterk vermindert (Hirshi, 1968). Door een grotere betrokkenheid ('involvement') in conventionele, maatschappelijke activiteiten is er geen ruimte om aan delinquente daden te denken, laat staan ze uit te voeren. Een Oostenrijks onderzoek lijkt deze veronderstelling te staven voor wat betreft middelengebruik: jongeren die participeren aan het jeugdwerk vertonen een kleinere kans op het gebruik van illegale drugs (Gasser-Steiner e.a., 1996).
Het feit dat maatschappelijk achtergestelde jongeren de op zich niet evidente stap zetten om deel te nemen aan de activiteiten van jeugdwerkingen is een belangrijk gegeven. Daarom is het interessant om na te gaan waarom jongeren naar de jeugdwerkingen gaan en blijven gaan. Wat bindt hen aan deze maatschappelijke instellingen?

Er zijn verschillende redenen waarom jongeren naar een werking voor maatschappelijk achtergestelde jongeren komen. Dat men zich er goed voelt, dat het er plezant is, kortom dat er een goede sfeer is, blijkt in alle werkingen belangrijk te zijn.

> *"Het is gezellig en plezant, samen met vriendinnen hier zitten. Als je je verveelt kan je altijd naar hier komen." (jongere, werking 2)*

"Iedereen komt met iedereen overeen. Er is hier een wreed goede sfeer. Hier is het meer dat je je moet amuseren. Amuseer je je hier niet, dan moet je hier niet komen." (jongere, werking 3)

"Muziek, warmte, niemand die me komt storen, dat is eigenlijk de reden dat ik naar hier kom." (jongere, werking 5)

De ontmoetingsfunctie van een jeugdwerking is ook een belangrijk motief voor de jongeren om er heen te gaan.

"Als we niet samen op het pleintje zijn, zijn we hier. Om te kickeren of zo." (jongere, werking 5)

" Al mijn vrienden zijn hier ... het is beter dan op straat rondhangen." (jongere, werking 2)

Daarnaast zijn de activiteiten die de jeugdwerking organiseert een belangrijke motivatie om naar de werking te komen.

"De kampen en activiteiten, die bevallen me wel, die vind ik wel leuk." (jongere, werking 3)

"Ik kom hier vooral voor hulp bij schoolwerk." (jongere, werking 1)

"Omdat je hier veel kan doen. Af en toe een fuif of een optreden. Je kan ook zelf meewerken aan projecten en dat vind ik wel positief." (jongere, werking 4)

Uit de interviews blijkt voorts dat de relatie met jeugdwerker en vrienden een belangrijke reden is waarom jongeren naar een jeugdwerking komen.

"Om een beetje met mijn vrienden en vriendinnen te zijn. Ik vind het eigenlijk veel plezanter als je met vriendinnen activiteiten doet." (jongere, werking 2)

"Ik vind het hier leuk. De meisjes hier zijn tof en de begeleidsters ook. 't Is eigenlijk meer voor de meisjes en de begeleidsters dat ik kom." (jongere, werking 1)

Deze onderwerpen worden hierna verder uitgediept en toegelicht. In paragraaf 3.1.1. bestuderen we de rol van de jeugdwerker en zijn relatie met de jongeren, in paragraaf 3.1.2. nemen we de relatie tussen de jongeren onder de loep en in paragraaf 3.1.3. staan we stil bij de activiteiten van de jeugdwerkingen.

3.1.1 De jeugdwerker

De jeugdwerker neemt een cruciale plaats in in het binden van de maatschappelijk achtergestelde jongeren. De werker vervult veel rollen in het omgaan met de jongeren: een animerende rol, een ondersteunende rol, een vriendschappelijke rol, een helpende rol, ... Soms is de relatie eerder affectief (praten over problemen, vertrouwen schenken, ...) , soms is de relatie eerder instrumenteel (begeleiding en verwijzing naar hulpverlening, ...)[4]. Op

[4] Hier baseren we ons op begrippen van de Duitse socioloog Max Weber, die affectief handelen zag als een vorm van sociaal handelen dat gestoeld is op gevoelens en/of emoties. Daar tegenover staat het instrumentele handelen: een rationele, doelgerichte vorm van sociaal handelen die bepaald wordt door verwachtingen die een actor heeft in een bepaalde handelingssituatie.

beide aspecten van de relatie gaan we verder in. Eerst wordt de affectieve relatie tussen jongeren en jeugdwerkers belicht, vervolgens de gemengd affectief-instrumentele samenwerking tussen jeugdwerkers en jongeren om problemen op te lossen en tenslotte de meer instrumentele professionele omkadering van de jeugdwerker.

3.1.1.1 De affectieve relatie tussen jongere en jeugdwerker

3.1.1.1.1 KWALITEIT VAN DE RELATIE

Een belangrijke succesfactor in het binden van maatschappelijk achtergestelde jongeren met jeugdwerkingen is de kwaliteit van de relatie tussen die jongeren en de jeugdwerker(s).
Twee derde van de geïnterviewde jongeren geeft te kennen goed overeen te komen met de jeugdwerker(s). Ongeveer een derde van de respondenten geeft aan slechts met bepaalde jeugdwerkers goed overeen te komen en minder met (de) andere. Het gaat bij deze laatste meestal om een minder groot vertrouwen en het zich minder op het gemak voelen bij sommige jeugdwerkers. Schijnbaar liggen voornamelijk het minder goed/lang kennen en verschillen in karakter (het elkaar niet liggen) aan de basis hiervan. Eén respondent (werking 3) gaf ook aan dat een minder goede aanpak bij een probleembegeleiding mee aan de basis ligt.
Het is normaal dat je als jeugdwerker niet met alle jongeren even goed kan opschieten. Het is wel belangrijk dat elke jongere bij iemand van het team terechtkan (zie ook paragraaf 3.1.1.3). Culturele of geslachtsgebonden drempels kunnen worden weggewerkt door bijvoorbeeld te zorgen voor een gediversifieerd, aan heersende verhoudingen aangepast team.

> *"Met meisjes is er een minder goed contact. Je kan je afvragen of dat aan de personeelssamenstelling ligt." (mannelijke jeugdwerker, werking 4)*

Gevraagd naar hun mening over de jeugdwerker maken jongeren spontaan associaties met vriendschap, zich goed voelen (op gemak, vertrouwen), hulpvaardigheid, rolmodel en steunpilaar voor het jeugdhuis.

Het door de meeste geïnterviewde jeugdwerkers geschetste beeld komt goed overeen met met de verhalen van de jongeren. Bijna alle jeugdwerkers geven spontaan aan goed overeen te komen met de jongeren. Spontane associaties over de jongeren gaan over vriendschap, het zoeken naar geborgenheid en hulpbehoevendheid.

3.1.1.1.2 VERTROUWENSRELATIE

Een aantal jeugdwerkers stelt de jongeren goed te kennen. Anderen zijn daar niet helemaal zeker van. Dit laatste betreft werkers die minder lang of minder direct (bijvoorbeeld als coördinator) met de jongeren omgaan. Het opbouwen van een vertrouwensrelatie vergt vaak langdurige intensieve contacten. Bovendien kan je je de vraag stellen 'wat is goed kennen'?

Algemeen genomen stellen de jongeren vertrouwen in de jeugdwerker. Het niet doorvertellen van vertrouwelijke zaken omwille van het beroepsgeheim speelt bij een aantal jongeren een rol (werking 1, 3 en 4).[5]

[5] Er is geen duidelijk beroepsgeheim voor jeugdwerkers. Wettelijk gezien kan beroepsgeheim ingeroepen worden als er sprake is van een individuele therapeutische relatie met de 'cliënt', al is ook dat onderhevig aan juridische interpretatie. In het jeugdwerk is er inzake beroepsgeheim niets formeel geregeld. Uit de Marge werkt aan een

"Als je iets tegen de jeugdwerkers zegt, dan weet je gegarandeerd dat dat privé blijft. Dat ligt voor een deel in hun takenpakket." (jongere, werking 4)

"Als je problemen hebt, moet je naar de jeugdwerkers gaan en gaan ze in een aparte ruimte met jou praten. (...) Ze zijn allemaal ervaren in dat soort zaken. Ze hebben ook zoiets als beroepsgeheim. Echt, het is zeer vertrouwelijk." (jongere, werking 3)

Eén Turks meisje vindt het dan ook niet goed dat de jeugdwerker vertrouwelijke zaken met collega's bespreekt. Op het belang voor de jeugdwerkers van het in team bepreken van individuele problemen van jongeren wordt echter later dieper ingegaan (zie paragraaf 3.1.1.3.).

3.1.1.1.3 Etnische band

In allochtone werkingen schept de langdurige sterke band tussen jeugdwerker en familie/buurt een basis voor de relatie tussen jeugdwerker en jongeren. De meeste geïnterviewde allochtone jongeren vinden dit geen probleem. Toch geven enkele jongeren van een allochtone werking aan dat ze zich terughoudender opstellen tegenover een Turkse jeugdwerker, omdat ze vrezen dat vertrouwelijke zaken kunnen worden doorverteld in de buurt.
De jeugdwerker van deze werking legt het verband met de culturele eigenheid:

"Een Belgische jeugdwerker moet minder bewijzen dat hij/zij te vertrouwen is. Een allochtone jeugdwerker moet onbesproken zijn. Een allochtone jeugdwerker begrijpt de taal en de meisjes moeten als het ware minder uitleg geven, maar ze zullen niet alles aan de Turkse jeugdwerker zeggen uit schrik dat ze het gaat doorvertellen." (jeugdwerker, werking 1)

Dit wil geenszins zeggen dat allochtone jeugdwerkers minder belang hechten aan deontologische aspecten of dat men in allochtone gemeenschappen meer roddelt. Allicht speelt de familie-eer, een belangrijk onderdeel in islamitische culturen, een grote rol in de angst dat vertrouwelijke dingen openbaar gemaakt worden.

Voor een Algerijns meisje uit werking 1 speelt de etnische band met de jeugdwerker een positieve rol in de vertrouwensrelatie, anderzijds stelt een ander (Turks) meisje uit diezelfde werking dat niet zozeer etniciteit dan wel vriendschap hierin een belangrijke rol speelt.

"Vertrouwen heeft niets te maken met afkomst, ... ofwel vertrouw je iemand voor wie hij is en de vriendschap, maar niet omdat de nationaliteit verschilt van de jouwe, ... dat zou racistisch zijn." (jongere, werking 1)

3.1.1.1.4 Langdurige relatie

Een aantal jongeren geeft aan dat het feit dat de jeugdwerker al langer gekend is in de buurt en bij de familie de groei van een vertrouwensband bevordert (werking 1, 2 en 5).

---

deontologische code, waarin ook het beroepsgeheim zal worden opgenomen. Volgens de coördinator van Uit de Marge, Eric Castermans, heeft de jeugdwerker alleszins een morele discretieplicht.

(Gevraagd naar de reden waarom de jongere vertrouwelijke zaken met de jeugdwerker bespreekt) "... en ook eigenlijk omdat ze heel mijn familie en mijn ouders kent." (jongere, werking 1)

"Ik ken de jeugdwerker van vroeger, omdat onze ouders elkaar kennen. Ze is zeker geen onbekende. Ze is eigenlijk meer een oudste zus voor mij." (jongere, werking 2)

Een aantal jongeren stelt dat door het mettertijd beter leren kennen van de jeugdwerker de vertrouwensband groeit. Hierdoor worden gevoelige thema's makkelijker bespreekbaar.

"Ik zit hier al vijf jaar in de werking en ik heb de jeugdwerker leren vertrouwen. Dat is zo vanzelf gekomen, dat ik haar begon te vertrouwen en dat ik haar dingen vertelde." (jongere, werking 1)

"Het zijn mensen die je al iets beter kent en je kan hen dingen in vertrouwen vertellen." (jongere, werking 4)

Volgens de jeugdwerker van werking 2 speelt het feit dat hij al lang gekend is in de werking en in de buurt mee in het vertrouwen dat de jongeren in hem stellen. Toch blijken de jongeren van die werking gevoelige zaken, zoals problemen thuis, ook niet met hem te bespreken:

"Of de jongeren ook gemakkelijk tegen een jeugdwerker praten, is afhankelijk van het vertrouwen dat ze in je stellen. Zelfs na vijf jaar werken hier stellen sommige jongeren nog niet voldoende vertrouwen in mij om over sommige onderwerpen te praten." (jeugdwerker, werking 2)

Andere factoren die jongeren nodig achten voor een vertrouwensvolle relatie met de jeugdwerker zijn eerlijkheid, discretie ten aanzien van de ouders en de persoonlijkheid van de werker.
De jeugdwerkers van werking 2, 3 en 5 zien zichzelf als een vertrouwensfiguur voor de jongeren. De jeugdwerkers van werking 2, 3 en 4 bevestigen dat het opbouwen van een vertrouwensrelatie tijd vergt.

3.1.1.1.5 Tijd maken om te praten

Om een goede vertrouwensband met jongeren op te bouwen, is het nodig om voldoende tijd te maken. De jongere moet met de werker kunnen praten als hij/zij daar behoefte aan heeft. Bijna alle jongeren geven aan dat de jeugdwerkers genoeg tijd maken om te praten. Een aantal jongeren stelt dat ze met sommige jeugdwerkers beter kunnen praten dan met andere.
Sommige jongeren geven spontaan aan dat ze zich beter voelen na een gesprek met de jeugdwerker.

"Als je je slecht voelt of zo helpen de jeugdwerkers je. Dan praten ze met je en zo. Als ik met hen praat dan voel ik mij altijd beter." (jongere, werking 1)

Voor sommigen is de jeugdwerker het eerste/enige toevluchtsoord bij problemen. Enkele jongeren stellen dat ze meer luisterbereidheid vinden bij de jeugdwerker dan bij de ouders.

"Je kan alles tegen de jeugdwerkers zeggen. Ze staan eigenlijk los van de zaak. Met je ouders kan je daar moeilijker over praten dan met hen." (jongere, werking 4)

"Ik denk dat het daarom is dat ze de jeugdwerking hebben gesticht: om naar de jongeren te luisteren. Omdat de ouders niet echt luisteren." (jongeren, werking 3)

De meeste jeugdwerkers wijzen op het belang van tijd maken voor een gesprek met de jongeren. Over de invulling hiervan, zien we grosso modo twee werkwijzen: het spontaan 'afhandelen' van gesprekken en het georganiseerd 'afhandelen' van gesprekken. Voor werking 1 dienen gesprekken -behoudens hoogdringendheid- te gebeuren na het vastleggen van een afspraak, tijdens het vaste spreekuur. Vroeger hanteerde men daar ook de spontane aanpak, maar dit nam zoveel tijd van de jeugdwerkers in beslag dat dit soms ten koste van de groep ging. Volgens andere jeugdwerkers moet men altijd tijd maken voor een gesprek met de jongeren (werking 2 en 5).

"Ik maak uitdrukkelijk tijd voor een gesprek, zowel in het jeugdwerk als daarbuiten. Eigenlijk stopt mijn werk nooit." (jeugdwerker, werking 2)

"We zijn hier elke dag. De jongeren weten wat we doen, ze weten dat ze naar ons toe kunnen komen, ze weten dat er tijd gemaakt wordt. Als ze willen babbelen, komen ze naar ons toe en dan wordt daar tijd voor gemaakt." (jeugdwerker, werking 5)

Voor de werker uit werking 2 ligt dat ten dele aan de verwachtingen van de jongeren: zij willen, als ze een probleem of vraag hebben, dat direct opgelost zien. Daarom moet de jeugdwerker er meteen op in gaan. Een dag later ziet de jongere het misschien niet meer problematisch en daarin schuilt het gevaar dat problemen niet (tijdig) opgenomen worden.
Voor de jeugdwerker van werking 1 moeten gesprekken gescheiden blijven van de activiteiten in de jeugdwerking, voor de collega uit werking 4 kan een gesprek evengoed aan de toog van de werking plaatsvinden. Toch viel het een collega-jeugdwerker uit werking 3 op dat jongeren spontaner praten als er minder volk in de omgeving is.

Jeugdwerkers uit drie verschillende settings (werking 2, 3 en 4) stellen dat praten conflict-probleemwerend werkt.

"Op woensdagnamiddag wordt er hardcore gedraaid. Er was afgesproken om ook eens een uurtje techno te draaien. Hup, dan zijn alle gabbers weg. Daar moet je als werker kunnen op inspelen. De volgende keer wordt in de werkgroep muziek een aantal gabbers uitgenodigd. Je geeft hen op die manier een stem, je werkt aan hun mondigheid en aan conflicthantering." (jeugdwerker, werking 4)

Aangehaalde associaties voor een goed gesprek zijn: eerlijkheid, duidelijkheid, geduld, structuur, luisterbereidheid, vertrouwen, perspectief geven, de mens achter de problematiek bekijken, geen taboes.
Een jeugdwerker van werking 4 wijst er wel op dat je een gesprek best na 45 minuten afrondt. De jongere waarmee je praat, moet dan wel een perspectief hebben (bijvoorbeeld een afspraak voor een nieuw gesprek). De geïnterviewde jeugdwerker van werking 5 wijst erop dat niet elke jongere wil praten. Een jeugdwerker van werking 1 erkent dat de afwijzende houding van de werker tegenover gevoelige onderwerpen voor de jongeren drempelverhogend kan zijn.

"De sfeer die je creëert in de organisatie, dat je op bepaalde dingen nogal fel kunt reageren, maakt dat sommige dingen misschien niet meer aan bod komen." (jeugdwerker, werking 1)

Een gesprek met jongeren moet niet steeds probleemgericht zijn. Integendeel, een losse babbel met de jongere stimuleert het vertrouwen en geeft de jeugdwerker de mogelijkheid de jongere en diens omgeving en situatie beter te leren kennen.

"Hoofddoel van de jeugdwerking is onthaal, ontmoeting en bavardage, dat is wat er al eens tussen de koffie en de thee wordt gezegd. We registreren dan wat er in de groep leeft. Dat is onze hoofdtaak: gewoon praten met de jongeren en de individuele begeleiding komt er naast. Als we zien in de bavardage dat een jongere meer nodig heeft dan een gewoon gesprek, wordt een individuele begeleiding opgestart." (jeugdwerker, werking 3)

3.1.1.1.6 GESPREKSONDERWERPEN

De meest geciteerde gesprekstopics zijn, in dalende volgorde van belangrijkheid: schoolproblemen (enkel bij allochtone jongeren), problemen thuis, relaties, problemen algemeen (zonder verdere specificatie), emotionele knopen, administratieve zaken en het reilen en zeilen van de jeugdwerking. Een aantal jongeren geeft spontaan aan met de jeugdwerker over eventuele alcohol- en drugproblemen te praten.

De meeste jongeren zeggen dat je met de jeugdwerker over alles kan praten. Een aantal - allemaal autochtone- respondenten voegt daar aan toe dat dit ook voor alcohol en drugs geldt.

Enkele respondenten van allochtone afkomst geven aan dat ze over bepaalde problemen niet zouden praten met de jeugdwerker: problemen thuis, verliefdheid en "echte" problemen (zonder verdere specificatie). Dit zou verband kunnen houden met de rol van de ouders en de familiale eer in meer traditionele islamitische families. Kinderen horen zich respectvol, afhankelijk en gehoorzaam te gedragen tegenover hun vader. Zij horen bijvoorbeeld ook niet over gevoelige onderwerpen, zoals roken of seks, te praten in aanwezigheid van hun vader. Jongeren leren conflicten met hun vader te vermijden door hem te ontwijken. Met de moeder is er vanaf de geboorte een veel hechtere band, al wordt de relatie tussen opgroeiende jongens en de moeder minder hecht in de puberteits- en adolescentiejaren.
De familiale eer is een zeer belangrijk element. De vader dient de 'intramurale' aspecten van het gezinsleven, waar een buitenstaander niet mag indringen, samen met de gezinsleden onder controle te hebben. Dit betekent dat de gezinsleden niet zomaar gevoelige onderwerpen, zoals bijvoorbeeld het seksuele gedrag van de vrouwen, met buitenstaanders zullen bespreken (Hermans, 1994).

Door de jeugdwerkers geciteerde problemen waarover de jongeren praten, zijn: relaties, regels en problemen thuis. Enkele jeugdwerkers (werking 3, 4 en 5) geven aan dat drugs onder jongeren openlijk bespreekbaar is. De jeugdwerker van werking 3 stelt wel dat praten over gebruik niet in het bijzijn van jongere gasten gebeurt en dat praten over persoonlijke problemen met middelengebruik steeds individueel gebeurt. De allochtone jeugdwerkers zeggen niets over alcohol en drugs als gespreksthema in hun werking.

3.1.1.2 Probleemoplossend werken: het evenwicht tussen affectief en instrumenteel handelen

Naast de meermaals geciteerde goede 'affectieve' relatie tussen jeugdwerkers en jongeren is er een aantal jeugdwerkers die eerder 'instrumentele' succesfactoren aangeven voor het werkbaar houden van deze relatie: het emancipatorisch omgaan bij vragen en problemen (werking 1 en 4), het werken vanuit een wederzijds respect (werking 2), het rechtlijnig zijn (werking 2), niet te close worden (werking 3). Deze eerder rationele aspecten contrasteren met de voordien aangehaalde affectieve associaties, maar zijn tevens complementair.

Een aantal jongeren geeft aan dat ze bij problemen eerst naar de jeugdwerker zou gaan. Als redenen daarvoor worden aangehaald: de jongere heeft vertrouwen in de jeugdwerker, de jeugdwerker kan zelf de jongere helpen, de jeugdwerker heeft kennis van de sociale kaart. Sommige jongeren halen voorbeelden aan van problemen waarmee zij geholpen werden door de jeugdwerker (schoolproblemen, administratieve rompslomp, ...).

3.1.1.2.1 BEGELEIDING

Zowat iedere werking pakt begeleiding op een eigen manier aan. In werking 1 bestaat begeleiding uit het ondersteunen bij praktische vragen en het verhogen van de zelfredzaamheid, door het 'emancipatorisch' begeleiden van de meisjes en het aanbieden van lectuur. Er wordt ook ondersteund en bemiddeld bij individuele problemen (luisterend oor, hulpvraag verduidelijken, ordenen van verhaal, zoeken naar aanknopingspunten). Vooraleer de jeugdwerker met oplossingen komt wordt eerst bekeken wat ze zelf kunnen doen. Meisjes worden een stuk gestuurd in het zelf vinden van oplossingen.

> *"Als de meisjes vragen 'welke studierichting zou ik best kiezen?', dan moet je niet zeggen: 'wel, misschien is dit of dat wel iets voor jou want je doet graag dit of dat', maar wel: 'als je de verschillende richtingen bekijkt: wat vind jij leuk en wat minder leuk aan elke richting?',... Als begeleider moet je leren een ander soort vragen te stellen. Dat valt niet altijd in de smaak bij de meisjes, geeft conflicten: 'je wilt dat niet doen omdat ik het ben', 'als ik er niet door ben, dan is het jouw schuld!', 'waarom ben jij hier dan?', 'niemand wil mij helpen',... " (jeugdwerker, werking 1)*

In werking 2 hanteert men het principe 'respect yourself', waarmee men jongeren oproept tot engagement en verantwoordelijkheid, eveneens om problemen het hoofd te bieden. Men gaat er trouwens van uit dat als je jongeren zelfrespect wilt bijbrengen, je als werking de jongeren eveneens moet respecteren. Respect voor de jongeren komt in deze werking bijvoorbeeld tot uiting in de inrichting van de lokalen. Ze kiezen bewust voor nieuwe en degelijke meubels. Wanneer de werking armoedigheid uitstraalt voelen de jongeren zich op de duur ook als kringloopmateriaal.
Deze werking speelt in principe op alle problemen die de jongeren aanbrengen in en tracht gericht door te verwijzen. Als er binnen de werking problemen tussen jongeren zijn, bijvoorbeeld een conflict of agressie, dan gaan ze kijken naar de onderliggende oorzaken.

In werking 4 vergeet men zeker niet wat jongeren voor elkaar kunnen doen en onderschat men de invloed en de slagkracht van de jongeren niet. De jeugdwerker heeft zelfs liever dat ze het zelf oplossen, dat maakt hen sterk en het is een teken van betrokkenheid en bezorgdheid. Uiteindelijk moeten ze het binnen vijf jaar ook met hun vrienden stellen en kunnen ze geen beroep meer doen op de jeugdwerker. Bij zware problemen kan je als jeugdwerker wel een oplossingskader aanreiken:

"In de zwaarste gevallen moet je er staan, moet je knopen doorhakken, zorgen dat er wordt over nagedacht en moet je de scherpe kanten wat nuanceren, want die gasten kunnen hard zijn voor elkaar. Je moet het wat gaan plaatsen in een kader. Dat is een heel bemiddelende functie. Er gaat heel veel kracht uit -en dat mag je niet vergeten- van jongeren onder elkaar, ook al zijn ze absoluut niet professioneel bezig. Soms moet ge niet professioneel bezig zijn, bezorgdheid en elkaar graag zien, dat maakt dat goed." (jeugdwerker, werking 4)

In werking 5 wordt op de pijlers 'informatie' en 'begeleiding' voortgebouwd. Informatie gebeurt deels door het organiseren van maandelijkse vormingsmomenten tijdens de instuif voor jongeren. De thema's worden gestuurd door de interesses en vragen van de jongeren. De jongeren worden ook actief bij de voorbereiding betrokken.

Begeleiding wordt opgenomen als een jongere een hulpvraag formuleert. Na een persoonlijk onderhoud met de jongere wordt eerst gekeken of het probleem kan worden opgelost door de professionele krachten van de werking. Indien niet, wordt gekeken welke instanties betrokken kunnen worden tegen de probleemoplossing en of verwijzing van de jongere aangewezen is.

3.1.1.2.2 DOORVERWIJZING

De geïnterviewde jeugdwerkers zien zichzelf en de werking als vangnet voor de jongeren, maar staan open voor verwijzing naar andere diensten.

"Doorverwijzen is geen schande, je leert als jeugdwerker ook uit de door de jongeren opgedane ervaringen." (jeugdwerker, werking 4)

Twee jeugdwerkers (werking 2 en 5) geven aan dat ze eerst zelf bekijken of ze het probleem kunnen oplossen. Indien dit niet kan, verwijzen ze door.

Twee werkingen wijzen op heersende noden in het lokale welzijnsnetwerk. Werking 2 heeft kritiek op het gebrek aan basiswerkingen in de buurt. Bovendien hanteren de schaarse welzijnsvoorzieningen een verschillende organisatiecultuur. Werking 2 en 4 vermelden de nood aan straathoekwerk voor hun doelpubliek. Werking 4 ziet straathoekwerk als een middel om geschorste jongeren op te vangen zodat zij na hun schorsingstermijn terug naar de jeugdwerking geleid kunnen worden of -indien dat niet mogelijk is- naar een andere organisatie. Werking 2 ziet het straathoekwerk eerder als een middel om nog niet bereikte/moeilijk bereikbare jongeren uit de buurt naar de werking te halen.

Geen enkele jeugdwerker ziet het als zijn/haar taak om aan hulpverlening te doen. Na een eerste verkenning van het probleem en de oplossingsmogelijkheden zal er veeleer worden doorverwezen dan zelf een begeleiding op te nemen. In werking 3 en 4 wordt het traject voordien met de jongeren besproken. In werking 3 en 5 zal men met de jongere meegaan naar andere instanties, dit werkt drempelverlagend. Twee laatstgenoemde werkingen willen ook vooral de jongeren wegwijs maken in het welzijnswerk. In werking 3 vindt steeds cliëntgericht overleg met externe diensten plaats. Zelfs als de jongere de begeleidingscontacten stopzet, zal deze werking de zaak blijven opvolgen of zelf de begeleiding voortzetten. Werking 3 neemt indien nodig ook een bemiddelende positie in tussen jongere en instantie.
De jeugdwerkers van werking 2 wijzen erop dat tijdgebrek een hoofdreden is om bij problemen van jongeren niet zelf de begeleiding op te nemen, maar naar andere diensten te verwijzen. Deze werking probeert jongeren eerder vaardigheden inzake

verantwoordelijkheidszin bij te brengen om zo proactief oplossingsgericht te werken. Positieve rolmodellen worden beklemtoond, om een tegengewicht te kunnen bieden aan de negatieve rolmodellen in de buurt.

Toch vindt er in sommige werkingen ook individuele begeleiding van jongeren plaats. Zowel allochtone (werking 1) als autochtone werkingen (werking 4 en 5) geven aan dat hun jongeren op weinig plaatsen terecht kunnen omdat bevoegde instanties een te hoge drempel hebben en helemaal niet aangepast zijn aan de noden van hun jongeren. Zo willen heel wat instanties niet met minderjarigen werken zonder dat de ouders erbij betrokken worden. Voor allochtone jongeren blijkt ook dat de probleemaanpak cultureel onaangepast is.

> *"Hulpverleners hebben vaak schrik: 't is Turks, 't is vreemd. Je moet wat kennis van de cultuur hebben en een goede bemiddelaar zijn." (jeugdwerker, werking 1)*

De geïnterviewde jeugdwerker uit werking 1 geeft aan dat doorverwijzing ook niet altijd nodig is: vaak is het voor de meisjes voldoende om eens hun verhaal te kunnen doen, hun hart te kunnen luchten om er weer tegen te kunnen.

Ook de mogelijke rol van de ouders ligt verschillend bij autochtone en allochtone werkingen. Daar waar bij eerstgenoemde het noch door de jongeren, noch door de jeugdwerkers wenselijk wordt geacht om de ouders te betrekken, wordt bij allochtone werkingen duidelijk gesteld dat de ouders of andere familieleden betrokken moeten/kunnen worden bij begeleiding en verwijzing. In werking 2 wordt dit zowel door jeugdwerkers als door jongeren gesteld. In werking 1 zorgt dat voor een dilemma, want de jongeren houden hun ouders er liever buiten.

In drie werkingen worden de hulpvragen van de jongeren geregistreerd (werking 1, 3 en 4) om een betere opvolging te garanderen.

In werking 4 en 5 is de instuif belangrijk om problemen informeel op te volgen of om hulpvragen te detecteren.

> *"Het louter aanwezig zijn van de jeugdwerker in de instuif verlaagt de drempel voor de jongeren om met een hulpvraag te komen." (jeugdwerker, werking 5)*

In de allochtone werkingen wijst men in dit verband op het belang van het bestaan van een vertrouwensrelatie tussen jongeren en jeugdwerker en op een ontspannen sfeer in de werking. Dit blijkt ook uit visieteksten en jaarverslagen van de werkingen:

> *"Binnen de studie- en huistaakbegeleiding wordt er voor een ontspannen sfeer gezorgd zodat de meisjes zich op hun gemak voelen."* (tekst werking 1)

> *"De werking zal zich vooral toeleggen op begeleide doorverwijzing om voor individuele hulpvragen tot een probleemoplossing te komen. Om tot een degelijke probleemoplossing te komen is de vertrouwensrelatie tussen de doelgroepen en de pedagogische begeleiders van fundamenteel belang."* (tekst werking 2)

3.1.1.3 Het teamwerk als instrumenteel reflectiepunt voor de jeugdwerker

Jeugdwerkers uit werking 2, 3 en 4 zeggen expliciet dat het team heel belangrijk is. Voor de jeugdwerker van werking 4 is het team vooral een middel om beslissingen en aanpak op

elkaar af te stemmen zodat de jeugdwerkers op één lijn staan. Dit staat lijnrecht tegenover de houding van werking 2 waar ieder teamlid zijn eigen manier van werken kan hanteren. Binnen het team van werking 2 is er wel soms een spanningsveld tussen de manier waarop allochtone en autochtone jeugdwerkers het werk aanvoelen. Autochtone jeugdwerkers hebben het bijvoorbeeld moeilijker om om te gaan met de ongeschreven regels.
De jeugdwerker van werking 3 ziet het team als bewaker om als jeugdwerker niet te sterk betrokken te raken bij de jongeren en hun problemen. Het team kan de dingen van op een afstand bekijken.

> *"Een jongere rookt bijvoorbeeld een jointje maar hij/zij zit zodanig in de problemen dat je dat door de vingers ziet – het team zegt dan duidelijk dat die gast de regels heeft overtreden." (jeugdwerker, werking 3)*

Ook in werking 4 gebruikt men het team als een buffer zodat men als jeugdwerker niet kan 'gegijzeld' worden door een jongere. Alle teamleden zijn van alles op de hoogte, ook al werd het door de jongere in vertrouwen gezegd.

In werking 3 en 5 wordt het team als het nodig is ook om bijstand gevraagd in bijvoorbeeld situaties van agressie, bij ziekte, om bij te springen als er iets gebeurd is in een andere wijk,...
In werking 4 worden hechte banden met de jongeren als het ware over de teamleden verspreid:

> *"Als jij geen goede vertrouwensband hebt met de jongere wordt ervoor gezorgd dat iemand anders van het team dat wel heeft." (jeugdwerker, werking 4)*

In het algemeen fungeert het team als raadgever en kunnen er allerhande zaken besproken worden. Meestal zijn er wekelijkse teamvergaderingen waar de voorbije week wordt besproken en de komende week wordt gepland.

Een aspect dat volgens de jeugdwerkers van werking 2 en 4 de ondersteunende functie van het team ondermijnt, is het grote personeelsverloop dat in de jeugdsector heerst. De jeugdwerker van werking 4 wijdt het groot personeelsverloop in de sector aan het feit dat jeugdwerkers zich te weinig ondersteund voelen.

3.1.1.4 Samengevat

De relatie met de jeugdwerker blijkt een succesfactor in de binding van jongeren aan de jeugdwerkingen. In publicaties over drugpreventie voor risicojongeren wordt erop gewezen dat het jeugdwerk jongeren bereikt die niet steeds bereikt worden door de (preventie op) school. Men gaat er van uit dat jongeren eerder iets zullen aannemen van de jeugdwerker, omdat die relatie meer gestoeld is op vertrouwen en een niet-autoritair karakter heeft. Jongeren staan opener voor boodschappen in een ongedwongen en open sfeer (Anderson, 1995; Wilmot, 1996).

Zowel de jongeren als de jeugdwerkers omschrijven de onderlinge relatie algemeen als goed. Het gros van de jongeren ziet de jeugdwerkers als behulpzame, vertrouwelijke vrienden die door hun werk hun tweede thuis (de jeugdwerking) rechthouden. Zowel de emotionele als de instrumentele rol van de jeugdwerkers wordt dus hoog ingeschat. Deze emotionele, verzorgende band met de jeugdwerker houdt op zich al een groot preventief potentieel in. In een rapport van de Britse National Health Service over het middelengebruik

van kinderen en jongeren wordt expliciet aangegeven dat een verzorgende relatie met een volwassene, niet noodzakelijk een ouder, een preventief effect heeft (Williams, 1996). Aangezien sommige jongeren aangeven beter terecht te kunnen bij de jeugdwerker dan bij de ouders zou dit wel eens een grotere preventieve kracht kunnen inhouden dan men vermoedt. Vaak zijn jeugdwerkers de enige volwassenen die de jongeren vertrouwen of de enigen die jongeren behandelen zoals de jongeren zelf willen (Department for Education and Employment, 1998).
Vooral de mogelijkheid om te praten in een open, vertrouwelijke sfeer waarderen de jongeren sterk. In werkingen waar dit minder sterk aanwezig is, is er ook meer terughoudendheid om vertrouwelijke dingen met de jeugdwerkers te bespreken. Waar het wel kan, blijkt het praten ook een weldoend effect te hebben. Het lucht jongeren op om eens het hart te kunnen luchten.

Een vertrouwelijke relatie tussen jongere en jeugdwerker is geen kant-en-klaar product. Die moet groeien. Dat vraagt tijd. Met nieuwe jongeren of nieuwe jeugdwerkers is de omgang minder open. De relatie kan ook afhangen van andere factoren, zoals de culturele of genderafstand. Een jeugdwerking kan proberen in de mate van het mogelijke de 'representatieve' samenstelling van het team te bewaken. Een gediversifieerd team (bijvoorbeeld naar sekse en etniciteit) kan de kans dat jongeren een vertrouwensrelatie aangaan met een jeugdwerker nog vergroten. Maar ook dat biedt geen garanties. De persoonlijkheid van de betrokkenen speelt evenzeer een rol in de verstandhouding tussen jongere en jeugdwerker. Meestal klikt het, soms botst het.

Een ander cruciaal element is dat de jeugdwerkers voldoende tijd maken voor de jongeren. Als de jongeren met een vraag of probleem zitten, moeten zij weten dat ze dat (in principe) ten allen tijde aan de jeugdwerker kunnen laten weten. De jeugdwerkers moeten een duidelijk signaal geven dat de jongeren met hen over hun problemen kunnen praten. Dat betekent niet dat elke jongere op elk moment de tijd van de jeugdwerker moet claimen. Sommigen gaan een zeer groot engagement aan door zich altijd open te stellen voor de jongeren, maar de meesten trachten zich tegen een te grote druk te beschermen door de gesprekken meer gekaderd te laten verlopen (afspraak maken voor een diepgaander gesprek, geen onbeperkt tijdsvolume voor een individueel gesprek).

De jongeren kunnen over bijna alles praten met de jeugdwerkers, ook over alcohol en drugs. In allochtone culturen komen sommige gevoelige onderwerpen, zoals problemen thuis of liefdesrelaties, minder aan bod. Bij problemen gaan bijna alle jongeren naar de jeugdwerkers. De aanpak van deze verschilt van werking tot werking. In de werkingen die wij bevroegen, blijkt er een verschil in stijl te bestaan tussen de allochtone werkingen en de autochtone werkingen. Grosso modo komt die op het volgende neer.

- Bij autochtone werkingen wordt eerder een trajectmatige aanpak gehanteerd, terwijl allochtone werkingen eerst de eigen oplossingskracht van jongeren en hun omgeving aanspreken en eventueel nadien gericht verwijzen.
- Jeugdwerkers van autochtone werkingen zetten zich vaker in een actieve begeleidingsrol, terwijl hun allochtone collega's eerder een observerende, bewakende rol innemen.
- Autochtone jeugdwerkers zullen de jongeren eerder wegwijs maken in institutionele oplossingsmogelijkheden, terwijl allochtone werkers eerder de inter- en intrapersoonlijke oplossingsmogelijkheden van de jongeren zullen aanspreken.
- Bij allochtone werkingen wordt een betrokkenheid van ouders en familie verwacht, terwijl autochtone werkingen geneigd zijn de ouders niet te betrekken.

Deze verschillen in aanpak hoeven niet per se cultureel verklaard te worden. Het feit dat jeugdwerkers uit allochtone werkingen aangeven dat hun jongeren vaker negatieve ervaringen beleven in de bestaande welzijns- en hulpverleningsvoorzieningen speelt bijvoorbeeld ook een rol. Blijkbaar zijn heel wat van deze voorzieningen nog niet voldoende ingesteld op andere groepen dan autochtone middenklassegroepen.

Voor de jeugdwerkers is de inbedding in het team een sterk appreciatiepunt. De collega's zijn een klankbord en steun in een soms moeilijke werksituatie met zware problemen. De ervaring en het aanvoelen van jeugdwerkers worden aangewend om collega's uit twijfels te halen of om afstand te laten nemen van zwaarwegende feiten.

3.1.2 Vrienden

Zoals reeds in de inleiding van paragraaf 3.1. aangehaald, is het vinden van vrienden en vriendschap een belangrijk motief voor de jongeren om naar de werking met maatschappelijk achtergestelde jongeren te (blijven) gaan. In deze paragraaf gaan we iets dieper in op de relatie tussen de jongeren onderling. Ook wordt onderzocht wat jongeren doet opkijken naar anderen: wie zijn de rolmodellen en waarom zijn ze dat?

3.1.2.1 Vriendschap

Algemeen kan gesteld worden dat er onder de jongeren van de werkingen een algemeen gevoel van vriendschap heerst. De geïnterviewde jongeren komen met de meeste andere leden van de werking goed overeen.
Eén jongere stelt met iedereen uit de werking overeen te komen. Maar zij voegt daar aan toe dat zij de andere jongeren van de werking niet meteen tot haar beste vrienden rekent.

> *"Ik kom zowat met iedereen overeen. Ik heb met niemand ambras. (...) Vrienden is een groot woord. Kennisen wel, maar vrienden? Het is niet dat ik met hen buiten de werking afspreek." (jongere, werking 4)*

Allicht speelt de gehechtheid tussen de leden van de werkingen een rol in een aantal moeilijkere relaties. De meeste jongeren stellen immers dat ze met de meeste leden een goede relatie hebben, maar met sommige andere jongeren toch ook een minder goed contact. Dit kan gaan van een ongeïnteresseerde houding tot een vijandige attitude tegenover andere jongeren.

> *"Met sommigen kom ik overeen, met sommigen niet. Ik probeer met iedereen overeen te komen, ook al haat ik sommige mensen." (jongere, werking 1)*

> *"Ik heb hier veel vrienden, maar er zijn ook wel mensen die me niet zo goed afkunnen en die mij en mijn vrienden pesten of ruzie zoeken." (jongere, werking 3)*

Eén jongere stelt dat het normaal is dat jongeren met veel sociale problemen of zorgen niet altijd open en vriendelijk zijn.

> *"De meeste jongeren die naar hier komen, zijn jongeren die met problemen zitten. Dan is het wel normaal dat ze het een keer een dag moeilijk hebben. Als je dat niet inziet, dan vind ik dat je niet naar hier moet komen." (jongere, werking 3)*

Wat maakt dat sommige jongeren met anderen minder goed overeen komen? Eén van de meest geciteerde redenen zijn gendergebonden verschillen. Toch wil dit niet zeggen dat de

relatiemoeilijkheden telkens tussen enerzijds jongens en anderzijds meisjes verlopen. Op één na zijn alle bezochte werkingen gemengd.

"Ik vind activiteiten met enkel meisjes veel plezanter. Ik denk dat het plezanter is onder meisjes, dan met jongens. Je kan je beter uitleven dan als er jongens bij zijn. Als je onder meisjes bent, doe je zo zot als je wilt." (jongere, werking 2)

"Met de meisjes kom ik veel minder goed overeen dan met de jongens, omdat ze veel jonger zijn. De meisjes hier klitten sterk samen, ze zitten ook samen op school. Ik heb hier maar één vriendin, van mijn leeftijd. De rest doet volgens mij kinderachtig. Dat is een meningsverschil tussen leeftijden. Met de jongens amuseer ik mij altijd." (vrouwelijke jongere, werking 4)

Alhoewel geen enkele geïnterviewde jongen spontaan uiting gaf van contactmoeilijkheden met het andere geslacht uit dezelfde werking, geeft de werker van één jeugdwerking toch ook aan dat heel wat jongens het moeilijk hebben met de meisjes in hun vrijetijdsomgeving.

"Jongens hebben het moeilijk om aan de meisjes dingen uit handen te geven. Met meisjes werken lijkt bedreigend voor jongens." (jeugdwerker, werking 4)

Een andere barrière in het omgaan met sommige andere jongeren -die ook al in het voorlaatste citaat vervat zit- is het leeftijdsverschil.

"Met driekwart kom ik goed overeen, met het andere kwart praat ik niet zoveel. Dat zijn de oudere gasten van 24 jaar." (jongere, werking 5)

Eén respondent, meteen ook de enige die aangeeft binnen de werking niet op echte vriendschap te kunnen rekenen, geeft culturele verschillen aan als vriendschapsdrempel.

"Hier zijn de meesten heel afstandelijk, onder andere omdat ik geen Turks praat. Daarom is er zo'n afstand." (jongere, werking 1)

3.1.2.2 Samenhorigheidsgevoel

Maar ondanks een woelige relatie hier en daar blijkt onder de jongeren een sterk wij-gevoel te leven. De vriendschap onder de jongeren van de jeugdwerkingen leidt tot een samenhorigheidsgevoel. Dit kan gelden voor het geheel van jeugdwerkingleden, maar ook voor vriendenkliekjes binnen de werking. Het gevoel van onder elkaar te zijn en daar op vriendschap en steun te kunnen rekenen heeft een positieve invloed op het zelfbeeld van de jongere. Bovendien vormt die hechte verbondenheid ook een basis voor een ondersteunende, verzorgende relatie.

"Het zijn maten en maten blijven elkaar steunen, ook al is er af en toe ambras. Die steunen je door dik en dun. Als er ambras is met buitenstaanders vormen wij één groep. Wij zeggen dan: 'wij willen geen ambras' en we sturen die naar buiten. Dat zijn maten voor mij." (jongere, werking 4)

"Als ik hier kom probeer ik mensen te helpen. (...) Ik help graag mensen dus als ze met een probleem zitten dan wil ik wel helpen. Ik kom wel goed met ze overeen. Ze weten van mij dat ik graag help." (jongere, werking 1)

"We zijn kameraden. Er zal nooit onder elkaar gevochten worden. We zijn een hechte groep. Ik heb hier heel veel vrienden." (jongere, werking 5)

Wat ook in het oog springt, is dat heel wat van de geïnterviewde jongeren aangeven dat ze in de jeugdwerking nog nieuwe vrienden hebben gemaakt.

> *"Met de meeste vrienden hier ben ik samen opgegroeid. Maar ik heb hier ook nieuwe vrienden gemaakt, jongeren die niet uit deze buurt komen." (jongere, werking 2)*

> *"De grootste vriendenkring die ik heb, is eigenlijk hier gelegen. (...) Dat is hier gegroeid. Je komt hier binnen en je maakt hier direct vrienden. Iedereen is heel open en sociaal. Er wordt direct met je gepraat." (jongere, werking 3)*

Zeker voor allochtone meisjes is het bijzonder belangrijk dat ze een plaats hebben waar ze hun vriendinnen kunnen ontmoeten. Volgens de jeugdwerker van werking 1 hebben velen van deze meisjes een beperkte bewegingsvrijheid doordat hun omgeving er nauw op toeziet dat hun veiligheid en de eer van de familie niet in het gedrang komt. Zij hebben weinig kansen om vriendinnen te ontmoeten buiten de school- en familiecontext. Toch zijn ook zij, net als andere meisjes van hun leeftijd, sterk bezig met onderwerpen als uiterlijk, seksualiteit, de relatie met hun ouders, de gang van zaken op school, ... en willen ze daarover ook graag praten met leeftijdsgenoten.

3.1.2.3 Jongeren als rolmodel

Een hechte vriendengroep heeft heel wat invloed op een individuele jongere. Hierdoor herbergt deze groep een grote potentie om positieve voorbeelden te stellen voor anderen. Sommige jongeren kunnen een positief rolmodel zijn voor anderen. Aan de geïnterviewde jongeren werd dan ook gevraagd naar wie zij in de werking opkijken en waarom dat dat zo is.

Een aantal geïnterviewde jongeren stelt niet direct een rolmodel te vinden in de jeugdwerking. Dit is evenwel niet omdat deze jongeren niet openstaan voor positieve voorbeelden. Het gaat vooral om het evenwaardigheidsgevoel dat bij deze jongeren leeft.

> *"Ik kijk hier eigenlijk naar niemand op. Iedereen is hetzelfde voor mij. Een maat is een maat." (jongere, werking 4)*

> *"Naar op kijken? Neen, niet echt. Ik bedoel: in de werking is er niet echt een leidersfiguur. Je kan natuurlijk wel een voorbeeld nemen aan iemand, maar echt iemand waar ik naar opkijk? Neen." (jongere, werking 3)*

> *"Er is geen leidersfiguur, iedereen is even veel waard. Er is niemand die er boven wil staan." (jongere, werking 5)*

Diegenen die wel een rolmodel in de werking vinden, doen dit omwille van verschillende redenen. Sommige jongeren kijken op naar anderen omwille van specifieke vaardigheden. Het kan gaan om talentgebonden prestaties, maar evengoed om sociale vaardigheden.

> *"Opkijken? In zekere zin wel. Er zijn hier een paar die goed zijn in zang of dans. Als ze wat meer karakter zouden hebben, zouden ze groot kunnen worden." (jongere, werking 3)*

> *"Ik kijk op naar een gast van 17 jaar, omdat hij mij serieus geholpen heeft met mijn problemen. Hij heeft er voor gezorgd dat de ruzies stopten." (jongere, werking 3)*

Waar ook naar wordt opgekeken, zijn jongeren die aan hun sociale mobiliteit werken: jongeren die het in hun ogen sociaal aan het maken zijn of het gemaakt hebben. Dit wordt vaak belichaamd door een (aanzet tot een) geslaagde school- of werksituatie.

"Ik bewonder de jongeren die meer studeren." (jongere, werking 1)

"Er zijn wel een paar waar ik naar opkijk, wel meestal ouderen. Ik heb niets tekort, maar zij hebben al veel meer bereikt: op het vlak van werk, ze hebben een huis en een auto gekocht. Ik zou graag zoals zij willen zijn." (jongere, werking 2)

"Het gebeurt wel dat ik soms een beetje opkijk naar anderen. Het zijn meestal mensen van mijn leeftijd, die al wat ervaring hebben. Gisteren hoorde ik van iemand die het heel moeilijk heeft gehad, dat hij nu al zes weken werkt en dat vind ik wel heel erg goed." (jongere, werking 3)

Sommige jongeren bewonderen anderen om hun persoonlijkheid of hun waarden.

"Er zijn hier jongeren, tieners nog, die een voorbeeld zijn voor de komende jaren. Zij hebben respect voor het lokaal en materiaal, zij luisteren aandachtig als je iets zegt, zij nemen verantwoordelijkheid op. Die handelen als volwassenen." (jongere, werking 2)

"Er zijn hier jongeren die aan de drugs hebben gezeten of die in de shit hebben gezeten en die er nu volledig uit zijn, die werk gevonden hebben, die volledig afgekickt zijn, die een nieuwe start hebben gepakt. (...) Ze hebben hier hulp gevraagd om uit hun problemen te geraken. Dat is een teken dat ze het ook willen. Dan vind ik wel positief." (jongere, werking 3)

Opvallend is dat, als er onder de geïnterviewde jongeren gepolst wordt naar voorbeeldfuncties in de jeugdwerking, niemand stilstaat bij de vraag of zij zelf een rolmodel (kunnen) vervullen.

De jeugdwerker van werking 4 maakt positief gebruik van leidersfiguren. Hij geeft hen bepaalde verantwoordelijkheden, zodat zij geen negatieve invloed hebben op de jongeren die naar hen opkijken.

"Als je met zo'n groep werkt moet je dat weten en zorgen dat je met die sleutelfiguren -om ze zo te noemen- ook goeie contacten hebt. Je moet ze op hun plaats houden, maar je moet dat positief gaan labelen, zogezegd. Je moet die in hun functie laten, maar je moet ze op hun verantwoordelijkheid gaan wijzen. En dat is ongelooflijk als je dat bij iemand doet: die voelen zich op een pied-de-stal gezet als je dat doet. 'Gij weet wel hoe dat dat zit, gij kent die groep een beetje, ga jij dat niet een beetje in de gaten houden?' ... Of pakt dat er problemen bij iemand thuis zijn geweest en hij mag niet komen: 'ga jij eens langs'." (jeugdwerker, werking 4)

3.1.2.4 Jeugdwerkers als rolmodel

Ook de jeugdwerkers vervullen een rolmodel in de werking. Dat wordt door een aantal jongeren aangehaald.

"De personeelsleden, daar kijk ik heel neig naar op. Die zien de jeugdwerking heel graag, die doen ongelooflijk veel overuren. Wat die voor de werking doen,

vind ik ongelooflijk goed. Ze staan ook altijd klaar voor je, ook al bel je in het midden van de nacht." (jongere, werking 4)

"Ik wil zoals de jeugdwerker zijn. (...) Vroeger heb ik veel stoute dingen gedaan en zij was nog de enige die mij steunde, die mij verstond. Zodat ik zei: ik wil zoals haar worden. Ze kan aandachtig luisteren, ze kan goede raad geven, ze heeft een goed hart, ze staat open voor iedereen, ze is niet schijnheilig. En dat vind ik wreed wijs." (jongere, werking 1)

"Naar iemand opkijken? Naar de coördinator. Die is echt intelligent. Die weet heel veel en dat is altijd nuttig." (jongere, werking 2)

De jeugdwerkers zijn zich bewust van het rolmodel dat zij naar hun jongeren uitdragen.

"Blijkbaar kijken veel jongeren op naar de jeugdwerker, want je ziet soms dat ze je gedrag kopiëren. Ook al wil je het niet toegeven, het gebeurt toch." (jeugdwerker, werking 5)

Over het rolmodel van jeugdwerkers wordt vooral in paragraaf 3.3. dieper ingegaan. In het kader van dit onderzoek werden immers heel wat associaties gelegd tussen de voorbeeldfunctie en eventueel middelengebruik van de jeugdwerker.

Als jongeren zich uiten over negatieve rolmodellen is dit ook meestal verbonden met alcohol en drugs. Ook daarop wordt in paragraaf 3.3 dieper ingegaan.

3.1.2.5 Samengevat

Vriendschap is voor de jongeren een belangrijke drijfveer om naar de werkingen te blijven gaan. De geïnterviewde jongeren wijzen op de algemene vriendschappelijke sfeer die er onder de jongeren bestaat. Dit gaat van een gemoedelijke omgang met elkaar tot hechte vriendschapsbanden. Dat daar soms spanningen of conflicten bijhoren, is normaal. Des te meer omdat deze groep jongeren geplaagd wordt door zorgen en problemen te wijten aan hun situatie van maatschappelijke achterstelling. Niet iedereen is met iedereen even goed bevriend. Clusters waarrond zich vriendengroepen vormen, kunnen zijn: leeftijd, etniciteit, geslacht, interesses (muziek, ...). Op basis van onze resultaten zijn er geen aanwijzingen die erop wijzen dat drugs, legale of illegale, een bindende factor zijn in subgroepen.

Voor de jongeren is de jeugdwerking een belangrijke ontmoetingsplaats. Ondanks de gebeurlijke spanningen en de diverse subgroepen kennen de jongeren van een jeugdwerking een sterk gevoel van samenhorigheid. Het gevoel dat zij als groep bestaan, zich als het ware identificeren met de jeugdwerking en als dusdanig het gevoel hebben iets te betekenen in de maatschappij, verbetert hun zelfbeeld.
Dit samenhorigheidsgevoel leidt er ook toe dat jongeren elkaar door dik en dun steunen en een hulpvaardige, soms zelfs verzorgende relatie met elkaar opbouwen. Dit is binnen de preventiemogelijkheden zeker een aanknopingspunt. De voorbeeldfunctie die jongeren vervullen voor andere jongeren kan worden benadrukt. Positieve rolmodellen moeten worden aangemoedigd. Dit kan eveneens het zelfbeeld van de jongere versterken. Het gevoel dat de jongeren door hun participatie in het jeugdwerk nuttig zijn voor elkaar, pleit ervoor om binnen de werking voldoende ruimte te voorzien voor engagement voor de jongeren.

Door het zelfbeeld van de maatschappelijk achtergestelde jongeren op te krikken en hen bewust maken van de maatschappelijke rol die zij kunnen spelen, leggen jeugdwerkingen een goede basis om de neerwaartse spiraal van maatschappelijke kwetsbaarheid om te buigen in een opwaartse. Dat dit ook een drugpreventief effect kan hebben, wijst Nederlands

onderzoek uit: een zwak zelfbeeld verhoogt het risico op middelengebruik (Scholte e.a., 1992). Daarnaast kan men deze dynamiek aanwenden om de jongeren meer maatschappelijke perspectieven aan te reiken. Geloof in de toekomst verkleint immers de kans op middelengebruik (MacNeil e.a., 1999). Onderzoek bij Rotterdamse risicojongeren wees uit dat er vooral bij Turkse en Marokkaanse jongeren een verband is tussen slechtere toekomstverwachtingen en frequenter middelengebruik, alcohol inclusis (Wits e.a., 1999).

3.1.3 Activiteiten jeugdwerking

Zoals eerder al aangehaald, vormen de activiteiten die de jeugdwerkingen organiseren voor de jongeren één van de voornaamste redenen om naar de werking te gaan. Het is niet dè hoofdreden waarom jongeren naar de jeugdwerking komen - belangrijker is dat men zich thuis en op zijn gemak voelt, dat de sfeer goed zit - maar toch is dit een belangrijk aandachtspunt in het binden van jongeren aan werkingen.
Daarnaast kan ook de mate waarin de jongere geëngageerd is in de werking zijn binding met de jeugdwerking bepalen. Veel hangt daarbij ook af van de inspraakmogelijkheden die ze krijgen.

3.1.3.1 Activiteiten jeugdwerking

Een belangrijke voorwaarde voor de aanwezigheid van jongeren op activiteiten, is dat deze aansluiten bij de *leefwereld* en *interesses* van de jongeren. De jongeren formuleren dat niet in specifieke bewoordingen, maar als je hun waardering van activiteiten naast hun interesses legt, dan vallen meteen de parallellen op. Een aantal geïnterviewde jeugdwerkers geeft zelf aan dat dit een belangrijk element is in het bereiken van de jongeren.

> *"Twee dingen die mee het succes van een activiteit bepalen, zijn het fun-element en het herkenbare." (jeugdwerker, werking 3)*

> *"Voor 50% pakken de jongeren het zelf aan als we rond een bepaald thema willen werken." (jeugdwerker, werking 2)*

Toch blijkt er soms een kloof te gapen tussen de goede voornemens van de jeugdwerker en de realiteit. Zo worden er bijvoorbeeld in een meisjeswerking vooral typische meisjesactiviteiten georganiseerd. De jeugdwerker is ook van mening dat die het meest succes hebben. Nochtans geven de meisjes algemeen eerder blijk van een zwakke appreciatie van dit activiteitenaanbod en geven zij tevens aan dat ze activiteiten als sport en surfen op internet eerder zouden appreciëren.

Als jongeren niet aan de activiteiten deelnemen is dit veelal te wijten aan een gebrek aan interesse, maar dit kan ook met praktische moeilijkheden (te duur, alleen wonen,...) te maken hebben. Meestal gaat het om situaties die te maken kunnen hebben met de maatschappelijke achterstelling.

> *"Er was vorige week een weekend, maar daar kan ik niet aan meedoen omdat ik dan hier moet blijven overnachten. Ik zit in een instelling en mag nergens blijven slapen zonder dat de mensen van de instelling een gesprek hebben gehad met*

de ouders. En een jeugdwerking valt niet onder die bepaling, dus." (jongere, werking 4)

"Aan activiteiten hier doe ik niet veel mee. Financieel zit ik er niet goed voor. Moest ik er financieel wel goed voor zitten, zou ik het wel doen." (jongere, werking 3)

Toch zijn sommige werkingen inventief in het vinden van oplossingen hiervoor. Werking 1 en 2 organiseerden tal van activiteiten (fuiven, helpen in een natuurreservaat, ...) om een buitenlandse reis mee te kunnen financieren.

3.1.3.1.1 UITSTAPPEN

Wat de jongeren het meest appreciëren, is het maken van uitstappen. Dit kan gaan van een bioscoopbezoek tot een buitenlandse reis. De jongeren vinden de weekends, de kampen en de reizen het leukst. Dit hangt in feite samen met de ontmoetingsfunctie, het onder vrienden zijn en zich goed voelen. Bij de jongens zijn vooral de spectaculaire activiteiten (quads, karting, paintball, ...) in trek. Activiteiten hoeven echter niet steeds spectaculair te zijn, gewoon samenzitten met de vrienden wordt evenzeer gewaardeerd.
Kortdurende uitstappen zoals een bioscoopbezoek, karten of kajakken worden vooral gewaardeerd omwille van het directe effect. Men is er even uit en men heeft zich goed geamuseerd onder vrienden.
Weekends en kampen worden eerder gewaardeerd omwille van het gevoel van samenhorigheid dat wordt opgebouwd. Ook het eens kunnen ontvluchten van de eigen leefwereld en het avontuurlijke worden hierin sterk geapprecieerd.

"Ik vind vooral de weekends tof. Je zit dan samen met alle jongeren uit het jeugdhuis." (jongere, werking 4)

"Ik vind de kampen leuk. Het is leuk uitgewerkt, in een fantastisch huis in de Ardennen. Er zijn plezante activiteiten en je zit in een leuke omgeving." (jongere, werking 3)

Meerdaagse reizen kennen ook veel bijval bij jongeren die dit al meemaakten. Ook hier speelt het samenhorigheidsgevoel en het even ontsnappen aan het dagelijkse leven een rol in de waardering. Bovendien worden ook de contacten met andere culturen als positief aangehaald.

"Wij zijn twee weken in Spanje geweest. Met 21 meisjes, dat was echt plezant. Dat zal ik nooit vergeten. We hebben ons echt geamuseerd. We hebben ook die stad leren kennen. Vroeger kende ik Spanje enkel van naam. Ik wist niet hoe de steden daar waren, hoe de mensen daar waren. Die cultuur kende ik ook niet. Ik heb dat daar leren kennen, dat was het plezantste." (jongere, werking 2)

Enkele jongeren, uit verschillende werkingen, formuleerden de nood aan meer uitwisselingsactiviteiten met andere jeugdwerkingen. Het bezoeken van andere jeugdwerkingen staat hoog op hun verlanglijstje.

"Uitwisseling met andere jeugdhuizen moet meer gebeuren. Zowel hier, als in Vlaanderen of zelfs in het buitenland. Om te zien hoe ze daar hun activiteiten bekijken en uitvoeren." (jongere, werking 2)

"Ik zou graag meer op jeugdhuisbezoek gaan. We hebben dat al eens gedaan. Dat is misschien één keer per jaar. Ik zou dat graag meer doen, met de groep.

Zo kan je een kennissengroep opbouwen op verschillende plaatsen." (jongere, werking 4)

3.1.3.1.2 Fuiven

In het activiteitenaanbod van de meeste jeugdwerkingen zitten ook fuiven. Dit komt het sterkst aan bod in werking 4 die ook het sterkst een reguliere jeugdhuiswerking benadert. De nadruk ligt hier ook sterk op muziekgenres. Daar worden regelmatig fuiven gegeven die door de jongeren zelf worden georganiseerd. De fuiven worden zeer gewaardeerd door de jongeren van werking 4.
In de andere werkingen komen fuiven minder geregeld voor. De geïnterviewde jongeren uit die werkingen spreken ook niet spontaan een waardering uit voor de fuiven. Er is geen uitgesproken weerstand, er is ook geen uitgesproken appreciatie. Toch geeft in werking 1, de werking die de minste fuiven organiseert, één jongere aan dat ze meer fuiven wil.

"Een fuif geven zou meer moeten gebeuren. Het is lang geleden dat ze een fuif hebben gedaan. Ik zou graag willen dat we een feest organiseren, voor meisjes en jongens samen." (jongere, werking 1)

3.1.3.1.3 Sport

Iets wat vrij sterk gewaardeerd wordt in het activiteitenaanbod, is het beoefenen van sport. De jongenswerking van werking 2 is hier voor een groot stuk rond opgebouwd (en krijgt hiervoor de nodige waardering), maar ook in andere werkingen is er een appreciatie voor of vraag naar meer sportactiviteiten. Een structureel sportaanbod, bijvoorbeeld wekelijkse trainingen of deelname aan een competitie, biedt het voordeel dat er zich een nog hechtere groep kan vormen. Hierbij dient wel te worden gewaakt dat er niet te veel een in-group wordt gevormd, waardoor anderen zich uitgesloten kunnen voelen of waardoor andere, minder op sport gerichte jongeren, een drempel aanvoelen om tot de jeugdwerking toe te treden.
Bovendien is het de vraag of de interesse bij de jongeren groot genoeg is om er een structurele activiteit van te maken. Dit kan in de werking getoetst worden. De sporten die de geïnterviewde jongeren goed zagen zitten waren uiteenlopend van aard: klimmen, gevechtssporten, schaatsen, zwemmen, tae bo.

3.1.3.1.4 Creatieve en culturele activiteiten

Wat ook in de interesses van sommige jongeren naar voren komt, zijn creatieve/culturele activiteiten. Toch is het opvallend dat slechts één werking een uitgesproken cultureel-creatief aanbod doet. In werking 3 is er veel aandacht voor culturele activiteiten (muziek, dans, toneel), al blijven deze vaak beperkt tot bepaalde leeftijdsgroepen. De jongeren uit deze werking waarderen dit aanbod.
Twee jongeren van telkens andere werkingen achten een uitbreiding van het aanbod met culturele activiteiten wenselijk. De ene denkt dan eerder aan toneel, de andere aan volksdansen.

3.1.3.1.5 Vormingsactiviteiten

In dit onderzoek polsten we ook naar de vormingsactiviteiten. Over vormingsactiviteiten met betrekking tot drugpreventie wordt in een later hoofdstuk gerapporteerd. Hier staan we eerst even stil bij de andere vormingsactiviteiten die in de jeugdwerkingen georganiseerd worden en hoe de jongeren daar tegenover staan. Aangezien het aanbod en de daaraan gekoppelde

waardering sterk verschillen per werking maken we hier sterker een onderscheid tussen de werkingen.

In werking 1 hebben de geïnterviewde jongeren geen weet van vormingsactiviteiten. Nochtans acht de jeugdwerker het nuttig om vorming te geven. Zij heeft zelfs een aantal concrete ideeën. Zo lijkt haar een vorming over de plaats van de Turkse meisjes in de Belgische maatschappij interessant. Volgens de jeugdwerker is de desinteresse van de jongeren de grote barrière. Het is moeilijk om een groep te vormen die in één thema geïnteresseerd is. De meisjes komen ook niet altijd opdagen en dat houdt hen tegen om bijvoorbeeld een spreker uit te nodigen. De jeugdwerker geeft nochtans zelf een oplossingsstrategie aan:

> *"Vandaar dat we ook in het begin van het jaar met een groep meisjes van 16 tot 19 jaar naar Turkije gaan, die met dezelfde zaken bezig zijn. Als je door middel van een reis wat groepsvorming kunt krijgen, heb je misschien een basis om het volgende werkjaar bijvoorbeeld driewekelijks samen te komen rond een bepaald thema." (jeugdwerker, werking 1)*

In de andere werkingen vinden af en toe tot regelmatig vormingen plaats. De meeste jongeren vinden dit goed en interessant en enkelen menen zelfs dat het moet.

Werking 2 wil vooral educatieve vrijetijdsmomenten aanbieden waarin jongeren over hun eigen situatie gaan nadenken, zich een mening vormen en die ook uiten. Men denkt dat de jongeren dat graag doen, zowat achterover hangen en discussiëren. Het feit dat jongeren van deze werking het meest waardering uiten voor vormingsactiviteiten lijkt dit te bevestigen. De jongeren vinden het belangrijk dat men iets kan bijleren. Mogelijk speelt het feit dat er tijdens de interviewfase een reeks geslaagde vormingsactiviteiten plaatsvond hierin een rol. Via zes gespreksavonden werden de jongeren interactief betrokken bij onderwerpen die hen aangaan. Het geheel werd omkaderd door een prominente deskundige als gastspreker en een vlotte 'BV' als moderator.

> *"Ik vind die vormingsactiviteiten goed. Je leert bij, je zegt je eigen mening, iedereen luistert mee. En zo leer je ook andere mensen kennen." (jongere, werking 2)*

Ook werking 3 heeft vrij veel oog voor vormingsactiviteiten. Voor de jeugdwerker moet vorming op een speelse manier worden aangebracht, zodat de jongeren zich er niet te bewust van zijn dat het een vorming is. Voorts stelt zij dat er voldoende mogelijkheid tot interactie is en dat de vorming op maat van de leefwereld (informatief en fun) van de jongeren is. Er is een aparte ruimte voor de vorming. Als er vorming is, dan is de ontmoetingsruimte gesloten. Het is dus niet: of je gaat naar de vorming, of je kan in de ontmoetingsruimte zitten.
De waardering van de jongeren uit werking 3 varieert sterker dan die van de vorige werking. Een aantal jongeren is er algemeen goed over te spreken, anderen hebben meer kritiek. Vooral het feit dat de vorming niet echt vernieuwend is opgevat en dat het niet steeds interessante onderwerpen betreft, wordt aangehaald.

> *"Als er iemand van de politie of zo komt spreken over drugs, dat heb ik op school al 100.000 keer gehoord. Op de duur weet je wel dat drugs slecht zijn en dat je niet door het rood mag rijden. Het is toch altijd over hetzelfde dat ze het hebben." (jongere, werking 3)*

Werking 4 voorziet ook geregeld vorming. In vormingsweekends poogt ze vooral de eigen werking te stroomlijnen. Bij de geïnterviewde jongeren blijkt het met de deelname aan en de waardering van deze activiteiten mee te vallen.

> *"Vorming moet plezant blijven. Als er hier vorming is, is dat meestal niet zoals in een klaslokaal maar is dat met spelletjes en zo. Dat moet gewoon." (jongere, werking 4)*

Een poging van deze werking om bij de vormingsmomenten over subculturen ook ouders en mensen uit de scholen te betrekken, lukte slechts beperkt. Er waren een paar ouders en niemand uit het onderwijs.

In werking 5 wordt eens per maand een vormingsactiviteit gehouden. Het kan dan gaan om een themaweek maar evengoed om een los vormingsmoment. Net als in werking 3 wordt hier door de jeugdwerker beklemtoond dat je de vorming niet te schools, maar eerder speels moet aanpakken, zodat de jongeren niet echt de indruk krijgen dat het om een vorming gaat. De geïnterviewde jongeren gaven blijk van een lauwe interesse, al dient te worden herhaald dat er in deze werking slechts twee jongeren werden bevraagd.

> *"Dat moet eigenlijk wel af en toe, dat hier mensen komen praten over dat en dat en zo." (jongere, werking 5)*

3.1.3.2 Engagement en inspraak

Engagement is essentieel in het draaiend houden van een jeugdwerking. Voor een groot stuk krijgt het engagement vorm door het aanwerven van professionele jeugdwerkers. Maar ook jongeren kunnen voor een groot deel steunpilaar van een werking zijn, door zich te engageren in en voor de werking. Dit engagement kan zowel formeel als informeel gebeuren. In sommige werkingen worden de jongeren formeel betrokken in de interne organisatie van de jeugdwerking. Ze werken als vrijwilliger om de werking open te houden, ze zitten in werkgroepen of zetelen in bestuursorganen. Zo bepalen ze heel direct mee de activiteiten.

Inspraak geeft de jongeren mee bepalingsrecht in het reilen en zeilen van de jeugdwerking. Dit kan gaan van het mee bepalen van de activiteiten tot het participeren aan het beleid van de werking.
In elke jeugdwerking is er ruimte voor inspraak en engagement, in de ene al meer dan in de andere. Er wordt ook vaak rekening gehouden met de voorstellen van de jongeren, maar niet volgens het principe 'u vraagt, wij draaien'. De voorgestelde activiteiten worden, in de mate van het mogelijke, georganiseerd. Er wordt gekeken of het haalbaar is, of er voldoende interesse is, of het niet te duur is, ... De meeste jongeren vinden het positief dat hun mening wordt gevraagd en dat er rekening mee wordt gehouden.

Aangezien elke werking anders omgaat met beide vormen van betrokkenheid, wordt ook hier de analyse sterker gebaseerd op de situatie in elk van de werkingen.

In *werking 1* kunnen de jongeren de activiteiten mee bepalen, doch op een niet gestructureerde manier. Dit lijkt eigen te zijn aan de in dit onderzoek betrokken allochtone werkingen: de jeugdwerkers ervaren dat formele structuren niet zo goed werken. De jongeren ervaren dat volgens de jeugdwerker uit werking 1 niet als een noodzaak en om hen te leren omgaan met formele stucturen van inspraak (bijvoorbeeld een ideeënbus of een muurkrant) moeten ze extra voorbereid worden. De jongeren staan niet altijd stil bij de gevolgen van wat ze zeggen. Het gebeurt wel eens dat ze zeggen dat ze willen sporten. De jeugdwerkers organiseren dat en er komt niemand opdagen. Als ze de meisjes er achteraf

over interpelleren, dan zeggen ze 'o, maar ik heb dat gewoon gezegd'. Bovendien hebben ze geen discussiecultuur en wordt hen zelden naar hun mening gevraagd.
Afspraak in werking 1 is nu dat de begeleiders sowieso met de geplande activiteit beginnen, ook al zijn er op dat moment slechts drie meisjes aanwezig. De anderen komen dan wel eens kijken en sluiten dan soms wel aan. Als de meisjes zelf vragende partij zijn, kunnen ze wel geactiveerd worden om zelf iets te doen (bijvoorbeeld voorbereiding van een reis). Eigenlijk is het de bedoeling om de meisjes zo in de rol van vragende partij te krijgen. Zo kunnen ze vanuit die vraag weer naar de jongeren toe werken.

In *werking 2* verwacht men van de jongeren een engagement dat verder reikt dan het kader van de werking. De jeugdwerker wil dat de gasten zich opwerpen als de voortrekkers van een generatie jonge allochtonen die voor iets positiefs staan. Ze willen de jongeren bewust maken dat er maar iets van de werking komt als zij hun schouders eronder zetten. Ze willen jongeren leren dat engagement loont. Het loont in de werking, maar ook in je zelfbeeld, in de omgeving waarin je opgroeit.
In werking 2 hebben de jongeren inspraak in de activiteiten. Enkele jongeren zien dit als het maken van een keuze uit voorstellen van de jeugdwerker. Dit gebeurt eerder op een spontane dan op een gestructureerde manier. Wel is er in deze werking een raad van bestuur waarin de jongeren zijn vertegenwoordigd. Ze willen jongeren mee laten beslissen en betrekken, maar dat lukt nog niet altijd goed. Langs de andere kant wordt de werking in feite al gestuurd door de jongeren omdat de jeugdwerker een goede en intense relatie met hen heeft. Jongeren hebben al het gevoel dat ze de jeugdwerking sturen, voor hen hoeft dat niet vastgelegd te worden in structuren. Informele inspraak vindt de jeugdwerker belangrijker dan formele structuren. Op de vraag of dan wel iedereen aan bod kan komen, luidt het antwoord:

> *"Diegenen die het altijd voor het zeggen hebben, zullen het in een formele structuur ook voor het zeggen hebben. Maak je daarover geen illusies." (jeugdwerker, werking 2)*

In *werking 3* is niets formeel vastgelegd over inspraakmogelijkheden voor jongeren, maar in de praktijk wordt wel rekening gehouden met wat er leeft en dit zowel voor activiteiten als voor vormingen. In de uitvoering van activiteiten/vormingen worden de jongeren betrokken en is er ruimte voor interactie. Uit de gesprekken met de jongeren van deze werking is niet zo duidelijk op welk niveau in de organisatie van de activiteiten ze inspraak hebben. Een aantal geïnterviewde jongeren meent dat er voldoende wordt geluisterd naar hun suggesties of opmerkingen, wat ook hun waardering wegdraagt.

> *"Soms vragen ze wat er verbeterd kan worden aan de activiteiten of wat de jongeren willen doen. Er wordt zeer veel rekening gehouden met de meningen van de jongeren. Ze staan open voor suggesties en ze gaan kijken of die goed zijn. Die worden dan in het programma verwerkt. Dat vind ik goed." (jongere, werking 3)*

Toch zijn er ook jongeren die dit tegenspreken of nuanceren.

> *"Andere culturele activiteiten zoals een toneelgroep of iets rond rap zie ik wel zitten. Maar ik weet niet altijd bij wie ik daarmee terecht moet en dat wordt ook niet altijd au serieux genomen en dat vind ik wel spijtig." (jongere, werking 3)*

Blijkbaar heerst er in deze werking onduidelijkheid over de manier en de opvolging van inspraak. Jongeren kunnen hun zegje doen, maar de opvolging daarvan gebeurt voor sommigen op een onduidelijke manier, wat tot frustraties kan leiden. Mogelijk wordt de meerwaarde van goed ingebedde inspraak- en engagementmogelijkheden voor jongeren onderschat.

In *werking 4* krijgen de jongeren heel wat kansen op het vlak van inspraak en engagement. Zo kan ieder lid participeren in de stuurgroep die het dagelijks bestuur van de werking verzorgt. Deze stuurgroep wordt gezien als de motor van het jeugdhuis. De jeugdwerker ziet er ook een vormingsmoment in: er worden afspraken gemaakt die dienen nagevolgd te worden, jongeren leren er een mening naar voor te brengen, er worden regels vastgelegd door de jongeren zelf. De stuurgroep is volgens de jeugdwerker dan ook een middel om de maatschappelijke kwetsbaarheid van de jongeren te verminderen.
Daarnaast werd in werking 4 een vormingsweekend gehouden over de werking van de interne inspraakstructuren. Hierdoor worden de jongeren goed geïnformeerd over de mogelijkheden op dat vlak. Volgens de jeugdwerker creëert dit bovendien een grotere betrokkenheid van de jongeren, omdat samen met hen wordt nagedacht over het geheel van de werking.
De jeugdwerkers verwachten van de jongeren een zo groot mogelijke inbreng, zowel qua voorbereiding als qua uitvoering. Als jongeren niet geëngageerd zijn om een bepaalde activiteit die ze zelf voorstellen te organiseren, dan gaat deze activiteit ook niet door.
In deze werking worden de mogelijkheden met betrekking tot inspraak en engagement zeer sterk gewaardeerd. Voor sommige jongeren is het zelfs een hoofdreden om naar de werking te komen.

> *(Gevraagd naar de redenen waarom hij naar de werking komt) "Je kan hier ook zelf meewerken aan projecten en dat vind ik wel positief. (...) Ik zit in een aantal werkgroepen en in het dagelijks bestuur. (...) Dat is om nog iets democratischer te zijn. Nu kan je het zeggen als je het er niet mee eens bent. Ik vind het echt wel heel belangrijk dat dat er is." (jongere, werking 4)*

Ook in *werking 5* hebben de jongeren een ruime mate van inspraak en is dit voor een stuk ook formeel in structuren gegoten. Zo zetelen er jongeren in de beheerraad. De jongeren kunnen sterk de activiteiten en de dagelijkse werking mee bepalen. Dit gebeurt vanuit een sterk participerend principe. Een vrij groot aantal jongeren draait als vrijwilliger mee in de werking. Op de driemaandelijkse planning bekijken de jongeren mee wat zij aan de activiteiten kunnen bijdragen. Ook buiten de formeel voorziene kanalen kunnen ze ideeën voor activiteiten kwijt bij de jeugdwerker. De geïnterviewde jongeren waarderen deze mate van inspraak en engagement zeer sterk.

> *"We kunnen zelf bepalen wat we kunnen doen. Er wordt rekening gehouden met onze mening en dat is goed. Je moet niets tegen je zin doen, want dan gaat er toch niemand mee." (jongere, werking 5)*

Volgens de jeugdwerker van deze werking krijg je maar goede activiteiten als het van de jongeren zelf uitgaat. Daarom worden de jongeren bij de planning van de activiteiten betrokken.

> *"De jongeren zijn wel enthousiast. Je krijgt goede activiteiten als het van henzelf uitgaat." (jeugdwerker, werking 5)*

3.1.3.3 Samengevat

De activiteiten die een jeugdwerking organiseert en de rol die de jongeren daarin kunnen spelen, zijn voor de maatschappelijk achtergestelde jongeren ook drijfveren om naar de werkingen te gaan. Belangrijk hierin is dat er een -soms moeilijk- evenwicht gezocht moet worden tussen enerzijds de interesses en de leefwereld van de jongeren en anderzijds het pedagogische, sociaal-vormende karakter. Dit laatste sluit niet uit dat er ook voldoende

ruimte moet zijn voor pure fun-activiteiten, die onder de jongeren populair zijn.

Een mogelijke valkuil is dat jeugdwerkers er te vlug van uitgaan dat ze de interesses en de leefwereld van de jongeren kennen. Het toetsen van de activiteitsvoorstellen van de jeugdwerkers aan de interesses van de jongeren, zoals dat in één werking gebeurt, kan hieraan tegemoet komen. Tevens moet rekening worden gehouden met praktische en financiële problemen van de doelgroep, die een drempel kunnen betekenen in de participatie van de jongeren. Om dit te omzeilen kunnen de oplossingsmogelijkheden van de jongeren zelf aangesproken worden. Het uitwerken en uitvoeren van oplossingen door de jongeren werkt emanciperend en verhoogt het zelfbeeld van de betrokkenen. Bovendien leidt dit tot een grotere mate van betrokkenheid ('involvement'), waarmee de mate van maatschappelijke activiteit wordt aangeduid. De betrokkenheid in conventionele activiteiten zou leiden tot een kleinere kans op delinquent gedrag, zoals druggebruik (Hirschi, 1968; Gasser-Steiner & Stigler, 1996).

Een andere valkuil voor de werkingen ligt hem in het te sterk focussen op de in-group. Door de activiteiten sterk te laten bepalen door de vaste kern van jongeren, kan het aanbod te eenzijdig worden. Dit werkt misschien drempelverhogend voor de 'out-group'. Andere jongeren van buiten de werking komen misschien niet naar de activiteiten omdat die hen niet interesseren of omdat er zich rond een activiteit een hechte groep heeft gevormd waar je niet zomaar binnen raakt. Dit wordt ook door Uit de Marge erkend: compenserende mechanismen die het 'sociale verliezersgevoel' dragelijk maken en een alternatief zelfwaardegevoel doen ontstaan, kunnen leiden tot moeilijk toegankelijke en moeilijk beïnvloedbare 'subculturen' (Uit de Marge b, z.j.).

Het WHO-rapport over jongeren en middelengebruik stimuleert het uitwerken van leuke, creatieve activiteiten met een preventieve boodschap en die gericht zijn op het ontwikkelen van vaardigheden voor de jongeren. Voor risicojongeren ligt de voorkeur bij creatieve, stimulerende en vaak fysieke activiteiten die niet samengaan met middelengebruik (Anderson, 1995).

In één werking wordt het activiteitenaanbod grotendeels bepaald door de noden die er bij de doelgroep zijn met betrekking tot schools presteren. De jongeren uiten hun waardering over het feit dat zij door de jeugdwerking in hun persoonlijk, maar tevens maatschappelijk probleem (schoolachterstand is een belangrijk rad in het achterstellingsmechanisme) geholpen worden. Indirect kan deze activiteit ook drugpreventief werken. Uit internationaal onderzoek blijkt dat lage studie-aspiraties en slechte schoolresultaten risicofactoren zijn voor middelengebruik (Lloyd, 1998; Miller & Miller, 1997; Williams, 1996). Hoge gemiddelde schoolresultaten hebben een matigend effect op middelengebruik (Newcomb & Felix-Ortiz; 1992). Melrose (1998) wijst erop dat het voortzetten van onderwijs op korte termijn de kans op middelengebruik niet verkleint, maar dat op lange termijn wel leidt tot een betere kennis over gezondheids- en sociale onderwerpen.

Uitstappen worden algemeen aanzien als aangename én nuttige activiteiten. Het biedt de mogelijkheid de jongeren op een positieve manier te confronteren met andere culturen en gewoonten. Ook het feit dat ze eens kunnen ontsnappen aan de sleur wordt door de jongeren gewaardeerd. Bovendien verhoogt dit soort activiteiten alweer de samenhorigheid. Jongeren leren zich zo beter en anders kennen.

Fuiven genieten ook veel bijval onder de jongeren. Men moet zich af en toe kunnen uitleven. Dat geldt evenzeer voor sportactiviteiten. Deze worden algemeen gewaardeerd, al gaan de interesses uit naar een hele waaier aan sporten. Sporten kan, naast een goede lichamelijke en psychologische invloed, ook een positief effect hebben op de groepsband (als het in teamverband gebeurt) en op het zelfbeeld van de jongeren (succes in de competitie). In onderzoek wordt sport ook aangegeven als een predictor voor minder middelengebruik bij

jongeren (Miller, 1997). In een Rotterdamse studie werd aangetoond dat meer bepaald Turkse en Marokkaanse jongeren die sporten minder vaak alcohol en cannabis gebruiken (Wits e.a., 1999).
Cultureel-creatieve activiteiten worden door enkele jongeren gewaardeerd, maar ook daar zijn de interesses en de wensen van de jongeren zeer heterogeen. Verschillende praktijkwerken wijzen op het belang van dit soort speelse activiteiten (toneel, muziek, ...) in het opzetten van drugpreventieactiviteiten (ISDD, 1988; Anderson, 1995; Wilmot, 1996; Warnock e.a., 1998; Dept. for Education and Employment, 1998; Wright & Mason, 1995).
Vormingsactiviteiten zijn op het eerste zicht misschien minder voor de hand liggend. Maar uit de interviews blijkt dat, als deze activiteiten op een niet-schoolse, speelse manier worden gebracht en als ze -alweer- aansluiten bij de leefwereld en interesses van de jongeren, ze zeer sterk gewaardeerd worden. In werkingen waar de vormingsactiviteiten op deze manier invulling krijgen, worden zo zelfs minder evidente thema's mogelijk.
Naast activiteiten zijn ook engagement en inspraak succesfactoren in het binden van de jongeren aan de jeugdwerking. In de bezochte werkingen wordt op verschillende manieren en in verschillende mate ruimte gecreëerd voor engagement en inspraak. Maar algemeen geldt dat jongeren hun zegje willen en kunnen doen over het reilen en zeilen van de jeugdwerking. Vaak komt het neer op de keuze van de activiteiten, maar in de meeste werkingen is er ook ruimte voor meer. Zo zijn er jongeren die als vrijwilliger in de werking meedraaien of zetelen in bestuursorganen van de werking. De jeugdwerking moet er wel waakzaam voor zijn dat inspraak niet leidt tot consumptiegedrag. Het formuleren van wensen zegt niet steeds iets over de mate waarin de jongeren bereid zijn om aan de activiteiten deel te nemen. Dit 'consumptivisme' kan worden ingeperkt door aan inspraak ook engagement te koppelen. Wie een activiteit wilt, moet deze ook mee uitwerken. Zo creëert men betrokkenheid vanuit een emancipatorisch perspectief en worden de praktische en organisatorische vaardigheden van de jongeren gestimuleerd.
Anderzijds zijn er ook grenzen aan inspraak en democratische besluitvormen. Niet iedereen kan op zijn wenken bediend worden. In de praktijk blijkt dit automatisch opgevangen te worden door het feit dat haantjes-de-voorste de discussies sterk sturen. De 'natuurlijke leidersfiguren' staan vanzelf op. Als dit in goede banen geleid wordt door de jeugdwerkers is daar niets mis mee. Het zijn vaak ook deze jongeren die als jongerenvertegenwoordiger in het bestuur zetelen.

3.2 Middelengebruik[6]

De focus van dit onderzoek ligt niet op het middelengebruik op zich. Dit omdat:
1. we ervan uitgaan dat er zich niet merkelijk meer middelengebruik stelt bij de onderzoeksdoelgroep.
2. we het accent willen leggen op de (drug)preventieve kracht van een jeugdwerking, ongeacht de mate waarin zich middelengebruik stelt.

Deze paragraaf is dan ook eerder een situerende schets in de aanloop naar paragraaf 3.3, waar meer op de mogelijkheden met betrekking tot drugpreventie in de jeugdwerking wordt ingegaan.

We haalden reeds aan dat in de wetenschappelijke studies niet eenduidig kan worden aangetoond dat het middelengebruik hoger ligt bij maatschappelijk achtergestelde jongeren. We gaan er hier dan ook van uit dat deze groep grosso modo eenzelfde beeld zou laten optekenen als de totale Vlaamse jongerenpopulatie. Middelengebruik komt onder de Vlaamse jongeren vrij algemeen voor. Als we de cijfers van de VAD-leerlingenbevraging bekijken, valt op dat in de derde graad van het secundair onderwijs telkens al een ruime meerderheid gerookt heeft (64.6%) en alcohol (95.7%) en medicatie (91.3%) heeft gebruikt. Ook het ooit-gebruik van illegale drugs (40.1%) is er geen zeldzaamheid (Kinable, 2000). Wetende dat deze cijfers gebaseerd zijn op meer dan 28.000 vragenlijsten en dat de derde graad zo goed als volledig bestaat uit 16- tot 22-jarigen, kunnen deze cijfers als indicatief voor de onderzoeksdoelgroep worden beschouwd.
In de interviews polsten we naar de houding ten aanzien van middelengebruik, maar ook naar het persoonlijk middelengebruik en mogelijke achterliggende motieven. Voorts werd een en ander gevraagd over het middelengebruik in de jeugdwerking en wat de gevolgen daarvan zijn. Ook het eventuele gebruik van de jeugdwerkers werd bevraagd. Tenslotte stonden we ook stil bij aanspreekpunten die jongeren aangeven als zij met vragen of problemen over middelengebruik zitten.

Eén van de vaststellingen die als een rode draad door de verhalen loopt, is dat cultuurgebonden factoren sterk meespelen in de houding tegenover middelengebruik. Dit uit zich in de verschillen tussen allochtone en autochtone respondenten. Bij de allochtonen is middelengebruik nog sterker taboe. Dit heeft allicht te maken met de cultuur die vrij sterk beïnvloed wordt door het islamitische geloof. De koran vermeldt een strikt voorbehoud tegen genotsmiddelen. Bij autochtone jongeren behoren drugs als tabak, alcohol en illegale drugs meer tot de levenssfeer.

3.2.1 Houding van de jongeren tegenover middelengebruik

Een aantal jongeren, allemaal meisjes, wijst op het risico van *roken* voor de gezondheid. Evenveel jongeren hebben geen problemen met roken, omdat ze het zelf doen of omdat ze vinden dat iedereen moet doen wat hij wil. Twee rokende meisjes uit verschillende werkingen stellen zich vragen bij jongeren die al op heel jonge leeftijd roken. Als die een sigaret komen vragen krijgen ze er geen en ze raden af om met roken te beginnen. Voor een meisje uit werking 2 heeft de begeleider ook op het vlak van roken een voorbeeldfunctie: een begeleider die zelf rookt kan onmogelijk aan een jongere van 20 jaar zeggen dat hij niet mag roken is haar mening.

[6] Wanneer we in deze paragraaf spreken over drugs bedoelen we illegale drugs.

Over het gebruik van *alcohol* zijn de meningen deels gelijklopend, deels verdeeld. De meeste bevraagde jongeren vinden het af en toe en op een verstandige manier nuttigen van alcohol geen probleem. Hun houding gaat eerder in de richting van de Nederlandse leuze 'drink, maar met mate'. Tegenover dronken zijn, zeker in de werking, staan de meesten veeleer afkeurend.

> *"Het gebeurt regelmatig dat jongeren dronken in de jeugdwerking zitten (...) als je in een groep zit die niet drinkt en jij alleen drinkt je strontzat en de anderen moeten ervoor zorgen dat je veilig thuiskomt, dat vind ik te ver gaan." (jongere, werking 4)*

In werking 4 is er een meer tolerante houding tegenover overmatig drankgebruik. Drie jongeren uit die werking hebben geen problemen met dronken personen, als ze maar niemand lastig vallen. Volgens een jongere uit die werking zouden de jongeren op café gaan als ze in de werking geen alcohol konden drinken. Ook in werking 3 hebben de jongeren er geen problemen mee dat er in de werking alcohol geschonken wordt, zolang men er geen misbruik van maakt.
Opvallend is dat ook de jongeren van de allochtone werking niet uitgesproken tegen het drinken van alcohol zijn. De meeste jongeren van deze werkingen vinden dat af en toe alcohol drinken moet kunnen, maar daarmee bedoelen ze niet noodzakelijk dat dat voor henzelf geldt. Slechts één jongere uit werking 2 uit zich radicaal tegen het drinken van alcohol – hij vindt het goed dat er in de werking geen alcohol wordt gedronken. Een andere jongere uit die werking vindt dat cafébazen hun verantwoordelijkheid moeten nemen en er moeten op toezien dat er niet teveel alcohol wordt gedronken.

De helft van de geïnterviewde jongeren uit zich radicaal tegen *druggebruik*. De meesten daarvan komen uit één van beide allochtone werkingen.

> *"Ik vind drugs in het algemeen dat ze dat volledig moeten afschaffen." (jongere, werking 3)*

> *"Drugs? Ik vind dat persoonlijk dom, ik vind dat zinloos. Je vergeet er je problemen door ... los ze eerst op. Drugs vind ik idioot. Je kan plezier beleven aan iets anders." (jongere, werking 1)*

Anderen vinden drugs gebruiken geen probleem als men niet overdrijft en/of als het geen problemen veroorzaakt.

> *"Iedereen heeft zijn eigen persoonlijke redenen waarom ze het doen. Ik heb geen probleem met mensen die dat af en toe doen. Mensen mogen dat doen maar niet teveel." (jongere, werking 3)*

> *"Ik vind het niet echt verkeerd dat jongeren drugs gebruiken. Ik vind het verkeerd als het een probleem wordt, als je geen normaal leven meer kan leiden. Als je afhankelijk wordt dan vind ik het verkeerd. Maar af en toe, als dat onder vrienden is, kan je daar toch mooie ervaringen door hebben." (jongere, werking 3)*

Sommige jongeren maken een onderscheid naar soort illegale drug. Zo noemt één jongere xtc en speed 'dikke vuiligheid'. Een andere is absoluut tegen het spuiten van drugs. Nog een andere stoort zich niet aan cannabisgebruik, maar hij vindt andere drugs maar niks.
Dat jongeren vrij tolerant staan tegenover experimenteren met cannabis sluit aan bij de resultaten van de VAD-leerlingenbevraging (Kinable, 2000). Daaruit blijkt dat iets meer dan een derde van de leerlingen van de derde graad denkt dat hun beste vrienden niet zouden reageren indien zij cannabis zouden proberen en slechts de helft verwacht in dat geval een afkeurende reactie van de vrienden.

Drugs gebruiken is in geen enkele van de bezochte werkingen toegestaan. Een aantal jongeren zou het ook moeilijk hebben met jongeren die stoned rondhangen in de werking. Opvallend is dat de meeste jongeren uit werking 4 daar geen problemen mee hebben, zolang die jongeren hen geen last bezorgen.

Gokken en *dealen* zijn thema's die in de gesprekken veel minder aan bod kwamen. Vooral in werking 4 hebben de jongeren daarover een mening, wellicht omdat daar al de discussie werd gevoerd over het al dan niet plaatsen van een gokautomaat in de werking. Twee jongeren zijn tegen het plaatsen van een gokautomaat. Eén jongere vindt het jammer dat jongeren steeds vroeger beginnen gokken, gokken is pure geldverslaving. Eén jongere is volledig tegen gokken, een andere vindt het ronduit zielig en nog een andere noemt het een slechte gewoonte. Eén jongere vindt dat caféhouders vlugger moeten zeggen dat een klant genoeg geld heeft opgedaan.

Volgens de jeugdwerker van werking 3 wordt het gebruik van alcohol in de werking niet meer getolereerd dan illegale drugs. Wel maakt hij een onderscheid naar soort illegale drugs. Nochtans houdt hij vast aan het principe dat cannabisgebruik nooit toegelaten zal worden in de werking, ook al wordt cannabis gelegaliseerd. De jeugdwerker vindt andere drugs erger dan soft drugs. Hij vindt het erger dat jongeren een heel weekend op pillen uitgaan dan dat ze er eens eentje 'smoren' (cannabis). Maar tegelijkertijd beseft de jeugdwerker dat je op korte termijn weinig kan doen.

> *"Tegen gasten die al jaren gebruiken kan je niet zomaar zeggen om ermee te stoppen, wel dat ze het onder controle moeten houden." (jeugdwerker, werking 3)*

De jeugdwerker van werking 4 stelt zich niet veroordelend op en heeft een open houding om zo ook nuttige informatie over middelengebruik te weten te komen. Je moet interesse hebben in jongeren zodat je weet wat er leeft, wat er wordt gebruikt, bij wie het problematisch is en wat er mee samenhangt. Er wordt in deze werking heel open over cannabis gepraat. Jongeren die problematisch gebruiken moet je volgens de jeugdwerker vooral bekijken als persoon.

> *"Het is hoe je kijkt naar een persoon. Je kan kijken van dat is een persoon met een drugprobleem. Maar druggebruik is maar een symptoom, een uiting van één of een heleboel problemen. Uiteindelijk zien we de mens er altijd achter." (jeugdwerker, werking 4)*

3.2.2 Middelengebruik jongeren

Een nipte meerderheid van de ondervraagde jongeren geeft aan te *roken*. De meesten daarvan geregeld, eentje doet het af en toe. Opvallend is dat op één jongere na alle niet-rokers uit de allochtone werkingen komen. Dit maakt nog niet dat ook daar niet gerookt wordt. Voor één jongere heeft tabak de joint vervangen.
Vergelijken we met de derde graad van het secundair onderwijs dan zien we dat daar een derde van de leerlingen regelmatig rookt (Kinable, 2000). Slechts de helft van de derdegraadsleerlingen rookte het voorbije jaar niet.

Ruim de helft van de geïnterviewde jongeren drinkt af en toe tot regelmatig *alcohol*. In de autochtone werkingen is dit eerder de regel dan de uitzondering, al geven sommige jongeren ook enig voorbehoud aan.

"Alcohol, dat interesseert mij niet. Ik weet wat het de mensen aandoet." (jongere, werking 4)

"Ik ben nog nooit in mijn ganse leven zat geweest. En ook, ik vind dat niet lekker. Dat blijft zo plakken in je keel." (jongere, werking 3).

Negen op tien derdegraadsleerlingen in het secundair onderwijs dronken het voorbije jaar alcohol (Kinable, 2000). Bijna de helft van de leerlingen uit de derde graad dronk minstens wekelijks alcohol.
Twee jongeren van werking 4 geven aan dat hun gebruik van alcohol soms problematisch is. Uit het relaas van de jeugdwerker van werking 3 valt op te maken dat er zich in die werking ook problematische drinkers onder het publiek bevinden.
In de allochtone werkingen stellen de meeste jongeren expliciet geen alcohol te drinken, een paar uiten zich niet en één jongere geeft aan wel eens een glaasje te drinken.

Ruim de helft van de geïnterviewde jongeren gebruikt geen *illegale drugs*. In de autochtone werkingen zien we een aantal occasionele gebruikers van illegale drugs. Het gaat dan vooral om cannabisgebruik, een enkele jongere gebruikt wel eens paddestoelen, xtc of speed. Eén jongere noemt haar eigen gebruik op dit moment problematisch. Een aantal jongeren heeft vroeger problemen gehad met druggebruik, maar nu niet meer.
In het secundair onderwijs gebruikt ruim een kwart van de leerlingen uit de derde graad het afgelopen jaar illegale drugs (Kinable, 2000). Het occasioneel gebruik blijft wel hoger dan het regelmatig gebruik.

Gokken gebeurt zelden. Sommige jongeren wagen zich al eens aan een spelletje op een automaat, maar daar blijft het bij. In werking 3 heeft één jongere een gokprobleem en gokschulden.

De jongeren van werking 1 zouden volgens de jeugdwerker regelmatig *medicatie* nemen. Uit de interviews blijkt evenwel dat dit eerder sporadisch gebeurt en enkel wanneer men zich niet goed voelt (buikpijn, hoofdpijn).

3.2.3 Groepsdruk en andere motieven

We vroegen ook aan de jongeren en de jeugdwerkers waarom jongeren drugs (zowel legale als illegale) gebruiken. De jongeren halen heel verschillende motieven aan waarom jongeren dit doen. De meest aangehaalde motieven zijn: om problemen te vergeten, voor het plezier, voor de kick, uit nieuwsgierigheid, om stoer te doen en voor de smaak. De meeste motieven komen ook uit de VAD-leerlingenbevraging naar voren als de meest geciteerde (Kinable, 2000). Andere, minder vaak (1 à 2 keer) opgesomde motieven zijn: erbij horen, uit verveling, door sociale druk, omdat ze niet sportief zijn, om de ervaring van het onder invloed zijn te willen herhalen, om een depressie te boven te komen, voor het imago en om de examens goed door te komen.
De jeugdwerkers die deze vraag beantwoorden, zien vooral verveling, experimenteerdrang, het zoeken naar rust en omdat de jongeren er geld voor hebben als motieven die jongeren aanzetten om drugs te gebruiken.

Sociale druk werd door slechts 2 jongeren spontaan als motief geciteerd. Maar ook het gebruik om stoer te doen, door 4 jongeren aangehaald, wijst op een zekere vorm van druk die voortvloeit uit een sociale rol binnen de groep.
In alle werkingen wordt door jongeren aangegeven dat groepsdruk niet meespeelt in de keuze om te gebruiken. In bepaalde gevallen is er zelfs sprake van ontradende groepsdruk.

Dat wil zeggen dat jongeren andere jongeren afraden om met sigaretten, alcohol of drugs te beginnen. In werking 1 en 2 is deze vorm van ontrading zo sterk dat de jongeren niet in het bijzijn van andere jongeren uit de werking zullen gebruiken. In werking 2 is dat sterk gelinkt aan de voorbeeldfunctie van de sportieve jongeren. In werking 3, 4 en 5 zeggen de meeste jongeren dat er geen groepsdruk meespeelt in het beginnen roken, drinken of drugs gebruiken. Het wordt aanvaard als je neen zegt, men heeft respect voor elkaar.

> *"Jongeren hier gebruiken geen drugs door het voorbeeld van de voetbalploeg. Zij pakken ons voorbeeld op. Trainen en drugs pakken is geen combinatie. Voetballers hebben een grote voorbeeldfunctie om niet aan drugs te komen. Omdat je je concentreert op voetbal en dat je dan niet aan drugs mag komen." (jongere, werking 2)*

> *"De meeste gasten hier staan tegenover drugs, zo van 'stop daar mee, dat is slecht.' (...) Dat wordt toch meestal afgewezen door de jongeren hier." (jongere, werking 3)*

> *"Er is geen groepsdruk voor het drinken van alcohol, wegens respect voor elkaar. Ook geen groepsdruk om joints te roken. Dat wordt niet gewaardeerd door de jongeren." (jongere, werking 5)*

Toch blijkt er anderzijds dat in de autochtone en gemengde werkingen ook groepsdruk is om wel middelen te gebruiken. Erbij willen horen kan volgens de jongeren een reden zijn om bepaalde middelen te gebruiken. In werking 5 geven de jongeren aan dat er in de werking geen groepsdruk is om te gebruiken, maar dat er in de vriendengroep wel groepsdruk is om drugs te gebruiken. In werking 4 zegt één jongere dat in een bepaalde subgroep wel een sterke groepsdruk leeft om drugs te gebruiken voor het dansen.

> *"Bij de gabbers hoort er ergens ook een soort van drang bij. Je moet dat zeker eens geprobeerd hebben, moet je niet eens wat kopen, je moet dat pakken anders kan je niet goed dansen of zo, maar bij de hardrockers is daar geen sprake van." (jongere, werking 4)*

Eén jeugdwerker merkt op dat de druk ook van buiten de werking groot kan zijn. Zo kijken heel wat jongeren op naar de luxe en status van drugdealers uit de buurt (zie paragraaf 3.3).

3.2.4 Middelengebruik in de werking

In de allochtone werkingen wordt er niet gerookt. Toch geeft een aantal meisjes van werking 1 aan stiekem in de buurt van de werking te roken. Volgens de jeugdwerker rookt de helft van de meisjes. Er wordt evenmin alcohol gebruikt in deze werking. Cultuur- en geloofsgebonden factoren spelen hierin een rol.

> *"Ik weet zeker dat we hier niet mogen roken en alleszins geen alcohol drinken ... wij zijn moslims, wij mogen geen alcohol drinken." (jongere, werking 1)*

In werking 2 wordt op fuiven, die ook openstaan voor niet-leden en waarop ook jongeren van buiten de buurt komen, wel alcohol geschonken, maar de eigen jongeren drinken ook dan niet. Eén jongere merkt echter op dat alcohol eerder op een verborgen manier wordt gedronken omdat alcohol volgens de islam verboden is en omdat allochtone jongeren die zouden drinken hierop worden aangesproken. Geen van de jongeren in de allochtone

werkingen stelt drugs te gebruiken of te verkopen of te gokken. Zowel de jeugdwerkers als de jongeren van werking 2 noemen hun werking volledig drugvrij. In de allochtone meisjeswerking ziet de jeugdwerker wel een probleem van medicatiegebruik. De meisjes hebben heel wat psychosomatische klachten (hoofdpijn, nekpijn, ...) en nemen vaak pijnstillers of 'vermageringsthees'.
Noch de jongeren, noch de jeugdwerkers van de allochtone werkingen hebben weet van problemen naar aanleiding van middelengebruik of dealen.

In werking 3, 4 en 5 zijn roken en alcohol drinken toegelaten. Veel jongeren doen het dan ook. In werking 3 en 4 gebeurt het wel eens dat er iemand dronken is. De jeugdwerker van werking 3 stelt dat er ook enkele problematische drinkers onder haar jongeren zijn. Deze werkingen werden al met -weliswaar kleine- problemen in relatie met alcoholgebruik geconfronteerd. De meeste problemen stellen zich met dronken jongeren (agressie, ruzie, geweld). In werking 4 zijn die problemen blijkbaar fel verminderd sinds er geen sterke drank meer wordt geschonken.

Zowel de jongeren als de werkers van werking 3, 4 en 5 zeggen dat jongeren af en toe drugs gebruiken (cannabis, xtc, paddestoelen, ...), maar dat dat in principe nooit in de werking gebeurt. Het komt wel voor dat jongeren buiten de werking gebruikt hebben en nadien in de werking stoned rondlopen.
Volgens de jeugdwerker van werking 4 gaat het vooral om recreatief gebruik van drugs. In werking 4 situeren de problemen met druggebruik zich vooral bij een bepaalde subgroep, de gabbers. Met deze groep werd gepraat over de regels en sommigen werden buitengezet omdat ze drugs dealden.

In werking 3 gebruikt(e) bijna iedereen van de vaste bezoekers soft drugs. Daar is bij een vijftal jongeren sprake van zwaar druggebruik. In werking 3 zijn er soms ook problemen met jongeren die drugs gebruiken (vervelend doen, agressie, afvoeren naar ziekenhuis).
In werking 5 schat de jeugdwerker dat 60% van de jongeren cannabis gebruikt, maar probleemgebruikers ziet hij niet in zijn groep.

In werking 1, 2 en 4 wordt niet echt gegokt door de jongeren. In werking 3 geeft een geïnterviewde jongere aan zelf gokproblemen te hebben en ook de jeugdwerker geeft aan dat ze soms jongeren zien die teveel spelen voor geld. Ook in werking 5 is dit fenomeen bekend en zijn er volgens de jeugdwerker wel een aantal jongeren met een gokverslaving.
Toch hoeft het spelen op gokautomaten op zich niet op een gokverslaving te wijzen. Uit een enquête van de Werkgroep Tegen Gokverslaving bij 5.131 scholieren tussen 12 en 18 jaar in Vlaanderen blijkt dat 41.2% van de jongeren al ooit op slots speelde, 39.5% speelde ooit al met de lotto, Subito of spel 21 en 28.5% speelde al eens in en lunapark op de kermis. Slechts één leerling op honderd zegt een gokprobleem te hebben (De Donder, 2001).

3.2.5 Mogelijke gevolgen voor de jeugdwerking

Middelengebruik in en rond de jeugdwerking kan nare gevolgen hebben voor de reputatie van de werking.
Vooral in werking 4 zijn de jongeren bezig met de goede naam van de werking. Vroeger had de werking een drugsimago. Aan de jongeren werd duidelijk gemaakt dat drugs er niet thuishoren als ze willen dat de werking blijft bestaan. Voor de jongeren is het begaan zijn met het imago van de werking een motief om de regels over middelengebruik te aanvaarden en na te leven (zie ook verder paragraaf 3.3.1.3):

(gevraagd naar noodzaak van regels over middelengebruik in het jeugdhuis)
"Ja, want op de duur is het niet meer plezant als iedereen hier stoned zit of allemaal zat dan is het niet meer plezant. Dat kan ook niet in een jeugdhuis drugs, nu toch niet, zeker niet als het illegaal is. Plus als de politie dan binnenvalt of zo dan kan het zijn dat de boel hier toe is. Dat is eigenlijk stom voor iets dat je evengoed als je je niet kan inhouden ergens anders kan doen." (jongere, werking 4)

Werking 3 heeft blijkbaar nu nog een slechte reputatie in de buurt (lawaaihinder, druggebruik in de buurt) en een aantal jongeren is zich daarvan bewust.

"Er staan hier tegenwoordig veel te veel jongeren buiten de mensen lastig te vallen en tegen de auto's te pissen. Dan krijgt de werking een slechte naam. Ik vind dan dat ze er met al de jongeren moeten kunnen over vergaderen." (jongere, werking 3)

"Veel mensen zien de werking als een slechte plaats waar veel jonge gasten komen die boel maken. Mijn grootmoeder heeft dat ook eens gezegd." (jongere, werking 3)

Toch is er nog geregeld sprake van buurtoverlast en middelengebruik in de omgeving van de werking. De werking heeft daarom een pleintjeswerker aangeworven. Hij probeert de overlast rond de werking in te perken en de jongeren weer naar de werking te loodsen. Ook zetelen er jeugdwerkers in het lokale buurtoverleg.

In werking 1 kijken de meisjes zelf wel uit dat roken niet in verband gebracht wordt met de werking. Ander middelengebruik situeert zich niet in de werking.

"Moest een moeder vàn één van die meisjes binnenkomen dan gaat die moeder zeggen tegen haar dochter ge komt hier niet meer binnen, want ze zitten hier gewoon te roken en voor ons roken, da's iets ergs, een zonde voor ons. Dat is ook de reden waarom ik stiekem beneden eentje ga roken." (jongere, werking 1)

In werking 2 heeft het slechte imago van de werking en van de buurt ertoe geleid dat men zich ging afsluiten en meer en meer op zichzelf terugplooide. Sinds '95 hebben ze echter voor een open vizier gekozen. De visie, de doelstellingen en de opdracht van de werking worden duidelijk gemaakt in dialoog met de buitenwereld, de buurt in het bijzonder. Hoe dan ook vormt middelengebruik geen smet op de reputatie van de werking aangezien dit zich niet voordoet.
De jeugdwerker van werking 5 is erg op zijn hoede voor mogelijke negatieve reacties van de ouders en laat daarom geen middelengebruik in de werking toe. Ook dronken of stoned binnenkomen in de werking kan niet. De geïnterviewde jongeren zijn zich ook bewust van het feit dat middelengebruik de werking een slechte naam kan bezorgen.

3.2.6 Middelengebruik jeugdwerkers

Zoals in paragraaf 3.1.2 reeds toegelicht, heeft de jeugdwerker een belangrijke voorbeeldfunctie voor de jongeren. Dit maakt dat ook zijn/haar druggebruik te kaderen moet

zijn binnen een voorbeeldgedrag. Ook hier spelen verschillende verwachtingen vanwege jongeren, die vaak voortvloeien uit de persoonlijke attitude ten aanzien van middelengebruik.
In werking 3 stelt een aantal jongeren dat de meeste jeugdwerkers roken en drinken, ook in de werking. De geïnterviewde jeugdwerker geeft ook toe dat er onder collega's soms een pintje wordt gedronken in de werking. Het drinken gebeurt met mate, maar toch kan ook dat niet iedereens goedkeuring wegdragen.

> *"Af en toe is het wel zo dat de jeugdwerkers in de vergaderzaal wel eens een pintje durven drinken. Ik vind dat niet goed. Als dan de vergadering gepasseerd is, komen ze terug samen bij de jongeren en dan merk je dat ze bier gedronken hebben. Dan ga je een heel ander beeld stellen, zo van 'is hij zat of is hij niet zat?'." (jongere, werking 3)*

Ook in de allochtone werkingen komt het wel eens voor dat de jeugdwerkers alcohol drinken. De jeugdwerker van werking 1 geeft aan dat het al gebeurd is dat begeleiders bij een avondactiviteit met monitoren een pintje dronken.

> *"Het was wel zo dat ze met de monitoren (zowel begeleiders als meisjes) van de speelpleinwerking eens als avondactiviteit zijn gaan bowlen. De begeleiders dronken toen ook een pint, het was een avondactiviteit voor 'gelijkgezinden'. Tijdens activiteiten met de meisjes of als ze op reis gaan drinken de begeleiders nooit." (jeugdwerker, werking 1)*

Een aantal jongeren van werking 2 stelt dat jeugdwerkers niet drinken tijdens de instuif, maar op fuiven of na een voetbalmatch soms wel. Aangezien dit gecontroleerd gebeurt, keuren ze het niet af. Ook zien zij de jeugdwerkers in de werking roken. Ook dit draagt niet meteen hun afkeuring weg.
De jeugdwerker uit werking 5 is zich bewust van de positieve voorbeeldfunctie die hij te spelen heeft, ook op het vlak van middelengebruik. In de werking gebruikt hij nooit legale of illegale drugs en de jongeren weten dat.
Over het rolmodel van de jeugdwerkers inzake middelengebruik wordt in paragraaf 3.3. dieper ingegaan.

3.2.7 Waarheen met vragen en problemen over middelengebruik?

De helft van de geïnterviewde jongeren zegt expliciet dat ze geen vragen of problemen over middelengebruik hebben. Veruit de meeste jongeren zouden eventuele vragen of problemen met de jeugdwerker bespreken. Jongeren stappen naar de jeugdwerker omdat ze denken dat die van meer op de hoogte is, dat ze kunnen helpen of doorverwijzen, dat ze het zouden begrijpen, dat je er mee kan praten. Voor de meeste jongeren is de jeugdwerker immers een vertrouwenspersoon. Het is wel niet voor iedereen uitgemaakt of ze eerst naar de jeugdwerker zouden stappen dan wel eerst naar andere personen of organisaties zouden gaan.
Twee jongeren zouden er absoluut niet met de jeugdwerker over spreken. De ene doet dat niet omdat hij er gewoon niet aan denkt om dat met de jeugdwerker te bespreken, hoewel hij meteen ook aangeeft dat middelengebruik wel bespreekbaar is in de werking. De andere jongere denkt dat ze haar dan scheef zouden bekijken en zou het dan ook voor haarzelf houden.
Voorts vroegen we ook naar welke andere personen of instanties ze zouden gaan. Sommige jongeren keren zich eerst naar de jeugdwerker bij vragen of problemen over middelengebruik omdat deze dan gericht kan doorverwijzen.

"Omdat zij er waarschijnlijk iets van weten. Over drugs ga je minder rap naar je ouders stappen. De jeugdwerkers kennen ook op sociaal vlak de sociale kaart. Ze weten waar ze het kunnen vragen. Ze kunnen dat gemakkelijker dan mijn ouders." (jongere, werking 3)

Een even groot aantal jongeren verkiest toch eerst naar een gespecialiseerde organisatie te gaan met middelengerelateerde problemen, omdat die toch beter op de hoogte zijn.

"Direct naar de instanties die erin gespecialiseerd zijn. Wie kan er beter raad geven en er beter over praten dan die mensen." (jongere, werking 3)

"Ik zou dan, voor illegale drugs, zeker naar een vereniging toestappen. Want mijn ouders gaan daar ook niet veel over weten denk ik. Allez ja, ze gaan zeker ook verwijzen of samen met mij meegaan naar een vereniging en een oplossing proberen te vinden, denk ik." (jongere, werking 1)

De vriendengroep is ook belangrijk. Zowat de helft van de geïnterviewde jongeren geeft aan naar de vrienden te gaan met vragen en problemen over middelengebruik. In de allochtone meisjeswerking worden vrienden minder genoemd dan in de overige werkingen.
Vier jongeren zouden hun problemen eerst zelf proberen oplossen. Voor twee jongeren geldt dat in het bijzonder voor gokproblemen.

"Dat kan je eigenlijk aan niemand vragen. Je moet wegblijven van die gokmachines." (jongere, werking 5)

Ouders worden door bijna de helft van de jongeren aangehaald als vertrouwenspersoon. Vooral de moeder blijkt een belangrijk klankbord te zijn bij problemen en vragen.
Een paar jongeren zouden iemand uitkiezen die zelf gebruikt (bijvoorbeeld rookt, drinkt) en die dus vanuit de eigen ervaring kan spreken.

"... naar iemand die eigenlijk ook rookt en drinkt, die er meer ervaring mee heeft wat er gebeurt en zo. Ik denk dat dat dan een tante is van mij." (jongere, werking 2)

"... iemand die dat vroeger heeft meegemaakt, maar die ermee is gestopt." (jongere, werking 2)

"... of met mensen zelf die er vroeger problemen mee gehad hebben en die er klaar voor zijn om erover te praten." (jongere, werking 3)

Andere personen/instanties die door een aantal jongeren zou worden aangesproken bij vragen en problemen over middelengebruik zijn de DrugLijn, een zus en het JAC.

3.2.8 Samengevat

In ons onderzoek gaan wij ervan uit dat er niet significant meer of minder middelengebruik is bij maatschappelijk achtergestelde jongeren dan in de totale jongerenpopulatie. Gezien de beperkte omvang van de onderzoekspopulatie is een vergelijking hoe dan ook uitgesloten.
Een aspect dat als een rode draad door de verhalen over middelengebruik en de houding daar tegenover loopt, is van culturele aard. In werkingen met allochtone jongeren blijkt er een veel sterkere terughoudendheid te zijn tegenover het gebruik van genotsmiddelen. Alhoewel slechts enkele geïnterviewde jongeren dit ook expliciet aangeven, lijkt dit gestoeld

op de invloed van de islam en de in de koran geldende bepalingen over genotsmiddelen ('khamr'). In autochtone werkingen hoort middelengebruik meer tot de leefwereld van de jongeren.

Gepeild naar de houdingen van jongeren over diverse vormen van middelengebruik blijkt roken algemeen genomen op de minste weerstand te stuiten. Over alcohol drinken heerst eerder de opvatting dat het moet kunnen, maar dan wel af en toe en met mate. Deze houding wordt ook door de meeste allochtone jongeren aangenomen. Slechts één allochtone jongere is strikt tegen alcohol gekant. Waar zowat alle jongeren op een zelfde lijn zitten, is de afkeur van alcoholmisbruik (dronkenschap), zeker als dit tot problemen met anderen leidt. Illegale drugs kennen nog sterkere tegenkantingen. Over gokken wordt veel minder stelling genomen. Enkel in een werking die dit als thema opneemt, leven daarover uitgesproken ideeën. De meesten zijn tegen gokken.
De helft van de ondervraagde jongeren is tegen het gebruik van illegale drugs. De andere jongeren hanteren het principe dat het moet kunnen als je er niet mee overdrijft of problemen veroorzaakt. Wat algemeen niet wordt aanvaard, is het stoned rondlopen in de jeugdwerking, zeker niet als daar problemen uit voortvloeien. Een aantal respondenten, vooral jongeren maar ook jeugdwerkers, maakt een onderscheid naar soort drug. Men staat toleranter tegenover softdrugs als cannabis dan tegenover 'zwaardere' drugs als speed of xtc.

Attitude tegenover middelengebruik is één zaak. Maar hoe staat het met het middelengebruik zelf bij de geïnterviewde jongeren? Telkens ruim de helft van de jongeren geeft aan sigaretten of alcohol te gebruiken. Het aandeel niet-rokers ligt hoger in de allochtone werkingen, maar ook daar zijn er rokers. Wat alcohol betreft, zijn er zo goed als geen gebruikers in allochtone werkingen. In de andere werkingen is alcoholgebruik dan weer eerder regel dan uitzondering. Maar ook daar zijn sommige jongeren bewuste onthouders van alcohol. Anderzijds geven twee jongeren aan problemen te kennen naar aanleiding van hun alcoholgebruik. Eén jeugdwerker stelt binnen de werking enkele probleemdrinkers te zien.
Illegale drugs worden door een aantal jongeren occasioneel gebruikt. Geen enkele allochtone jongere gaf aan op het moment van interview illegale drugs te gebruiken. De meeste jongeren die wel gebruik(t)en, doen dit occasioneel. Het gaat dan vooral om het gebruik van cannabis. Een enkeling gebruikt xtc, speed en paddestoelen. Eén jongere geeft aan problemen te kennen door het druggebruik. Een aantal andere jongeren kende daar vroeger problemen mee, maar die stellen zich niet meer.
Medicatiegebruik komt iets sterker naar voor in een allochtone meisjeswerking. Dat gebeurt op sporadische basis, als men zich niet goed voelt.
Gokken is eerder uitzonderlijk. Enkelen doen het af en toe eens. Eén jongere kent problemen als gevolg van zijn spelen op gokautomaten.

Wat zijn dan de motieven voor deze vormen van middelengebruik? De veruit meest genoemde redenen zijn om problemen te vergeten, voor het plezier, voor de kick, uit nieuwsgierigheid, om stoer te doen en voor de smaak (alcohol). Deze motieven komen goed overeen met de topantwoorden uit de VAD-leerlingenbevraging in het secundair onderwijs (Kinable, 2000). Maatschappelijk achtergestelde jongeren hanteren op het eerste zicht dus geen andere motieven om te gebruiken.
Sociale druk wordt niet zozeer expliciet vermeld als motief, maar veeleer impliciet aangekaart tijdens het gesprek. Toch geven de meeste jongeren aan dat er binnen de jeugdwerking geen groepsdruk is om te gebruiken. Sommigen stellen zelfs dat er eerder ontradende druk meespeelt. Vooral in allochtone werkingen is men strikt gekant tegen druk om te gebruiken. In de andere werkingen wordt eerder gesteld dat het wordt aanvaard als je 'neen' zegt tegen het aanbieden van drugs. Respect voor elkaar blijkt hierin mee te spelen. Toch geven sommige jongeren aan dat er ook groepsdruk meespeelt om te gebruiken, maar deze situeert zich eerder in subculturen (bijvoorbeeld bij gabbers) of buiten de werking.

Het middelengebruik in de werking geeft een gevarieerd beeld en is sterk gelinkt aan de attitudes en de geldende regels met betrekking tot middelengebruik. In de allochtone jeugdwerkingen mag er niet gerookt of gedronken worden. Dat wordt ook niet zomaar aanvaard. Dit zou kunnen te maken hebben met culturele verschillen waarbij allochtone jongeren onder andere meer nadruk leggen op sociale controle (Uit de Marge b, z.j.). Door deze grote 'negatieve' druk vanwege de groep lijkt het middelengebruik eerder verborgen te gebeuren. Zo geven enkele respondenten aan buiten de werking en weg van het toeziende oog van de jeugdwerker te roken. Daarnaast stelt een allochtone respondent dat alcoholgebruik misschien niet in de werking plaatsvindt, maar wel op 'geheime' plaatsen in de buurt. Hoe dan ook stellen er zich op het eerste zicht minder middelengebruik onder de jongeren en geen problemen met middelengebruik in deze werkingen. Dit lijkt aan te sluiten bij de onderzoeksbevindingen die stellen dat een afkeurende houding een zeer sterke buffer is tegen gebruik en misbruik van jongeren (Krohn e.a., 1982; Kuipers e.a., 1997).
In autochtone werkingen zijn roken en alcohol drinken onder bepaalde voorwaarden toegestaan. Veel jongeren doen het dan ook. Meestal gaat het om matig gebruik, maar soms lopen er dronken jongeren rond en het gebeurt dat er zelfs problemen opduiken als gevolg van overmatig alcoholgebruik (agressie, ruzie, ...).
Alhoewel sommige respondenten aangeven illegale drugs recreatief te gebruiken, stelt geen van hen dit ook in de jeugdwerking te doen. Het gebeurt wel dat er buiten 'geblowd' wordt en dat jongeren nadien de werking stoned binnengaan. Bovendien geven jeugdwerkers aan dat sommige personen of groepen specifieke risicokenmerken vertonen als het aankomt op het gebruik van illegale drugs.
Gokken gebeurt niet in de jeugdwerkingen.
In de jeugdwerkingen beseffen zowel de jongeren als de jeugdwerkers dat er mogelijk nare gevolgen hangen aan (overdreven) middelengebruik. De reputatie van de werking kan onder druk komen te staan. De meeste jeugdwerkingen slepen al een eerder slechte reputatie uit het verleden mee. Ze willen het blazoen oppoetsen door meer openheid en overleg met de buurt en de ouders. Dit proces mag niet worden teniet gedaan door geruchten over problemen met middelengebruik. De jongeren zijn zich daarvan bewust en staan dan ook intolerant tegenover gebruik en zeker tegenover excessen.

3.3 Omgaan met middelengebruik in de jeugdwerking

3.3.1 Regels en sancties

Jeugdwerkingen gaan op verschillende manieren met middelengebruik in de werking om. In de eerste plaats gebeurt dat door regels en sancties. Wij bevroegen de jeugdwerkers en de jongeren vrij uitgebreid over de regels die gelden in de jeugdwerking en hoe zij daar tegenover staan. Naast regels zijn echter nog andere aspecten van belang in het omgaan met middelengebruik. Er mag niet uitsluitend of te veel gefocust worden op regels als element van een drugbeleid in de jeugdwerking.

3.3.1.1 Regels

Niet elke jeugdwerking hanteert formeel vastgelegde regels inzake middelengebruik in de werking. Twee van de vijf werkingen (werking 3 en 5) hebben een geschreven reglement. De drie overige werkingen hebben dat dus niet. Dat er geen geschreven regels zijn betekent evenwel niet dat er geen regels zijn.

In de allochtone werkingen 1 en 2 wordt geen alcohol gedronken en worden geen drugs gebruikt. Opvallend is dat het in deze werkingen voor de jongeren niet zo duidelijk is wat in feite de regels zijn over middelengebruik. Dat men in de werking geen alcohol drinkt of geen drugs gebruikt is voor hen redelijk evident. Maar dit hangt mogelijk meer samen met hun etniciteit waarbinnen middelengebruik niet zo gebruikelijk is, dan met het bestaan van ongeschreven regels. Men gaat er de facto van uit dat middelengebruik niet plaatsvindt en dat er daarom ook geen uitgewerkte regels nodig zijn.

In werking 1 wordt wel duidelijk gesteld dat er niet mag gerookt worden en er staan ook sancties op die bij de jongeren gekend zijn. Voor de jeugdwerker van werking 1 zijn regels en afspraken in feite kleine dingen die ervoor zorgen dat het werkbaar blijft en dat er geen chaos ontstaat. De regels kunnen worden aangepast. Zo gelden er bijvoorbeeld andere regels in de werking dan op de reizen. De regels die gelden tijdens de reis worden in samenspraak met de jongeren opgesteld.

Roken mag in werking 2 in principe wel, maar niemand doet het blijkbaar. In werking 2 wordt sporadisch alcohol geschonken op fuiven waar ook jongeren van buiten de werking naartoe komen. De jongeren van de werking drinken ook dan niet.
De jeugdwerkers van werking 2 vinden dat de intuïtie van de jongeren een betere leidraad kan zijn dan een geschreven reglement.

> *"Als een jongen van 17 niet weet dat hij niet aan het lijf van een meisje moet zitten ... een reglement dat uithangt zal hem ook niet tegenhouden. Belangrijk is dat je goeie regels hebt met het team. En ervaring en intuïtie." (jeugdwerker, werking 2)*

> *"Een geschreven reglement werkt altijd averechts, want dan gaan jongeren zoeken naar wat juist wordt bedoeld." (jeugdwerker, werking 2)*

Uit de respons van de jongeren uit werking 2 blijkt evenwel dat het ontbreken van duidelijke regels over middelengebruik bij de jongeren ook voor verwarring kan zorgen. Bij de jeugdwerkers van deze werking is dat blijkbaar eveneens het geval. Volgens één

jeugdwerker is roken in principe in alle lokalen en overal en altijd toegelaten. Er zijn echter een aantal gasten die van thuis uit niet mogen roken en daarop wordt extra toegezien. Volgens de andere jeugdwerker mag er niet gerookt worden tijdens de instuif, hoewel dit niet staat neergeschreven.
Eén van de jongeren komt met een andere mogelijke oplossing aandraven.

> *"Als iedereen komt doen wat hij wil, dan is er geen goede sfeer en zullen er niet veel jongeren komen. Het is nodig dat er regels zijn over alcohol en drugs, want anders geeft dat geen goede indruk voor anderen. Het kan zonder uitgeschreven reglement; het kan ook gewoon met woorden zijn, maar het moet duidelijk gesteld worden." (jongere, werking 2)*

In de overige werkingen mag men roken en wordt er alcohol geschonken, maar worden drugs in de werking niet getolereerd. Op alcoholgebruik worden meestal wel beperkingen gesteld. Een greep uit de gestelde voorwaarden: onder de 16 jaar krijgt men geen alcohol, geen sterke drank serveren, geen alcohol meer geven als iemand dronken is, geen bier verkrijgbaar voor vier uur.

In werking 4, waar geen geschreven regels zijn, weten de meeste jongeren goed wat kan en wat niet kan inzake middelengebruik. De jeugdwerker van werking 4 is geen voorstander van een reglement.

> *"Je hebt 'naar de letter' en 'naar de geest'. Dat laatste is belangrijk. Het doet er niet toe of iets neergeschreven is, belangrijker is dat het leeft. Belangrijk om eerder procesmatig dan productmatig te werken. De 'oude rotten' in de sector zien ook meer en meer het belang van 'het in de context kunnen plaatsen van wat er gebeurt'. Een reglement bevordert dit niet altijd. Je moet flexibel kunnen werken." (jeugdwerker, werking 4)*

Volgens één jongere van werking 4 kan de flexibiliteit van de geldende regels en de naleving ervan ook leiden tot flexibiliteit in de naleving ervan.

> *"Regels zijn plooibaar in de werking, je mag bijvoorbeeld geen drugs bijhebben, maar dat bijhebben kan moeilijk gecontroleerd worden, daarop wordt er geplooid." (jongere, werking 4)*

In werking 3 gelden duidelijk uitgeschreven en hier en daar zelfs uitgehangen regels over middelengebruik. Iedere geïnterviewde jongere weet dan ook de hoofdlijnen van deze regels weer te geven. Maar we zien in deze werking ook dat controle of toezicht op regels zijn limieten kent. Zo stelt een jongere dat de jeugdwerkers niet alles in de gaten kunnen houden. Ondanks de aanwezigheid van jeugdwerkers en camera's in de gebouwen en ondanks de recente aanwerving van een pleintjeswerker kunnen de jongeren hun middelengebruik aan het toeziend oog van de jeugdwerker onttrekken.

> *"Er wordt in de buurt cannabis gerookt, maar de jeugdwerkers kunnen niet altijd controleren. Als ze het niet zien straffen ze niet. Ze weten het wel, ook wie het doet, maar er wordt enkel opgetreden als ze iemand betrappen." (jongere, werking 3)*

In werking 5 is er een geschreven reglement, dat door de jongeren wordt gelezen en ondertekend wanneer ze hun lidkaart in ontvangst nemen. Deze regels gaan vrij ver. Anders dan in de andere werkingen worden in werking 5 evenmin symbolen die verwijzen naar drugs getolereerd. Onder de 16 jaar mag men er ook niet roken. Toch ziet de jeugdwerker van deze werking ook het nut in van ongeschreven regels als aanvulling op het reglement.

"Er moeten regels zijn want anders is er chaos. Het reglement heeft een hele grote waarde voor de 'onnozelaars'. Diegenen die zich goed gedragen, hebben geen reglement nodig. Ongeschreven regels zijn eveneens nodig omdat je niet alles in een reglement kan zetten." (jeugdwerker, werking 5)

Nagenoeg alle geïnterviewde jongeren zijn het erover eens dat de regels over middelengebruik ook gelden voor de jeugdwerker. Enkel in werking 2 zijn de meningen daarover verdeeld: volgens één jongere kan de jeugdwerker wel roken en drinken, maar geen drugs gebruiken. Volgens de autochtone jeugdwerker wordt er tijdens het werk geen alcohol gedronken, maar een jongere ziet de autochtone jeugdwerker soms een pintje drinken na een activiteit. Nog een andere jongere uit die werking zegt dan weer dat de jeugdwerkers niet tijdens de activiteiten drinken. De allochtone jeugdwerker pakt soms onbewust een sigaret in de instuif, maar gaat dan toch naar buiten om die te roken. Hij probeert zoveel mogelijk te vermijden dat de gasten hem zien roken.

3.3.1.2 Sancties

Als jongeren zich niet aan de regels houden volgen er sancties. Bijna alle jongeren weten dat er sancties aan overtredingen gekoppeld worden, maar uit de gesprekken blijkt toch dat de jongeren vaak een eigen invulling geven aan de sancties. Men denkt dat er bepaalde gevolgen zullen komen, maar echt zeker is men blijkbaar niet. Of men refereert eerder naar voorvallen die men zelf eens meegemaakt heeft.
De helft van de jongeren gaat ervan uit dat er een schorsing volgt op een overtreding van de regels, zeker als dit herhaald gebeurt. Een ander, zwaarder gevolg dat door verscheidene jongeren werd aangehaald, is het buitengooien van jongeren die zat of stoned zijn, zeker als ze zich vervelend gedragen of als het zich herhaalt. Ook het dealen kan leiden tot uitsluiting van de jeugdwerking. Een aantal jongeren stelt dat jongeren die toch de geldende regels overtreden zelf hun gedrag moeten goedmaken ten aanzien van de werking, door bijvoorbeeld de kosten te dragen bij reparaties, zelf in te staan voor het opkuisen van de sporen van hun middelengebruik. Ook een beperking van de faciliteiten (geen barverantwoordelijke meer, niet mee op kamp) behoort volgens sommigen tot de sanctioneringsmogelijkheden. Ook het zich excuseren en het erover praten met de jeugdwerkers wordt door enkelen aangehaald als een gevolg van regelovertreding. Een aantal andere losse scenario's werd telkens door slechts één jongere aangehaald.

In werking 1 wordt nauwelijks iets over sancties gerept, omdat men in deze werking geen reglement met betrekking tot middelengebruik heeft en men geen weet heeft van overtredingen van de geldende regels.

In werking 4 zal men niemand meteen schorsen die betrapt wordt met een joint op een fuif. Ze gaan communicatief te werk en zijn niet overdreven streng in het naleven van regels. In plaats van iemand buiten te zetten, wordt er een gesprek mee aangegaan en zorgt men ervoor dat die persoon zich excuseert of de schade herstelt, eventueel met als stok achter de deur dat als het niet gebeurt, er een schorsing van drie maanden dreigt.

Werking 2 hanteert, meer in de context van het naleven van de algemene regels aangezien middelengebruik er niet voorkomt, meestal schorsingen en dat werkt volgens de jeugdwerkers goed. Als jongeren zich komen verontschuldigen of hun fout inzien wordt de schorsing ingekort. Er wordt nooit iemand voor langere tijd gestraft. Of men en hoe zwaar men reageert op het niet-naleven van de regels hangt volgens een jeugdwerker in belangrijke mate af van de overtreder en zijn houding ten aanzien van zijn overtreding.

"Er wordt gewerkt met schorsing, maar als de jongere zich komt verontschuldigen dan wordt schorsing opgeheven." (jeugdwerker, werking 2)

In werking 2 hanteren de jeugdwerkers elk een andere aanpak. Eén jeugdwerker treedt eerst streng op, maar probeert achteraf een dialoog aan te gaan. Zijn collega's beginnen eerst met dialoog, maar daarmee los je volgens hem niets op bij de jongeren. Elke jeugdwerker heeft volgens hem zijn eigen stijl van aanpakken.

Werking 3 bekijkt de sanctie in het team. Ook hier wordt rekening gehouden met het gedrag van de betrokkene na de feiten. Als de persoon zich de volgende dag excuseert dan zal er geen schorsing volgen. Als ze in de werking een joint roken dan worden ze niet direct geschorst. Als het nadien terug gebeurt, worden ze wel voor een week geschorst.
Volgens een jongere uit werking 3 wordt er bij de aanpak wel rekening gehouden met de persoon in kwestie en zal niet iedereen op dezelfde manier gestraft worden:

"Iemand die iets aan zijn probleem wil doen zal men eerder doorverwijzen dan straffen." (jongere, werking 3)

Volgens een andere jongere uit die werking is het ook afhankelijk van de jeugdwerker of men wordt buitengezet of dat erover gepraat kan worden.

In werking 5 geldt algemeen dat men aan jongeren die stoned zijn vraagt om niet direct binnen te komen. Drugattributen zoals grote sigarettenblaadjes worden afgenomen of opgeborgen. Drugs worden afgenomen en voor de ogen van de jongeren door de wc gespoeld. Als men betrapt wordt op cannabis roken op het toilet, wordt men buitengezet en geschorst.
In deze werking worden de sancties door jongeren (vrijwilligers) en jeugdwerker samen bepaald.

De reactie op een overtreding wordt ook in werking 5 voor een stuk individueel bekeken (bijvoorbeeld: geeft men het toe of niet?).

"Op drugssymbolen zal bij een meeloper zeker gereageerd worden, maar bij anderen dan weer niet. Het hangt dus af van de persoon hoe men reageert. Soms worden zaken door de vingers gezien." (jeugdwerker, werking 5)

Op vergaderingen met de vrijwilligers wordt dat dan besproken. Als de betrapte jongere berouw toont of beseft dat hij iets fout deed, blijft de sanctie meestal beperkt tot wc's kuisen of een week schorsing. Als ze voor iets kleins in de werking geschorst zijn, mogen ze nog wel naar de andere afdeling van de jeugdwerking gaan. Gaat het om een zwaarder feit, dan mogen ze ook niet meer in de andere afdelingen binnen.

3.3.1.3 Totstandkoming, bekendmaking en wijziging regels

Geen enkele geïnterviewde jongere was betrokken bij het opstellen van de regels over middelengebruik. De regels waren er al toen ze in contact traden met de jeugdwerking en deze werden hen dan meegedeeld of ze hebben ze gaandeweg leren kennen. Ze ervaren het als basisregels zonder dewelke een werking niet kan draaien. Uiteraard worden de jongeren er ook op attent gemaakt als er zich iets voordoet. Dit geldt voor alle werkingen.

Om de regels bekend te maken worden verschillende strategieën gevolgd. De regels kunnen meegedeeld worden bij de inschrijving (werking 1, 3 en 5). In werking 5 ondertekenen de jongeren het reglement bij ontvangst van hun lidkaart.

In werking 3 en 5 worden de regels uitgehangen. De jeugdwerker van werking 3 vindt het een houvast dat de regels uithangen. Zo kunnen de jongeren ermee 'geconfronteerd' worden.

In werking 2 en 3 vingen de jongeren in de loop der tijd op wat de regels waren, omdat deze op bepaalde momenten aangehaald worden. In werking 3 deed zich ook een aantal incidenten voor, vooral dan met druggebruik, waardoor voor iedereen duidelijk werd welke de grenzen en de gevolgen van het overschrijden van die grenzen waren.

Aan de basisregels wordt in feite niet geraakt. Deze blijven onveranderd. Maar de regels kunnen naargelang de situatie wel gewijzigd of bijgestuurd worden al gebeurt dit eerder zelden. Soms worden uitzonderingen op de regel gemaakt, bijvoorbeeld op reizen of op fuiven. In werking 5 geeft de jeugdwerker aan dat men momenteel de regels herbekijkt door nieuwe voorvallen, zoals roken van cannabis op het toilet. Ook mocht men in deze werking vroeger niet roken en geen alcohol drinken. Omdat sommige jongeren hierdoor afhaakten, wordt er nu wel alcohol voor +16-jarigen gegeven.

3.3.1.4 Waardering regels

Over het algemeen kunnen de jongeren zich vinden in de regels die gelden in hun jeugdwerking. Doorgaans vinden ze de regels niet té streng en is men het ermee eens. De meeste jongeren zien het belang in van regels in een jeugdwerking. Daarvoor worden verschillende redenen aangehaald.

> *"Zonder regels kan het niet. Dan krijgen we problemen met ouders of politie." (jongere, werking 4)*

> *"Het is nodig dat er regels zijn, zeker voor drugs. Een jointje kan niet in een buurthuis of een jeugdwerking. Je kan moeilijk zonder regels." (jongere, werking 5)*

> *"Regels zijn goed, sommige mensen weten niet wat de gevolgen zijn van drugs gebruiken in de jeugdwerking. Overal bestaan regels, het is normaal dat binnen een sociale groep zoals hier in de werking ook regels zijn." (jongere, werking 4)*

> *"Het is nodig dat er regels zijn over alcohol en drugs. Anders zal de werking niet lang meer bestaan." (jongere, werking 5)*

In werking 1 vinden de jongeren de bestaande regels nodig om geen kritiek van de omgeving te krijgen.

> *"Ze zouden uit het raam roken en dan gaan de mensen kijken en dan wordt er gebabbeld." (jongere, werking 1)*

Toch is ook één jongere die zelf rookt, het niet eens met de regels over roken. Zij zou graag een aparte rokersruimte hebben.

In werking 3 vindt men regels zeker nodig gezien de specificiteiten van de doelgroep van deze werking.

> *"Er wordt gewerkt met jongeren, dus is het nodig dat er regels zijn over alcohol en drugs. Het kan niet zonder regels omdat de jongeren die naar de werking*

komen het in de maatschappij al niet gemakkelijk hebben, regels zijn nodig." (jongere, werking 3)

Enkele jongeren hebben bedenkingen bij de regels. Vooral in werking 3 kijken jongeren kritisch naar de regels. Een jongere verwoordt dit met een kritische noot op de regel 'geen bier voor vier'.

"Geen bier voor vier is een domme regel, ze gaan zich dan na 4 uur bezatten, dat brengt niet veel op. In de werking zouden ze geen alcohol moeten schenken, zeker hier niet want er zijn teveel mensen met problemen. Door alcohol stijgt de agressie." (jongere, werking 3)

Een andere jongere vindt 16 jaar te jong om al alcohol te mogen drinken. Hij zou 17 of 18 jaar nemen als leeftijd waarop alcohol drinken is toegelaten in de werking. Hij vindt het ook niet goed dat jeugdwerkers op vergaderingen alcohol drinken. Nog een andere jongere vindt sommige sancties, zoals een schorsing van twee of drie maanden, te zwaar.

In werking 2 vindt een jongere het niet goed dat er op de fuiven wel alcohol kan worden gedronken.

"Mensen die drinken zijn mensen die zich niet kunnen beheersen en er gebeuren ongelukken." (jongere, werking 2)

3.3.1.5 Naleving en aanpak regels

Algemeen stellen de geïnterviewde jongeren dat regels goed worden nageleefd, al geeft een aantal van hen aan dat jongeren ook ontsnappingsstrategieën aanwenden: drugs gebruiken op het toilet, roken aan de ingangspoort, een jongere van 15 jaar die een oudere jongere vraagt om bier te bestellen.

In werking 4 geven jongeren aan dat jongeren die regelmatig komen en respect hebben voor de werking in veel mindere mate of geen misbruik maken van de regels. Maar dit geldt ook in omgekeerde zin. In werking 3 stelt een jongere namelijk dat de regels goed nageleefd worden omdat de werking de jongeren respecteert. Toch moeten we dit nuanceren. Als jongeren de regels van de werking niet respecteren betekent dit niet noodzakelijk dat ze geen respect hebben voor de werking. Overtreden van regels is immers eigen aan de mens en ook aan jongeren.

Er wordt ook soms geschermd met het voortbestaan van de jeugdwerking.

"Als je je goed wil voelen in de jeugdwerking kan je geen drugs gebruiken, want dan kan het zijn dat de werking wordt gesloten." (jeugdwerker, werking 4)

Nagenoeg alle jongeren vinden dat de jeugdwerkers goed toezien op de naleving van de regels. Voor de vrijwilligers ligt dit soms moeilijker, zo blijkt uit het relaas van een jongere-vrijwilliger uit werking 5.

"Voor de vrijwilligers is het soms moeilijk om op de regels toe te zien, vooral dan naar oudere jongeren toe. Er zijn oudere jongeren die dat respecteren, maar niet iedereen." (jongere, werking 5)

Ook in werking 4 wordt dit voor een stuk aangehaald: de regelmatige bezoekers geven het aan de jeugdwerkers door wanneer er iets gebeurt wat niet kan, maar zelf durven zij niet in te grijpen.

3.3.1.6 Samengevat

Jeugdwerkingen positioneren zich op diverse manieren tegenover middelengebruik. Algemeen uitgangspunt is dat er in elke werking *regels* gelden. Het belang hiervan wordt aangegeven in tal van publicaties over drugpreventie naar jongeren in jeugdwerkingen. Er wordt op gewezen dat de regels, die aangeven wat kan en wat niet kan, bij iedere bezoeker bekend moeten zijn en dat de jeugdwerkers die regels consequent moeten laten toepassen en hierin eenduidig moeten handelen (Dekkers e.a., 1990; Koolen, 1986). Er zijn duidelijke procedures nodig voor het omgaan met drugincidenten (Dept. Education and Employment, 1998). Een aantal publicaties wijst op het belang van het uitschrijven van regels (Dept. Education and Employment, 1998; Wright & Mason, 1995).
In een aantal werkingen zijn die regels ook uitgeschreven, maar in een aantal andere niet. In de allochtone werkingen, waar geen geschreven regels zijn, wordt vertrouwen gesteld in de morele intuïtie van de jongeren. Dat is volgens de jeugdwerkers de beste leidraad. Geschreven regels zullen sommige jongeren er niet van weerhouden deze te overtreden. Anderzijds blijkt uit de interviews dat er zowel onder de jongeren als onder de jeugdwerkers verschillende visies zijn over wat er in de werking mag en niet mag met betrekking tot middelengebruik. Hieruit blijkt dat een duidelijke én eenduidige communicatie hierover nog meer nodig is als er geen formeel reglement bestaat.
In de werkingen waar een geschreven reglement is, wordt roken en drinken van alcohol onder bepaalde voorwaarden toegestaan. De regels zijn algemeen goed gekend door de jongeren. Aandachtspunt bij formeel vastgelegde regels is dat er ook ruimte moet zijn voor flexibiliteit. Sommige omstandigheden maken dat het eens aangewezen is om van het reglement af te wijken.
Regels moeten ook voor jeugdwerkers gelden. Daarover zijn jongeren en jeugdwerkers het eens. Dat het voor de duidelijkheid en de voorbeeldfunctie beter is dat de regels voor de jongeren eveneens gelden voor de jeugdwerkers vinden we ook terug in de literatuur (Koolen, 1986).

Geen enkele geïnterviewde jongere was betrokken bij de *totstandkoming van de geldende regels*. De regels bestonden al toen ze hun intrede deden in de jeugdwerking. Deze werden hen dan meegedeeld, of ze leerden ze in de loop van de tijd kennen. Meestal blijven de regels onveranderd, al zijn er soms aanpassingen of bijsturingen naargelang nieuwe situaties. In een werkboek over alcoholpreventie en jongerenwerk wordt erop gewezen dat het invoeren van nieuwe regels alleen werkbaar is als voordien aan de jongeren wordt uitgelegd waarom de regels veranderen én als tegenover ingevoerde beperkingen alternatieven worden gesteld. Ook moet rekening worden gehouden met de wenselijkheid, de haalbaarheid en het verwachte effect (de Savornin Lohman & Leenders, z.j.). De ISDD-publicatie gaat nog een stapje verder. Daarin wordt gesteld dat jongeren moeten meewerken aan het uitstippelen van het drugbeleid in de werking. Alle partijen moeten zich kunnen verzoenen met de genomen beslissingen (ISDD, 1988).
Het scherp houden van de aandacht voor de regels verdient de nodige aandacht. In een aantal werkingen worden de regels uitgehangen, waardoor jongeren er mee geconfronteerd worden. In werkingen waar geen geschreven reglement bestaat is er meer nood aan het mondeling toelichten van de geldende regels. Maar regels mogen ook geen extra drempel betekenen voor jongeren die naar de jeugdwerking willen komen.

Algemeen kunnen de jongeren zich goed vinden in het bestaan van regels binnen hun jeugdwerking. Ze zien er het belang van in. Het biedt een houvast om de eigen gedragingen te toetsen en het biedt bescherming tegen reacties van buitenaf. Toch worden ook enkele

bedenkingen geuit. Niet over de regels op zich, wel over bepalingen in de regels. Zo blijken bepaalde voorwaarden die aan middelengebruik worden gekoppeld bij sommige jongeren moeilijk te liggen. Een overleg met de jongeren, waarin de motieven van deze bepalingen worden toegelicht, zou dit deels kunnen opvangen.
De regels worden algemeen goed nageleefd. Dit gebeurt vooral uit respect voor de jeugdwerkers en de jeugdwerking. De jongeren vinden ook dat de jeugdwerkers goed toezien op de naleving van de regels. Toch hebben jongeren ook ontsnappingsstrategieën ontwikkeld (buiten of op de wc gebruiken, bier laten bestellen door oudere vrienden, ...).

Regels worden pas bekrachtigd als er controle op gebeurt en er desgevallend *sancties* worden getroffen bij overtredingen. Elke geïnterviewde jongere geeft aan dat er sancties staan op de overtreding van de regels over middelengebruik. Maar tevens geeft elke jongere zijn eigen invulling of interpretatie aan wat de sancties inhouden. Dit heeft zeker te maken met het feit dat sanctionering in de jeugdwerking niet heel vaak gebeurt.
Veel blijkt af te hangen van de houding van de jongere na de feiten. Jeugdwerkers houden er rekening mee als de 'overtreder' nadien erover wil praten, spijt betuigt, de fout erkent of bereid is eventuele schade te herstellen. Dit gebeurt ten dele omdat te zware sancties de vertrouwensrelatie tussen jeugdwerkers en jongeren kunnen ondermijnen. Daarom is wederzijdse openheid na de feiten belangrijk. Maar er moet wel duidelijk gesteld worden wie in fout was en waarom. Wanneer gesprekken niet helpen, kan men nog altijd hard optreden (Koolen, 1986). Sommige jeugdwerkingen bieden ook de mogelijkheid om alternatieve sancties toe te passen (wc's kuisen, schade herstellen, ...).
Sanctionering van jongeren die de regels overtreden, verloopt best rechtlijnig. Er is overeenstemming tussen de jeugdwerkers nodig. De sanctie mag niet te veel afhangen van de individuele jeugdwerker. Een mogelijkheid om dit op te vangen, is het bespreken van mogelijke sancties in teamverband. Een andere mogelijkheid is ook een aantal jongeren (bijvoorbeeld de vrijwilligers) mee te laten denken over eventuele sancties.

Niet toegelaten middelengebruik blijkt in de jeugdwerkingen eerder uitzonderlijk voor te komen. Als het toch gebeurt, wordt er op een niet mis te verstane manier gereageerd door jongeren of jeugdwerkers. Onder de jongeren speelt sociale controle sterk mee. Uitspattingen die de reputatie van de werking kunnen schaden, worden niet getolereerd. Dit toont de bekommernis van de jongeren voor de eigen werking. Bovendien zijn heel wat jongeren zich ook bewust van de voorbeeldfunctie die jongeren binnen de werking horen op te nemen. De jeugdwerkers stellen dat hun reactie jegens jongeren die op het slechte pad dreigen te verzeilen sterk gebaseerd is op intuïtie en affectiviteit. Om het gedrag van deze jongeren te veranderen spelen de meeste jeugdwerkers in op het geweten, maar soms wordt op situationele aspecten ingespeeld.
Op welke manier die reacties geuit worden, hangt vooral af van de ernst van de feiten, de persoonlijke houding tegenover de handelingen en de geldende bepalingen in de jeugdwerking. Soms wordt er kordaat gereageerd, soms op een dialogerende manier.
Alle jeugdwerkers stellen dat er altijd moet worden ingegaan op signalen over middelengebruik. Maar dit mag niet afschrikken. De reactie mag niet de drempel verhogen om erover te praten. De feeling van de jeugdwerker is belangrijk. Het is niet de druggebruiker op zich, maar veeleer de jongere achter die druggebruiker naar wie men zich richt. Een aantal jeugdwerkers neemt het problematisch gebruik van jongeren als aanknopingpunt om met hen te praten over de mogelijke risico's.
Als er agressie bij komt kijken, is de tolerantie kleiner. Agressie wordt kordaat gesanctioneerd. Meestal vliegt de jongere in kwestie uit de werking. Afhankelijk van de feiten kan hij voor kortere of langere tijd geschorst worden. Daarnaast blijkt de reactie af te hangen van de soort drugs. In een aantal werkingen staat men milder tegenover softdrugs dan tegenover andere illegale drugs. Hierdoor riskeert men enerzijds de mogelijke risico's van softgebruik te banaliseren en anderzijds de bespreekbaarheid van de zogenaamd zwaardere producten te verkleinen.

3.3.2 Begeleiding, informatie en netwerkvorming

3.3.2.1 Praten-doorverwijzing-begeleiding

Alcohol en drugs zijn bespreekbaar in de werkingen. Alleen in de allochtone werkingen gebeurt het minder dat erover gesproken wordt, dat jongeren het spontaan aanbrengen of dat ze de jeugdwerker zouden aanspreken bij vragen of problemen over alcohol en drugs. In de allochtone werkingen gebeurden nog geen doorverwijzingen en begeleidingen over alcohol en drugs.
In werking 4 zal de jeugdwerker altijd proberen om informatie van jongeren te verkrijgen over hun leefwereld, waarvan drugs deel kunnen uitmaken, door met hen te praten. In die werking wijst één jongere op de belangrijke rol van de jeugdwerker in zijn omgang met druggebruik.

> *"De jeugdwerker zei 'stop gewoon met die rotzooi, het maakt uw leven kapot, wat heb je er eigenlijk aan, je gooit je geld weg, je hebt efkens plezier, je smijt je geld weg, 't is eigenlijk uw zakgeld dat je wegsmijt' en dan heb ik beseft dat het wel waar is. Wat heb ik er eigenlijk aan? 't Zijn twee uurkens plezier, voor de rest heb je er niets aan. Het maakt uw leven kapot. Dat hebben ze me gezegd." (jongere, werking 4)*

De jeugdwerker van werking 4 wijst erop dat altijd reageren de boodschap is. Op die manier maak je middelengebruik bespreekbaar. Als de jongeren op weekend zijn en rond het kampvuur vraagt iemand 'kan je aan joints verslaafd geraken?', dan moet je daar als begeleider op kunnen ingaan. Deze jeugdwerker wijst er altijd op dat het eigenlijk illegaal is en dat, als je elke dag cannabis rookt, je niet meer zoals voorheen functioneert. Dan is er wel iemand die zo iemand kent en daarover vertelt. Zo knoop je een spontaan groepsgesprek aan.

In werking 3 zou een jongere met alcohol- of drugproblemen naar de jeugdwerker toestappen omdat hij dan kan doorverwijzen. Een andere jongere praat met jeugdwerkers over haar drugprobleem. Eén jongere zegt dat de jeugdwerkers soms iemand 'dwingen' om zich te laten helpen. Zo krijgen bijvoorbeeld drugverslaafden geen eetbonnen meer om hen onder druk te zetten ermee te stoppen. Volgens de jeugdwerker van deze werking is het verwijzen van experimenterende gebruikers naar lokale drugcentra niet steeds geslaagd, omdat deze werkingen ofwel meer op middenklassengroepen zijn afgestemd ofwel met een te gemarginaliseerde doelgroep werken. Toch worden in deze werking problematische gebruikers vaker verwezen dan in andere werkingen.

In werking 5 kwam doorverwijzing en begeleiding bij alcohol- of drugproblemen nog niet aan bod. Dit ondanks het feit dat er zich vragen en problemen voordoen en ondanks het feit dat deze werking kadert in het sociaal impulsfonds, waar ook tal van actoren uit het lokale welzijnsnetwerk bij betrokken zijn. Er is overleg met andere sectoren, maar niet in functie van samenwerking bij problemen van middelengebruik.

De meeste jeugdwerkers zijn zich bewust van hun beperkte oplossingsmogelijkheden bij complexe alcohol- of drugproblemen. De nodige kennis en vaardigheden kan men zich niet zomaar eigen maken. Dit vergt specifieke opleiding en ervaring.

> *"We zijn geen wereldverbeteraars die alle problemen op hun schouders moeten nemen. Als je daar opleiding in hebt gehad kan je dat veel beter. (...) Het is*

gevaarlijk om mee beslissingen te nemen met jongeren, want wat als je verkeerde beslissingen neemt?" (jeugdwerking, werking 5)

"Wij zijn geen mensen die opgeleid zijn om met drugverslaafden te werken. (...) Dat vraagt kennis van de sociale kaart, ook van mensen die er zitten. En dat duurt een tijd." (jeugdwerker, werking 4)

3.3.2.2 Documentatie

In drie van de vijf werkingen is er een informatierek (werking 1, 3 en 4). In werking 1 en 4 is op een rek een zeer gevarieerd informatieaanbod terug te vinden. In werking 3 is er een specifiek rek over drugs met productbeschrijvingen, informatiebrochures van instellingen, een stripverhaal van de preventiedienst en de eigen brochure over drugs.

Alleen in werking 3 is het informatierek bij de jongeren goed gekend en wordt het geapprecieerd door de jongeren. De jongeren vinden het goed, omdat je op basis van de bondige informatie weet waar je met je vragen terecht kan. Je hoeft niet direct aan iemand iets te vragen, je kan ook gewoon een folder meenemen. Eén jongere vindt dat er meer adressen en telefoonnummers beschikbaar zouden moeten zijn, zodat de jongeren zelf met een andere dienst kunnen contact nemen. De jeugdwerker wil dat net vermijden, omdat het gevaar bestaat dat iemand met problemen zelf naar die instelling stapt en daar dan vaststelt dat deze niet de meest geschikte is. Doorverwijzingen gebeuren pas als er een gesprek met een bepaalde dienst is geweest. Brochures van instellingen worden wel individueel aan jongeren gegeven als de jeugdwerker denkt dat het zinvol is voor de jongere in kwestie. Daarenboven zijn de brochures voor de jeugdwerkers een middel om op een thema dieper in te gaan.
De jeugdwerker van werking 3 meent dat er voldoende informatie staat in de brochure van de werking over drugs, maar er zijn altijd jongeren die bijkomende informatie zoeken om het nu eens zeker te weten. Voor één jongere van werking 3 is de informatiemuur alleen niet voldoende. De jeugdwerkers moeten een informatieaanvullende rol vervullen.

"Niet alle jongeren begrijpen de informatie. Dan is het goed dat er begeleiders zijn die je stapsgewijs uitleggen hoe je iets moet doen en die het geduld hebben om iets uit te leggen tot je het begrijpt. (...) Brochures hangen er wel, maar niet iedereen begrijpt die. Dan is het goed dat je aan de jeugdwerker kan vragen om het nog eens uit te leggen." (jongere, werking 3)

In werking 1 en 4 wordt het informatierek weinig geconsulteerd en weten de jongeren in feite niet goed of men er informatie over alcohol en drugs kan in terugvinden. In werking 1 vinden de meeste jongeren een informatierek wel interessant en zouden ze er gebruik van maken indien ze het nodig hadden voor bijvoorbeeld een schoolwerk of voor adressen.

In werking 4 daarentegen zeggen de meeste jongeren deze informatie niet nodig te hebben. De jeugdwerker van deze werking beweert dat enkel folders in een informatierek leggen geen enkel effect heeft.

"Er is een infotheek, maar de ervaring van folders met deze groep is dat ze er een vlieger van maken en die in de lucht gooien. Als je daar geen activiteit over opzet, ben je niks met je folders. Een folder alleen doet het niet." (jongere, werking 4)

3.3.2.3 Overleg-samenwerking

Wat overleg en samenwerking met externe diensten betreft, stelt men in werking 2 uitdrukkelijk dat men niet samen werkt met de politie en dit wegens een groot wantrouwen en de slechte reputatie van de lokale politieafdeling. Werking 3 werkt dan weer zeer nauw samen met de politie. Dit is deels te verklaren door goede professionele contacten met de (jeugd)politie, het maken van afspraken met het lokale korps en door het samen zetelen in het buurtoverleg. Binnen deze werking worden contacten met politie belangrijk gevonden omwille van de problematiek van hun jongeren (spijbelen, minderjarig).

Samenwerking en overleg enkel en alleen over alcohol en drugs, komt eerder beperkt voor in deze werkingen. Werking 4 participeert aan een stedelijk drugoverleg en werking 2 participeert aan een stedelijk onderzoeksproject. Werking 3 werkt als enige van de bevraagde werkingen samen met gespecialiseerde druginstellingen (zowel preventie als hulpverlening), al wordt er op gewezen dat het succes daarvan afgeremd wordt omdat een aantal van deze instanties eerder op middenklasgroepen is afgestemd.
In werking 1 gebeurt overleg met andere instanties veeleer ad hoc. Er was tot nog toe geen overleg met andere instanties over alcohol en drugs. Werking 5 neemt deel aan het welzijnsoverleg van de stad, aan overleg met onderwijs (CLB), er is samenwerking met straathoekwerk, buurtopbouwwerk en politie maar niet specifiek over alcohol en drugs.
In werking 3, 4 en 5 is er via de samenwerkingenverbanden (niet noodzakelijk over alcohol en drugs) een goed contact met de politie.

3.3.2.4 Sociale kaart

De meeste jongeren weten wel enkele organisaties te noemen waar ze terecht kunnen met vragen of problemen over alcohol en drugs, maar vaak zijn ze toch niet zeker of deze hen zouden kunnen helpen. Het is meer iets van horen zeggen, zonder dat zij goed weten hoe deze instellingen werken. Een derde van de geïnterviewde jongeren noemde spontaan de DrugLijn. Ook bij de leerlingen in het secundair onderwijs scoort de DrugLijn goed (Kinable, 2000). Andere instellingen die door één of twee jongeren werden vernoemd, zijn de Anonieme Alcoholisten (AA), lokale gespecialiseerde drugcentra, Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG), Jongerenadviescentrum (JAC), wijkgezondheidscentrum en het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB). Enkele jongeren zeggen dat ze geen organisaties kennen, of toch niet uit het hoofd.

Enkele jongeren vertrouwen erop dat de jeugdwerker weet waar ze bij problemen terecht kunnen. Een aantal jongeren rekent erop dat de jeugdwerkers voldoende kennis hebben van de sociale kaart om hen desgevallend door te verwijzen. Een aantal anderen ziet de jeugdwerker eerder als iemand die meer vaardigheden heeft om uit te zoeken waar de jongere het best heen gaat, zoals hulpinstrumenten hanteren (sociale gids, telefoonboek, ...) of het beschikken over nodige communicatievaardigheden.

3.3.2.5 Samengevat

Middelengebruik is algemeen bespreekbaar in de jeugdwerkingen. Dat geven zowel de jongeren als de jeugdwerkers aan. Dit geldt ook in allochtone werkingen, waar er op dat vlak op het eerste zicht minder nood aan is.
De jeugdwerkers stellen dat altijd reageren op signalen de boodschap is. Middelengebruik moet bespreekbaar zijn. Als jeugdwerkers signalen opvangen, knopen zij met de jongeren een gesprek aan. Hiervoor is het belangrijk om op de hoogte te zijn van de plaats van

middelengebruik in hun leefwereld. De meeste jeugdwerkers zijn zich bewust van hun beperkte oplossingsmogelijkheden bij complexere alcohol- of drugproblemen.
De jongeren verwachten dat ze met de jeugdwerkers kunnen praten over alcohol- en drugproblemen en dat deze hen eventueel doorverwijst naar gespecialiseerde centra. Dit ondanks het feit dat in een aantal verhalen negatieve ervaringen worden aangehaald over de contacten met externe voorzieningen. De meeste van deze blijken op middenklassejongeren afgestemd te zijn.

Om de jongeren te informeren over middelengebruik en aanverwante aspecten kan gebruik gemaakt worden van schriftelijke publicaties als brochures of folders. In een aantal werkingen wordt effectief gebruik gemaakt van zulke publicaties. Deze kunnen ook zelf in en door de jeugdwerking gemaakt zijn. Naast de thematiek (middelengebruik, risico's, ...) is er in de informatierekken ook ruimte voor folders van drughulpverleningsinstellingen. Jeugdwerkers wijzen er wel op dat deze informatiebronnen zelden zijn afgestemd op maatschappelijk achtergestelde jongeren. Er is ook een zekere drempel bij maatschappelijk achtergestelde jongeren om deze informatie te raadplegen. Zij zijn niet gewoon om met geschreven informatie om te gaan.
Waar een informatieaanbod met folders en brochures aanwezig is, wordt dit door de jongeren gewaardeerd. Het is een laagdrempelige manier om informatie te vergaren. Maar anderzijds bestaat het gevaar dat jongeren op eigen houtje handelen en weer negatieve ervaringen opdoen in de contacten met andere instellingen. De jeugdwerkers zien deze folders eerder als een aanknopingspunt om dieper op een thema in te gaan en de jongeren beter te informeren.

Bij de begeleiding bij alcohol- en drugproblemen ondervinden jeugdwerkers soms dat de situatie hun petje te boven gaat. Zij wijzen erop dat ze hiervoor niet voldoende gevormd zijn. Het WHO-rapport over middelengebruik bij jongeren wijst er op dat vorming voor jeugdwerkers nodig is om hen de nodige vaardigheden te geven om met gebruiksproblemen van de jongeren om te gaan (Anderson, 1995).
Overleg en/of samenwerking met andere organisaties kunnen soelaas brengen. In het kader van een lokaal alcohol- en drugbeleid zijn jeugdwerkingen belangrijke schakels. Afstemming van het drugbeleid op lokaal niveau is aangewezen. Dit omvat ook samenwerking tussen jeugdwerkingen en lokale voorzieningen (Vandenberghe, 1998; Kinable, 1998). Verschillende praktijkgerichte publicaties wijzen op het nut van het opzetten van een multidisciplinair samenwerkingsnetwerk, met daarin actoren uit de jeugd-, welzijns-, gezondheids-, onderwijs- en desgevallend politionele sector (Wilmot, 1996; Bradshaw, 2000; Dept. Education and Employment, 1998; Dekkers e.a., 1990). Dit houdt wel in dat de externe organisaties open moeten staan en aangepast moeten zijn aan de maatschappelijk achtergestelde jongeren (Melrose, 1998).
Allochtone werkingen zijn op het vlak van samenwerking eerder terughoudend. Dat heeft voor een groot stuk te maken met negatieve ervaringen, een gebrek aan vertrouwen en aan hun doelgroep onaangepaste voorzieningen. Dit laatste geldt trouwens niet enkel voor allochtone werkingen. Ook andere jeugdwerkers geven aan dat het soms moeilijk is om instellingen te laten inleven in de problematiek van maatschappelijk achtergestelde jongeren. In de werkingen waar overleg en samenwerking plaatsvindt, gebeurt dit in regel volgens het principe dat overleg meer structureel plaatsvindt en samenwerking eerder ad hoc.

De meeste jongeren menen voldoende op de hoogte te zijn van de instellingen waar ze heen kunnen met alcohol- en drugproblemen, al blijkt meteen dat ze niet goed weten of deze wel degelijk zouden kunnen helpen. Zij beschikken eerder over oppervlakkige informatie over deze voorzieningen. Uit onderzoek blijkt dat in achtergestelde buurten de bereikbaarheid van preventie- en behandelingsprogramma's geringer is, wat zou kunnen leiden tot een verhoogd risico op problematisch gebruik (Crum e.a., 1996). De best gekende organisatie onder de geïnterviewde jongeren is de DrugLijn. Daarnaast zijn er enkele jongeren die lokale drugcentra, lokale welzijnsorganisaties of CLB vermelden. Maar uiteindelijk besluiten de

meesten dat ze met hun problemen toch naar een jeugdwerker zouden gaan. Door de vertrouwensband tussen jongeren en jeugdwerkers kunnen de jongeren van daar uit gemakkelijker worden doorverwezen (Uit de Marge c, z.j.).
Ook ouders blijken voor een aantal jongeren belangrijke vertrouwenspersonen te zijn bij vragen of problemen over middelengebruik. Dat geldt vooral voor de moeders. Dit sluit aan bij onderzoeksbevindingen over de preventieve rol van de ouders. Hoe beter de band met de ouders is, hoe lager het middelengebruik. Vooral de rol van de moeder is hierin van belang (Farrell & White, 1998; Gasser-Steiner & Stigler, 1996).

3.3.3 Middelengebruik in de jeugdwerking

3.3.3.1 Sociale controle door jongeren

Middelengebruik in de jeugdwerking doet zich eerder uitzonderlijk voor. Er wordt meestal ook onmiddellijk en duidelijk op gereageerd, zowel door jongeren als door jeugdwerkers. Een aantal jeugdwerkers wijst op het nut van sociale controle van de jongeren onder elkaar. In alle werkingen zouden jongeren op één of andere manier reageren op het middelengebruik of gokken van jongeren die naar de werking komen. Slechts twee jongeren zouden niet reageren op druggebruik.
De reacties van de jongeren zijn zeer uiteenlopend. Sommigen reageren bij de geringste vorm van gebruik, anderen zullen pas reageren als het uit de hand dreigt te lopen. Sommigen reageren heel fel, anderen meer genuanceerd. Sommigen wijzen er simpelweg op dat het niet kan of mag, anderen zullen proberen te wijzen op de mogelijke gevaren van het gebruik. De houding van de jongere tegenover middelengebruik bepaalt voor een stuk de reactie. Ook eigen ervaringen kunnen meespelen in het reageren.

> *"Zolang het bij roken van marihuana blijft, geeft het mij niet. Maar als het meer is zal ik zeggen 'je kan daaraan of daaraan verslaafd worden of daarvan of daarvan problemen krijgen'. Ik weet eigenlijk wat het is om verslaafd te zijn. Ik wil die mensen behoeden van een verslaving." (jongere, werking 4)*

> *"Als er op een fuif iemand dronken is, dan sjotten we die gewoon buiten en dan komt die nooit meer binnen. (...) Als er iemand stoned binnenkomt, dan sjotten we die buiten, dat geeft een slecht voorbeeld voor de jongeren die binnen zijn." (jongere, werking 2)*

> *"Dronken mensen worden meestal genegeerd door de jongeren. Dat wordt ook gezien, iemand die binnenkomt die stoned is, met kleine pupillen en zo wordt beschouwd als een zwakkeling." (jongere, werking 3)*

> *"Iedereen heeft een beetje minachting voor jongeren die opscheppen over hun middelengebruik. Het is zo van allez, hou je daar nu eens niet mee bezig. Je hebt dan die leeftijd van 18 of 19 en dan ben je zo bezig met indruk maken op anderen. Meestal is het advies dan 'leef eens gewoon voor jezelf'." (jongere, werking 3)*

3.3.3.2 Sociale controle door jeugdwerkers

Ook de jeugdwerkers reageren op middelengebruik van de jongeren die naar de werking komen. Bij hen merken we eveneens verschillende reactiemogelijkheden. De jeugdwerkers veroordelen druggebruik niet per se maar stellen wel duidelijk dat het niet kan in de werking.
In werking 4 wordt altijd op druggebruik ingegaan, al geldt hier wel de zachtste aanpak. Het gaat vooral om de vaststelling van cannabisgebruik, omdat gebruik van andere drugs moeilijker kan worden nagegaan. De jeugdwerker stapt naar de jongeren toe en vraagt om het niet in het jeugdhuis te doen, maar wat verderop in het park. Ze moeten hun joint zelfs niet doven. De jeugdwerker wijst op de voorbeeldfunctie van jongeren: het is de bedoeling dat in dit jeugdhuis veel mensen komen, waaronder ook jongere gasten. Het is niet goed als die zien dat oudere jongeren in de werking drugs mogen gebruiken.
In werking 2 zou één van de jeugdwerkers op een gelijkaardige manier reageren. Hij zal iemand die in de werking zijn joint wil roken vragen om dat niet te doen. Als het toch zou gebeuren, zal hij die persoon herinneren aan de voorbeeldfunctie van elke jongere.

> *"Je bent hier in onze werking, er zitten hier een veertigtal gasten, ook van 12 tot 13 jaar, we vinden dat geen voorbeeld. Als je dat gedrag wilt stellen, doe het dan elders. We veroordelen dat gedrag niet, maar niet hier. Dat is de visie in een notendop." (jeugdwerker, werking 2)*

Ook in werking 5 tracht men de risico's te beperken. Men probeert druggebruik op zich niet zonder meer af te keuren maar te duiden. Er wordt op gewezen dat eventueel middelengebruik best gecontroleerd gebeurt. Jongeren worden aangesproken op de risico's en grenzen van middelengebruik.

> *"Drugs en alcohol, dat is heel bespreekbaar en de jongeren zijn er ook heel open over. Ze vertellen dat ze heel zat of heel high waren, of dat ze naar Maastricht zijn geweest, terwijl er pakweg vijf jaar geleden hier niemand over sprak. Het is niet aan de begeleider om dit goed of af te keuren. Ik probeer daar een neutrale uitleg aan te geven: het is normaal dat je experimenteert, maar zorg dat je je grenzen kent, dat je weet wat je gebruikt en dat soort dingen." (jeugdwerker, werking 5)*

Alhoewel over het algemeen milder wordt opgetreden tegenover cannabis dan tegenover andere drugs, wordt ook dan gesteld dat het niet kan binnen de werking en wordt er ook op gewezen dat er eventueel risico's aan verbonden zijn.
De jeugdwerker van werking 3 gaat met jongeren die hun gebruik van soft drugs niet meer in de hand kunnen houden een gesprek aan opdat zij het weer onder controle krijgen.

> *"Als bijvoorbeeld jongeren die pas gaan werken zeggen: 'ik heb niet kunnen opstaan, want ik heb mij te pletter gesmoord en ik smoor 's morgens ook nog eentje en dan sturen ze mij op mijn werk terug, want dan ben ik te laat', dan proberen we dat in de hand te houden: 'probeer eens om gewoon eentje te smoren voor je gaat slapen'. We zeggen niet: 'stop er mee, het is slecht'. Tegen gasten die dat al jaren doen kan je moeilijk zeggen: 'stop er mee'. Wel het onder controle houden."* (jeugdwerker, werking 3)

Bij gebruik van andere drugs wordt feller en negatiever gereageerd. De jeugdwerkers proberen er wel over te praten maar hun standpunt is dan extremer.

"Voor weed en hasj ben ik wat milder. Zelfs de politie is daar minder streng voor. Als ze met pillekes en zo beginnen, dan word ik kwaad." (jeugdwerker, werking 5)

Toch wijst de jeugdwerker van werking 5 er ook op dat je voorzichtig moet zijn met het formuleren van boodschappen over zogenaamde minder erge producten als soft drugs. Voor je het weet geven de jongeren er een draai aan die je preventieboodschap onderuit kan halen.

"Als je zegt 'je hebt hasj, cannabis,... dat is allemaal soft drugs, dat is nog niet zo erg' krijg je een reactie van 'aha, dat is nog niet zo erg, we gaan dat ook eens uitproberen.' Bij sommige jongeren werkt het averechts. Dan heb je ook de rotte appelen, die zeggen 'hasj is goed'. Sommige jongeren zeggen ook: 'je kan beter een joint roken dan alcohol drinken' en daar gaat je vorming. Die steken anderen aan en dat werkt als een reclamespotje." (jeugdwerker, werking 5)

Bij agressie naar aanleiding van druggebruik wordt er kordaat gereageerd door de jeugdwerkers. Het wordt niet getolereerd. De jongeren worden buiten gezet tot ze weer tot reden gekomen zijn. Er wordt ook heel streng opgetreden tegen dealers die de jeugdwerking als een potentiële markt zien. De persoon in kwestie wordt duidelijk gemaakt dat hij er niet gewenst is en dat ze anders de politie zullen inschakelen.

Volgens de jeugdwerker van werking 4 is soms een flinke dosis intuïtie en lef nodig om te reageren op het gebruik van stoere gasten.

"Er bestaat geen bijbel van hoe je ermee moet omgaan, er bestaan enkel nuttige tips, clusters die je maakt van: zorg dat je zo'n omgeving krijgt, dat er een cultuur rond is. Uiteindelijk mag je je veel permitteren in dit soort werk, heel inventief." (jeugdwerker, werking 4)

Volgens de jeugdwerker van werking 2 is iemand helpen die op het slechte pad dreigt te verzeilen een full-time engagement vanuit het hart. Met die jongeren moet je constant bezig zijn: als jongeren die naar de werking komen drugs beginnen te gebruiken en daardoor wegblijven uit de werking zal hij ze opzoeken in het uitgaansmilieu. Hij praat ermee en probeert hen te waarschuwen voor de risico's. Als ze echt verslaafd zijn kan hij er niet veel aan doen. Toch heeft hij er zo al een paar terug naar de werking gekregen. Eigenlijk doet hij dit in zijn vrije tijd, op eigen initiatief.

"Je moet er constant effectief mee werken als je die gasten wil weghouden. (...) Je moet ze het gevoel willen geven dat je echt met die gasten wilt werken, dan lukt dat. (...) Ja, dat gevoel, dat voel je direct ja, als je iemand wilt helpen, dat voel je, dat je daar niet tegen uw goesting zit te klappen. Maar dat gevoel dat is automatisch dat je dat ... [klopt op zijn hart]." (jeugdwerker, werking 2)

Zoals blijkt uit de citaten, gebruiken de jeugdwerkers meestal intentionele beïnvloeding als het gaat om middelengebruik. Er wordt vrij sterk op het geweten gespeeld. Toch geeft de jeugdwerker van werking 5 een voorbeeld van hoe je daarnaast ook situationeel kan beïnvloeden.

"Er zijn gasten die werken en de helft van hun geld vliegt naar de bingo. Dat hoor ik dan van anderen en dan spreek ik hen aan. Sommige ontkennen het en dan weet ik dat ze zich daarover schamen. Als hij weet dat hij fout zit, ga ik me daar niet verder mee moeien. Dan zeg ik wel: je hebt nu geen auto. Als je spaart dan kan je binnen drie jaar met een BMW rondrijden." (jeugdwerker, werking 5)

3.3.3.3 Drempels

Dat er op het middelengebruik van de jongeren moet worden ingegaan, wordt algemeen erkend. De houding van de jeugdwerker mag niet leiden tot een verhoogde drempel om er over te praten of -erger nog- om naar de werking te komen. Dat werd reeds aangekaart middels de stelling van de jeugdwerker uit werking 1.

> *"De sfeer die je creëert in de organisatie, dat je op bepaalde dingen nogal fel kunt reageren, maakt dat sommige dingen misschien niet meer aan bod komen. (...) We moeten wel maken dat ze nog alles durven zeggen." (jeugdwerker, werking 1)*

De jeugdwerker van werking 5 is zich bewust van de mogelijke drempelverhoging. Hij probeert met gebruikende jongeren zo om te gaan dat ze nadenken over hun gebruik, zonder dat ze uit de werking wegblijven.

> *"Er is een gast die dagelijks cannabis rookt. Die houdt zich goed. Als ik begin op hem in te werken 'morgen wil ik je niet meer zo zien, als je morgen iets hebt gerookt, en je komt naar hier, dan zet ik je buiten' als hij dat dagelijks krijgt te horen, dan blijft hij ook weg. Het is niet de bedoeling dat hij wegblijft. De bedoeling is dat hij ermee stopt maar als hij oud genoeg is, kan ik niet zeggen hé, stop ermee, dan is dat echt aan hem." (jeugdwerker, werking 5)*

3.3.3.4 Samengevat

Zoals eerder aangehaald, stelt er zich geen (al te) problematisch middelengebruik in de bezochte jeugdwerkingen. Dit heeft ten dele te maken met de alertheid van zowel jongeren en jeugdwerkers. Nagenoeg alle jongeren zouden reageren op het middelengebruik van de jongeren in de werking. Dat kan gaan van totale afkeuring tot wijzen op risico's. Ook de jeugdwerkers spreken de jongeren aan over hun middelengebruik. De reactie wordt deels bepaald door de gestelde feiten. Negatief gedrag (lastig vallen, agressie, vernieling) zal strenger aangepakt worden. Een te rigide reactie op signalen van middelengebruik wordt echter vermeden omdat dit drempelverhogend werkt. Dit is niet de bedoeling. Hoe er precies wordt gereageerd op problematisch middelengebruik van de jongeren is zeer afhankelijk van de persoonlijke vaardigheden van de jeugdwerker. Belangrijk is dat de jeugdwerker na de gestelde feiten gaat praten met de jongere (risico's duiden, wijzen op voorbeeldfunctie jongere). De jongeren doen nadenken over hun eigen gedrag zonder dat ze daarvoor wegblijven, is het streefdoel.

3.3.4 Omgaan met probleemgebruik

Van de tweeëntwintig bevraagde jongeren zijn er drie die aangeven momenteel problemen te hebben met middelengebruik of gokken. Het is opvallend dat deze jongeren een beroep doen op de jeugdwerker om hun probleem te bespreken en aan te pakken.

> *"De jeugdwerkers hebben mij gevraagd hoe het komt dat ik mijn huishuur niet meer kan betalen. Dan heb ik gezegd 'kijk, dat is door dat.' Dan hebben zij gezegd dat ik er beter mee zou stoppen en ik stop daar nu mee." (jongere, werking 3)*

In twee andere werkingen heeft telkens één jongere vroeger problemen gehad met middelengebruik. Eén jongere heeft zelf beslist om te stoppen en is er vanaf geraakt omdat zij er de wil toe had. Zij is dan wel overgegaan op het roken van sigaretten:

> *"Daar ben ik uit mijn eigen mee gestopt omdat ik zei van je kan pas stoppen als je dat echt zelf wil. Ook al ga je hulp gaan zoeken bij iemand die je kan helpen ... het gaat niet veel nut hebben ... je moet dat echt zelf willen." (jongere, werking 1)*

Dat vrienden een belangrijke invloed hebben op het middelengebruik van jongeren, is vaker aangetoond in wetenschappelijk onderzoek en zit ook vervat in Tones' model. Uit enkele citaten van geïnterviewde jongeren blijkt dat vrienden een sterk preventieve invloed kunnen spelen. Dit geldt zowel voor jongeren die geen problematisch gebruik kennen als voor jongeren die wel kennen of gekend hebben.

> *"Via maten, nu ex-maten, heb ik illegale drugs leren kennen. Zo van 'pak dit of dat eens.' Vanaf dat ik er vanaf wilde, heb ik gewoon gezegd van 'sorry, je bent mijn maat niet meer.' Ze bekijken me soms wel scheef, maar dat interesseert mij niet." (jongere, werking 4)*

> *(Gevraagd of ze nu bij mogelijk problematisch gebruik terug naar hetzelfde drugcentrum zou gaan) "Neen, ik denk het niet. Ik zou het bespreken met vrienden of mensen van de werking." (jongere, werking 3)*

> *"Een kameraad wist wel van mijn alcoholprobleem en heeft me ertoe aangezet erover na te denken. Maar uiteindelijk ben ik er zelf van moeten afgeraken." (jongere, werking 4)*

3.3.4.1 Samengevat

Van de geïnterviewde jongeren waren er drie die op het ogenblik van afname problemen kenden met middelengebruik of gokken. Voor hulp en begeleiding gaan zij te rade bij een jeugdwerker. Enkele jongeren geven aan vroeger problemen te hebben gekend met alcohol en drugs, maar die zijn ondertussen van de baan. Opmerkelijk is dat zij vooral door toedoen van vrienden beseften dat ze iets aan hun problematisch middelengebruik moesten doen.
Het gebruik en de attitude van de 'peer group' is een sterke predictor voor het middelengebruik van een jongere. Dat werd reeds in het eerste hoofdstuk aangehaald in Tones' model. Dit werd ook bevestigd door tal van wetenschappelijke onderzoeken (Baron, 1999; Krohn e.a., 1982; Reuband, 1994; Sussman e.a., 1999). Mogelijk speelt dit nog sterker bij maatschappelijk achtergestelde jongeren. MacNeil e.a. (1999) stellen dat hoe geringer het geloof in de eigen toekomst is, hoe sterker de invloed van de 'peers' op het middelengebruik is. Wits e.a. (1999) besluiten uit een Rotterdams onderzoek, dat vrienden, ondanks het feit dat ze hun effect vaak onderschatten, op verschillende manieren het middelengebruik van andere jongeren kunnen beïnvloeden. Dit kan zijn door het innemen van een voorbeeldfunctie, door al dan niet correcte informatie te geven over gebruiksrisico's, door waarden en normen te uiten en door druk uit te oefenen.

3.3.5 Voorbeeldfuncties in de jeugdwerking

Over de rolmodellen van jongeren onder elkaar in meer algemene zin hebben we eerder bericht in paragraaf 3.1.2. We zullen het hier dan ook enkel hebben over resultaten die zich toespitsen op rolmodellen van jongeren inzake middelengebruik.

3.3.5.1 Voorbeeldfunctie jongeren

In werking 4 zien zowel jongeren als jeugdwerkers rolmodellen op het gebied van druggebruik onder de jongeren. Deze kunnen zowel positief als negatief zijn. Eén jongere geeft aan dat jongeren anderen kunnen meetrekken in het gebruik van drugs.

> *"Je hebt jongeren die op negatieve punten beïnvloeden. Vroeger werd er niet zo veel gesmoord. Nu is er een gast binnengekomen en nu wordt dat meer gedaan." (jongere, werking 4)*

De jeugdwerker van die werking stelt dat vooral gabbers heel sterk opkijken naar de leiders in hun groep, ook op het gebied van druggebruik.

> *"Vooral de groepsdruk speelt bij de gabbers. Diegene die veel pakt, dat is een mens waar jonge gasten naar opkijken. Heeft meestal een rits oorringen in, een tatoe, en dat zijn gasten om naar op te kijken. Als je veertien bent, en er loopt zo'n 21-jarige, kaalgeschoren en hij kan goed de gabberdans doen en weet ik wat veel, dat is om naar op te kijken als 14-jarige!" (jeugdwerker, werking 4)*

In werking 2 wordt steevast gewezen op de positieve voorbeeldfunctie die jongeren hebben voor anderen. Volgens het principe 'gezonde geest in een gezond lichaam' wordt van de oudere gasten uit de voetbalploeg verwacht dat zij niet gebruiken wanneer er jongere bij zijn, omdat de jongere gasten zo sterk naar hen opkijken.

3.3.5.2 Voorbeeldfunctie jeugdwerker

Op basis van de interviews met de jongeren kunnen we stellen dat de jeugdwerkers een (nog) grotere voorbeeldfunctie hebben op het vlak van middelengebruik. De rolmodellen van jeugdwerkers zijn het sterkst in werking 2 en 5. Daar kijken de jongeren echt op naar de jeugdwerker. Zij zijn een voorbeeld voor de jongeren. De jeugdwerkers zijn zich hiervan bewust.

In werking 2 geven de jongeren aan dat een jeugdwerker, naast de voetbalploeg, een groot rolmodel is. De jeugdwerker ziet zichzelf ook als rolmodel voor de jongeren. Hij beseft dat hij invloed heeft op de jongeren. Hij was in zijn jeugd ook 'geen gemakkelijke', heeft ook problematisch gebruik gekend. Hij probeert jongeren zijn verhaal op een herkenbare wijze te vertellen in de hoop dat ze er iets uit leren. Hij geeft aan dat gasten met BMW's geen goede rolmodellen zijn: dat blijft niet duren, voor hen waren er ook die als junkies zijn geëindigd. Je moet respect hebben: 100 frank die je met je eigen zweet hebt verdient is meer waard dan de 10.000 frank die teert op de miserie van anderen. Jongeren hebben hier volgens de jeugdwerker oor naar.
Nochtans zegt één jongen van werking 2 dat de jeugdwerkers op fuiven wel eens alcohol drinken en hierdoor het slechte voorbeeld geven. Volgens één van de jeugdwerkers wordt het inderdaad aan de verantwoordelijkheid van de jeugdwerker overgelaten om al dan niet

op een fuif te drinken. Hij raadt aan om niet te drinken, want het getuigt van weinig respect. Als je met een drankkegel spreekt, wordt je niet niet serieus genomen.

In werking 5 is de jeugdwerker zich erg bewust van zijn voorbeeldfunctie. Jongeren kijken naar hem op. Hij ziet soms dat ze zijn gedrag kopiëren. Daarom moet een jeugdwerker alert blijven voor de mogelijke consequenties van zijn gedrag.

> *"Afspraken gelden ook voor jeugdwerkers. (...) Want mensen staan er niet bij stil dat je een voorbeeldfunctie hebt. Je kan één keer ladderzat over straat lopen, maar als dat de volgende week weer gebeurt, en dan moet je een vorming geven over alcohol, dat is larie." (jeugdwerker, werking 5)*

De jeugdwerker van werking 5 gaat dan ook naar andere plaatsen, waar hij geen jongeren uit zijn doelgroep verwacht, als hij uitgaat en wil drinken. Hij probeert zijn werk maximaal gescheiden te houden van zijn privéleven.

Andere jeugdwerkers hebben een meer genuanceerd beeld over de invloed die zij kunnen hebben op het gebruik van de jongeren. In werking 4 wordt losser met deze zaken omgegaan. Buiten de context van deze werking komt het voor dat een jeugdwerker zich laat gaan met drank.

> *"Als jeugdwerker heb je een voorbeeldfunctie, maar je mag er niet te strikt in zijn. Er is uiteindelijk niks verkeerd met eens dronken te zijn, we zijn geen heiligen. Jongeren mogen ook wel weten dat we af en toe één drinken, dat laat hen ook toe af en toe eens zat te zijn. Je moet ook eerlijk blijven: jongeren kennen de jeugdwerkers ook van op andere plaats waar zij af en toe drinken." (jeugdwerker, werking 4)*

De jongeren merken ook of de jeugdwerker weet waarover hij praat. Al kan een jeugdwerker die nog nooit een joint heeft gerookt er bijvoorbeeld ook over praten. Bovendien wijst deze jeugdwerker op mogelijke gevaren van een te nonchalante houding. Men moet vermijden dat jongeren tegen hun ouders zeggen 'onze jeugdwerker doet dat ook'.

In werking 3 wordt van de jeugdwerkers verwacht dat ze zich aan het reglement houden. En dat ze zich zowel op het werk als daarbuiten als voorbeeldige burger gedragen. De geïnterviewde jeugdwerker stelt dat alle collega's in de werking zich hiervan bewust zijn. Soms komt het wel ter discussie bij stagiairs die af en toe gebruiken.

> *"Een stagiair zegt dan 'oei, ik smoor af en toe wel eentje, ik ga het dan niet tijdens mijn stage doen'. Ik zeg dan: 'uw privé is uw privé, ik moet dat niet weten, maar ten eerste wil ik niet dat jongeren dat te weten komen. En ten tweede wil ik niet dat de jongeren dat zien als ze hier toekomen en zeggen: die stagiairs die smoren allemaal'. Jongeren gaan daar op een heel andere manier mee om." (jeugdwerker, werking 3)*

3.3.5.3 Samengevat

Dat jongeren uit de jeugdwerking een grote invloed hebben op het middelengebruik van de anderen blijkt ook uit het feit dat vrij veel geïnterviewde jongeren andere jongeren uit de werking aanhalen als hun rolmodel. Dit is meestal in positieve zin. De rolmodellen zijn jongeren die hun maatschappelijke positie hebben verbeterd of hun talenten goed benutten. Maar jongeren kunnen ook negatieve rolmodellen zijn. Dat kan gaan om dealers die in de

buurt sommige jongeren met hun statussymbolen verblinden, maar evengoed om 'charismatische' leiders van subgroepen die hun reputatie van middelengebruik cultiveren. Hierin schuilt een dubbel gevaar. Het behoren tot een subcultuur leidt op zich tot een grotere kans op middelengebruik (Gasser-Steiner & Stigler, 1996). Meer druk om te gebruiken vanuit de 'peer group' leidt eveneens tot een verhoogd gebruik (Farrell & White, 1998).

De geïnterviewde jongeren zien ook de jeugdwerkers als rolmodel. In een aantal jeugdwerkingen wordt zelfs echt opgekeken naar de jeugdwerker. Het lijkt erop dat het feit dat deze werkers dezelfde achtergrond hebben dan de jongeren (uit dezelfde buurt, ook opgegroeid in een achterstellingscontext, ...) hierin bepalend is.
De meeste jeugdwerkers zijn zich van hun voorbeeldfunctie bewust. Maar hoe ze deze op het vlak van middelengebruik invullen, is verscheiden. Eén jeugdwerker let nauwlettend op dat hij niet gebruikt als zijn jongeren in de buurt zijn, een andere jeugdwerker stelt zich op als voorbeeldige burger maar vindt dat een keer een pintje in de werking moet kunnen, nog een andere jeugdwerker ziet er zelfs geen graten in om af en toe eens goed door te zakken. Een aantal jongeren, zowel allochtone als autochtone, geeft aan dat zij middelengebruik van de jeugdwerkers in hun omgeving niet apprecieert. Een te nonchalante houding kan leiden tot een negatief rolmodel. Hoe je het ook als jeugdwerker bekijkt, een zekere terughoudendheid en omzichtigheid op het vlak van openbaar middelengebruik is wenselijk omdat jongeren zich sterk spiegelen aan het gedrag van de jeugdwerkers (Veenbaas e.a., 1986).
Koolen (1986) wijst er in zijn werkboek over drugpreventie in het jeugdwerk op dat de jeugdwerkers zich alleszins aan de geldende regels moeten houden, aangezien zij een voorbeeld zijn voor de jongeren en omdat dit zorgt voor duidelijkheid met betrekking tot de regels.

3.3.6 Kennis over middelen(gebruik)

Ruim de helft van de geïnterviewde jongeren is op de hoogte van wat alcohol en drugs zijn, hetzij uit eigen ervaring, hetzij van op school, hetzij van horen zeggen of door zelf op te zoeken. Een aantal jongeren gaf hierover geen informatie en een aantal zei over bepaalde zaken onvoldoende te weten (bijvoorbeeld alcohol, herkennen van druggebruik,...). Toch menen de meeste jeugdwerkers dat de jongeren vrij veel weten over drugs, zeker meer dan enkele jaren geleden. Allicht speelt de ruimere publieke aandacht en de toename van preventieactiviteiten in tal van maatschappelijke organisaties hierin een rol. Toch heeft ook een jongere bedenkingen bij het feit dat het gros van de vormingen over middelengebruik op een voorspelbare schoolse of belerende manier gebracht wordt.

In werking 3 stelt de jeugdwerker vast dat er onder de jongeren onduidelijkheid heerst over de wetgeving. Vooral over de vraag die hen het meest bezig houdt: wat mag en wat mag niet?

> *"Er is veel verwarring. Oudere tieners zeggen 'maar dat mag toch in België, ik koop dat daar, en dat is toch een gewoon café, dat mag toch en waarom mag dat hier niet?'." (jeugdwerker, werking 3)*

Een aantal jeugdwerkers voelt de nood aan om meer te weten te komen over alcohol en drugs. Ze informeren zich maar ze hebben geen parate kennis. Ze worden met zoveel problematieken geconfronteerd dat ze niet over alles evenveel kunnen weten. Het vormingsaanbod vinden de jeugdwerkers voldoende groot, maar ze kampen met tijdsgebrek om eraan deel te nemen. De jeugdwerker van werking 1 zegt bijna niets te weten over drugs maar voegt daar aan toe dat hij er in de werking ook niet mee geconfronteerd wordt. De

jeugdwerker van werking 3 heeft nood aan bijkomende informatie over medicatie en achtergrondinfo over verschillende drugs.

Eén jongere wijst erop dat de gebrekkige kennis van sommige jeugdwerkers over middelengebruik ertoe leidt dat jongeren hun middelengebruik in de werking verborgen kunnen houden.

> *"Ik denk dat de jeugdwerkers de effecten van middelengebruik meestal ook niet zien. Je moet er eigenlijk zelf al voldoende over weten om het goed te herkennen. (...) Ik denk dat de meeste jeugdwerkers het niet zouden herkennen. Maar ze zijn ook niet dom, he. Ik denk dat er ook bijzijn die het wel herkennen." (jongere, werking 3)*

3.3.6.1 Samengevat

Wat de kennis over de middelen en het middelengebruik betreft, stellen de meeste jongeren die zich hierover uiten dat ze goed op de hoogte zijn, doch lang niet altijd uit eigen ervaringen. Veel informatie komt uit tweede hand (brochures, media, verhalen van vrienden, drugpreventie op school, ...). Enkele jongeren geven aan over bepaalde zaken onvoldoende te weten. Jeugdwerkers stellen dat jongeren vrij veel weten over middelengebruik, mede door de talrijke preventieinitiatieven en de toegenomen publieke aandacht. Er heerst wel grote onduidelijkheid over de huidige drugwetgeving. Vooral of cannabis nu mag of niet, is voor velen onduidelijk. Het draait er meestal op uit dat de jongeren er van uitgaan dat het mag. Dit is op zich een potentieel gevaarlijke situatie, aangezien zowel minderjarige als meerderjarige jongeren (als zij 'smoren' in het bijzijn van minderjarigen) juridisch ter verantwoording geroepen kunnen worden.

De kennis van de jeugdwerkers over middelengebruik toont nog duidelijke lacunes. De jeugdwerkers voelen zelf de nood aan om meer te weten over alcohol en drugs. Zij beschikken niet over parate kennis, iets wat wel nodig is als je tegenover een jongere staat die weet waarover hij spreekt. Zo wijzen sommige jongeren erop dat jongeren hun middelengebruik in de jeugdwerking kunnen verborgen houden omdat de jeugdwerker over onvoldoende kennis over middelengebruik beschikt. Het WHO-rapport stelt dat jeugdwerkers een vorming dienen te krijgen zodat hun kennis over drugs zou verbeteren (Anderson, 1995). Volgens de jeugdwerkers ligt de oorzaak van dit probleem niet in het gebrek aan vormingsaanbod over dit thema, maar veeleer aan een gebrek aan tijd om daar aan deel te nemen.

3.3.7 Activiteiten over middelengebruik in de jeugdwerking

Enkel in werking 3 vinden op regelmatige basis activiteiten over drugs plaats. Elk jaar is er een week over het thema drugs. De onthaalruimte wordt dan aangekleed met nepdrugs, er is een videohoekje met confronterende beelden, muziek van Bob Marley, films met voor- en nabespreking (bijvoorbeeld 'Trainspotting', 'Naar de kloten'), een straathoekwerker of een ex-verslaafde komen praten over hun ervaringen. Door zulke activiteiten komt men zaken van de jongeren te weten, zodat de jeugdwerkers de groep beter kunnen inschatten. Er komen gesprekken los en het thema wordt bespreekbaar gemaakt.

Volgens de jeugdwerker vinden sommige jongeren, met name de gebruikers, de themaweek over drugs belachelijk. Nochtans beoordelen de geïnterviewde jongeren dit initiatief positief.

"Die week over drugs was wel plezant, wel goed. Je leert ervan wat mensen allemaal hebben meegemaakt. Als je het allemaal ziet op tv besef je hoe erg mensen kunnen zijn als ze eraan verslaafd zijn. Die week was goed georganiseerd." (jongere, werking 3)

Eén meisje vindt dit wel interessant, maar betreurt dat het ieder jaar bijna hetzelfde is. Het is vooral interessant voor de nieuwe jongeren. Vormingsactiviteiten zijn vaak hetzelfde niet enkel op school maar ook in de jeugdwerking.

Specifieke activiteiten over alcohol en drugs zijn in de allochtone jeugdwerkingen niet aan de orde. In werking 1 vonden nog geen activiteiten over alcohol en drugs plaats. In werking 2 is dat vroeger wel eens gebeurd, maar nu niet meer omdat het doelpubliek geen drugs gebruikt. Toch blijken de meeste geïnterviewde jongeren uit deze werkingen interesse te tonen voor dergelijke activiteiten. Een aantal van hen vindt dit vooral nuttig voor de jongsten onder hen.

"Ik vind een activiteit rond alcohol en drugs wel interessant. Ik wil dit nog wel eens doen, om te horen wat ze allemaal zeggen, of er problemen zijn, waar we mee kunnen helpen." (jongere, werking 2)

"Dat zou ik wel eens graag hebben, zo'n avondje samen daarover praten of naar een reportage kijken. We kunnen daar dan over praten. We kunnen iemand vragen die al ervaring heeft gehad met drugs of alcohol of gokken." (jongere, werking 1)

Vooral in werking 4, waar overigens ook nog geen 'grote' activiteiten over alcohol en drugs hebben plaatsgevonden, staan de jongeren eerder kritisch tegenover zulke activiteiten. Drie van de vijf jongeren zijn van oordeel dat activiteiten over middelengebruik niets uithalen. Bovendien zegt één jongere dat het in de jongerengroep geen groot probleem is en dus zeker geen prioriteit is in de werking. Eén jongere herinnert zich wel een leuke vormingactiviteit over verslaving.

"We hebben hier rond drugs indertijd een vorming gedaan en dan was één van de onderdelen een filmpje maken over druggebruik of drugverslaving. Er is ook efkens over gokverslaving gepraat, over workaholic ... dus die verslaving is ook aan bod gekomen. En dat was plezant. Het moet speels zijn." (jongere, werking 4)

Net na de interviews was in werking 4 een vormingsactiviteit over gokken gepland, omdat dit onder de jongeren leefde. Uitgangspunt was het opzetten van een discussie over het al dan niet plaatsen van een gokautomaat in de werking. Volgens de jeugdwerker kan je zo met de groep op een gestructureerde manier praten over de voor- en nadelen van gokken.

In werking 5 zal de jeugdwerker niet meteen een georganiseerde vorming opzetten. Hij tracht wel een spontaan groepsgesprek op te starten als hij merkt dat er een aantal jongeren aan het experimenteren zijn.

"Ik begin gewoon onder de jongeren zo van 'ge rookt af en toe joint, wat zijn nu de symptomen?' en zo bouw je dat stillekes op. Eigenlijk is dat een soort vorming op het einde. Iedereen heeft zijn zeg gedaan en toch gehoord wat de goeie en slechte dingen zijn. En dan vertelt een jongere dat hij bijvoorbeeld eens een

dikke joint heeft gerookt en daarna bier heeft gedronken en dat hij kotsmisselijk was. Wel, dan gaat bij de andere een lichtje branden van 'meng nooit softdrugs met alcohol." (jeugdwerker, werking 5)

Behalve in werking 1 hebben jongeren uit alle werkingen wel een aantal ideeën over hoe een alcohol- en drugsactiviteit er voor hen kan uitzien. De geformuleerde ideeën kunnen in vier clusters gebundeld worden.

- het informatief uitleggen wat middelengebruik is en wat de gevolgen kunnen zijn, door een deskundige spreker (van een hulpverleningsinstelling, van de politie of een ex-gebruiker).
- het op een speelse manier bijbrengen van nuttige dingen, door er bijvoorbeeld een filmpje over te maken, door een rollenspel te spelen of door een interactieve computerkwis uit te werken.
- een interactieve avond op basis van gelijkheid, door met de jongeren aan tafel te zitten en erover te discussiëren en de jongeren zelf aan het woord te laten in een discussie. Er zeer rustig over praten en niemand beoordelen, maar iedereen als gelijke beschouwen, of je gebruikt of niet;
- Het maken van een thematische uitstap, zoals naar een AA-meeting of een hulpverleningscentrum gaan en er de problemen van mensen aanvoelen of een tentoonstelling bezoeken over drugs.

3.3.7.1 Samengevat

Zowat alle doorgenomen werkboeken wijzen op het belang van drugpreventieactiviteiten in de jeugdwerking. Dergelijke activiteiten worden niet alleen sterk bepaald door de eigenheid van de werking en de doelgroep, maar ook door de cultuur en de accenten in het jeugdwerk en in de preventie van elk land. Een rode draad is dat preventieboodschappen erop gericht moeten zijn de jongeren meer bewust te laten worden van hun middelengebruik (Wits e.a., 1999).
Slechts één werking uit dit onderzoek organiseert preventieactiviteiten op structurele basis. Het gaat om een werking waarin middelengebruik manifester aanwezig is in de doelgroep. Elk jaar is er een themaweek over middelengebruik. Dit maakt het thema bespreekbaar. De meeste jongeren van deze werking beoordelen de activiteit positief, maar er is ook vraag naar meer vernieuwing van het concept. Het moet niet elk jaar ongeveer hetzelfde zijn en het moet ook anders zijn dan wat op school gegeven wordt.
In een andere werking, waar middelengebruik ook sterker tot de leefwereld van de jongeren behoort, staan de jongeren dan weer kritisch tegenover preventieactiviteiten in de werking. Volgens hen haalt dat toch niets uit.

In allochtone jeugdwerkingen is er geen vormingsaanbod over alcohol en drugs. Nochtans hebben de jongeren interesse in deze thematiek. Het is niet omdat middelengebruik zo goed als niet voorkomt in deze werkingen, dat het de jongeren niet bezighoudt. In hun directe omgeving (buurt, school) zien en horen zij daar genoeg over. Ze worden er even goed mee geconfronteerd. Op basis van hun onderzoeksbevindingen stellen Wits e.a. (1999) zich de vraag of het zinvol is dat niet-gebruikers geïnformeerd worden. Zij stellen dat er meer interesse is voor informatie als middelengebruik zich in de directe omgeving voordoet of als er een overgang is van geen gebruik naar occasioneel gebruik. Aangezien in de allochtone jeugdwerkingen op zijn minst de eerste voorwaarde geldig blijkt, is het dus het overwegen meer dan waard. Zeker voor allochtone jongeren kan het belangrijk zijn om in de werking een activiteit over alcohol en drugs op hun maat te organiseren, omdat op dit onderwerp voor hen een sterker taboe rust.

De etnisch gemengde werking biedt misschien ook soelaas. De jeugdwerker daar speelt

in op dingen die hij hoort over drugs. Aan de hand van die informatie probeert hij een groepsgesprek op te bouwen. Zo krijgt hij aan het eind een spontaan gegroeide vormingsactiviteit. Er kan zo ook rekening gehouden worden met de bezorgdheid van Koolen (1986). Volgens deze auteur is het beter alleen informatie te geven over die producten waar jongeren vragen over hebben, anders worden ze overladen met informatie.

Op praktijk gerichte handboeken wijzen erop dat de preventieboodschappen die men aan de jongeren geeft niet gericht mogen zijn op een eenzijdige, negatieve benadering. Enkel stellen dat het slecht is, dat je het niet mag doen, kan een averrechts effect hebben op de jongeren. Ook mag dit niet enkel beperkt blijven tot feitenkennis. Wat nodig is, is een open benadering die vertrekt vanuit de leefwereld en vragen van de jongeren. Een persoonsgerichte benadering waarin het middelengebruik in een breder kader wordt geplaatst (Wright & Mason, 1995; Reniers, 1989). Een voordeel van het jeugdwerk is ook dat jongeren zich hier minder belemmerd voelen om vrijuit te spreken dan op school omdat ze ervan uit gaan dat alles op school direct wordt gemeld aan de ouders. Door te voorzien in mogelijkheden tot discussie buiten de school, wordt ook het werk binnen de scholen verbeterd (Wilmot, 1996). De activiteiten over middelengebruik die gesuggereeerd worden in praktijkboeken zijn provocatieposters, muziekavonden, reactietests, quiz, spelen, organiseren van niet-alcoholische cocktailbar, toneel spelen, tonen en bespreken van een video, ... (Koolen, 1986; ISDD, 1988; Reniers, 1989).

Gezien de beperkte kennis en vaardigheden van de jeugdwerkers op het vlak van drugpreventie, kan worden gedacht aan samenwerking met deskundige preventiewerkers. Om preventieactiviteiten op te zetten, kunnen de jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren een beroep doen op de regionale preventiewerkers. Dit blijkt tot dusver nog nauwelijks te gebeuren. Op basis van registratiegegevens van het gros van de Vlaamse preventiewerkers blijkt immers dat in het jaar 2000 slechts 32 preventieactiviteiten werden uitgevoerd in jeugdverenigingen met kansarmen en maatschappelijk achtergestelden (Rosiers, 2001). Op twee na werden al deze activiteiten door VAD uitgevoerd in het kader van dit onderzoek. Er is dus nog geen sprake van een samenwerkingsbasis tussen jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren en preventiewerkers te velde. Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat deze jeugdwerkingen in hun streven om voornamelijk rond structurele sociale preventie te werken, andere prioritaire partners (opbouwwerk, integratiecentra, Bijzondere jeugdzorg, ...) hebben (Uit de Marge c, z.j.). Veenbaas e.a. (1986) stellen dat het betrekken van een ongekende deskundige van buiten af geen goede resultaten oplevert. Een voorafgaande kennismaking tussen de drugpreventiewerkers en de betrokkenen uit de jeugdwerkingen zou dus een eerste stap moeten zijn. Ook in een werkboek over alcoholpreventie in het jeugdwerk wordt gesteld dat het in voorlichtingsactiviteiten absoluut noodzakelijk is dat de 'voorlichter' door de jongeren wordt aanvaard (de Savornin Lohman & Leenders, z.j.).
Wat duidelijk uit het onderzoek naar voor komt, is dat de jongeren een rijke bron zijn van soms verfrissende ideeën voor preventieactiviteiten. Vraag is of de jeugdwerkingen dit potentieel zien en gebruiken. Zo belanden we weer bij inspraak en engagement.

4. Samenvatting en conclusie

4.1 Waarom dit onderzoek?

Ondanks de inspanningen die sinds ruim een decennium plaatsvinden op het vlak van preventie van alcohol- en andere drugproblemen worden sommige groepen nog altijd minder goed bereikt. Eén van die groepen zijn maatschappelijk achtergestelde jongeren. Nochtans behoeven zij specifieke aandacht. Niet omwille van een groter middelengebruik op zich. Wel omdat zij door hun grotere maatschappelijke kwetsbaarheid eerder in problematisch gebruik kunnen verzeilen. Zij ontberen immers vaak de emotionele en/of organisatorische vangnetten die jongeren ervoor kunnen behoeden in de problemen te geraken.
Een belangrijk kanaal om deze doelgroep te bereiken, zijn jeugdwerkingen die zich specifiek richten naar maatschappelijk achtergestelde jongeren. Ook al bereik je via deze weg niet alle jongeren, toch kan je je richten op een vrij grote groep die zich nog vastklampt aan een maatschappelijke organisatie (eerder dan andere instellingen als de school). Deze groep zit nog niet te diep in de neerwaartse spiraal van maatschappelijke kwetsbaarheid. Er zijn nog banden met de maatschappij en haar instellingen. Bovendien kan je in de jeugdwerkingen beroep doen op een goede organisatorische en pedagogische omkadering.

Om binnen deze werkingen maatschappelijk achtergestelde jongeren preventief te bereiken, kunnen bestaande concepten en materialen uit het algemeen jeugdwerk niet zomaar overgenomen worden. Daarvoor verschillen de werksoorten te veel van elkaar. Er is dus nood aan een specifieke aanpak. Omdat er op het vlak van preventie van alcohol- en andere drugproblemen voor maatschappelijk achtergestelde jongeren geen aanbod op maat uitgewerkt is, ziet VAD het als haar taak om in te spelen op deze nood. Vandaar dat in een eerste fase een verkennend onderzoek werd uitgevoerd, om de mogelijkheden van de jeugdwerkingen op het vlak van preventie uit te klaren. Wij hopen dat de bevindingen van dit rapport voor de betrokken sectoren en actoren (jeugdwerkkoepels, jeugdwerkingen, preventiewerkers) van nut kunnen zijn voor het (beter) preventief werken met maatschappelijk achtergestelde jongeren.

Om voeling te krijgen met de doelgroep en de werkingen die een belangrijke plaats innemen in hun leefwereld, kozen we voor een meer diepgaande analyse door het afnemen van diepteinterviews. Na een duik in de wetenschappelijke literatuur en een verkennende ronde bij tal van sleutelfiguren uit de sector en de onderzoekswereld bezochten we vijf zorgvuldig uitgekozen werkingen ter plaatse. Een eerste verkennend gesprek met jeugdwerkers en verantwoordelijken vond plaats. Nadien hebben we in de vijf werkingen in totaal tweeëntwintig jongeren en zes jeugdwerkers geïnterviewd. Hun relaas vormt de basis voor de analyse, waarvan dit rapport de resultaten weergeeft.

4.2 Jeugdwerkingen als preventieve (f)actor

In de onderzoeksresultaten staan we allereerst stil bij de preventieve bufferfunctie die jeugdwerkingen voor de doelgroep in maatschappelijk opzicht spelen. Waarom komen maatschappelijk achtergestelde jongeren naar deze werkingen? Wat bindt hen aan deze organisaties? Het antwoord op deze vragen vormt een belangrijke, maar vaak uit het oog verloren basis vanuit preventief oogpunt. Deze jeugdwerkingen vormen een preventieve buffer in de neerwaartse spiraal van maatschappelijke kwetsbaarheid, die deze jongeren voortdurend bedreigt. Bovendien blijkt participatie in het jeugdwerk een preventieve buffer te

zijn voor het middelengebruik van de jongeren. Dat maatschappelijk achtergestelde jongeren in deze jeugdwerkingen terecht kunnen is van onschatbare waarde. We moeten dan ook voldoende aandacht schenken aan de motieven waarom die jongeren naar deze werkingen gaan en blijven gaan.
Algemeen kunnen we stellen dat vijf trefwoorden de essentie hiervan weergeven: ontmoeting, vriendschap, geborgenheid, hulp en amusement. Zowel andere jongeren als jeugdwerkers spelen een belangrijke rol in de waardering die jongeren hebben voor de jeugdwerkingen.

Voor veel jongeren is de jeugdwerking een tweede thuis. Ze voelen zich goed in het gezelschap van vrienden. Tussen de jongeren en de jeugdwerkers vormt er zich een sterke vertrouwensband. De jongeren weten ook dat ze met (bijna) alles bij de jeugdwerkers terecht kunnen. Het is belangrijk dat de jeugdwerkers hiervoor voldoende tijd maken. Omdat de gestelde vragen en problemen soms zwaar kunnen wegen, heeft het team een ondersteunende rol voor de jeugdwerkers.
Door zich goed te voelen en het gevoel van samenhorigheid binnen de jeugdwerking groeit het zelfbeeld van de jongeren. In jeugdwerkingen worden vanuit een emancipatorisch kader samen met de jongeren allerlei activiteiten opgezet, begeleidingen opgenomen, verantwoordelijkheden gedeeld. Zo leveren de jeugdwerkingen zowel op maatschappelijk-structureel vlak als op het vlak van preventie van alcohol- en andere drugproblemen preventief werk.
Om de betrokkenheid van de jongeren te stimuleren, dienen jeugdwerkingen voldoende ruimte en aandacht te besteden aan inspraak en engagement van de jongeren. Jongeren zijn bereid om dit op te nemen, zolang ze het gevoel hebben dat er ook effectief rekening mee wordt gehouden. Aangezien jongeren het best de eigen leefwereld en interesses kennen en vaak een bron zijn van verfrissende ideeën, spreekt het voor zich dat dit potentieel wordt aangesproken.
In de werkingen is er meestal een breed activiteiten aanbod. Funactiviteiten zoals sport, fuiven, kickactiviteiten of creatieve ateliers en uitwisselingsprojecten zoals reizen of bezoeken aan andere jeugdwerkingen, waarderen de jongeren erg. Maar ook vormingsmomenten krijgen ruime appreciatie als ze op een aangepaste manier gebracht worden: in concreto betekent dit op een speelse, creatieve manier en over thema's die de jongeren bezighouden. Middelengebruik hoort hier zeker bij.

4.3 Middelengebruik en attitudes

Wat middelengebruik betreft, is er een grote samenhang tussen de attitude en het gedrag van de respondenten. Zo stuit roken, dat het grootste aantal gebruikers kent, algemeen op minder weerstand dan het gebruik van alcohol en illegale drugs. Opmerkelijk is evenwel dat de meeste respondenten die stilstaan bij mogelijke risico's van tabakgebruik zelf roker zijn. Dit kunnen we niet over de andere middelen stellen.
Wat alcoholgebruik betreft, is er algemeen iets meer reserve bij de jongeren, al geven bijna alle respondenten aan er geen probleem mee te hebben dat jongeren op een gecontroleerde manier drinken. Ten opzichte van problematisch gebruik of problemen naar aanleiding van alcoholgebruik zijn ze duidelijk minder tolerant. In de attitudes over alcohol speelt de cultuur een sterke rol. We stellen vast dat de allochtone respondenten (voornamelijk magrebijnse en Turkse jongeren) een sterkere terughoudendheid hebben tegenover alcohol, wat ten dele kan worden verklaard door de in de islam geldende verbodsbepalingen, gecombineerd met een sterkere sociale controle in hun gemeenschappen. Anderzijds zijn het net ook deze factoren die kunnen leiden tot verborgen alcoholgebruik.

De autochtone jongeren staan toleranter tegenover alcohol. De meesten van hen drinken alcohol. Hoewel een groot deel van deze jongeren op een gecontroleerde wijze alcohol drinkt, kennen de jeugdwerkers enkele jongeren die problematisch omgaan met alcohol.

Illegale drugs worden minder aanvaard. Sommige jongeren zeggen dat ze er ronduit tegen zijn, anderen nemen eerder de stelling in dat gecontroleerd gebruik moet kunnen, maar zeker geen problematisch gebruik of overlast ten gevolge druggebruik. Het gros van de respondenten stelt dat de meeste jongeren uit de werking die illegale drugs gebruiken dit ook op een verantwoorde manier doen. Toch blijken enkele respondenten problemen te kennen of gekend te hebben met het gebruik van illegale drugs.

Gepolst naar de motieven voor middelengebruik, blijken de antwoorden zeer goed overeen te komen met die van de algemene Vlaamse jongerenpopulatie. Wat niet spontaan naar voor komt, maar wel in de verhalen verweven zit, is dat druk vanuit de 'peer group' een cruciale rol kan spelen. Die kan zowel aanzetten tot gebruik als het gebruik verhinderen.
Het gebruik en de attitude van de 'peer group' bepalen mee het middelengebruik van de jongeren. Mogelijk speelt dit bij maatschappelijk achtergestelde jongeren nog iets sterker mee. Daarom is het belangrijk om de jongeren te wijzen op hun voorbeeldfunctie. Rolmodellen blijken in de bezochte werkingen overal voorhanden te zijn. Maar de rolmodellen in de jongerengroep zijn niet steeds positief. Zo kunnen leiders van subculturen of -groepen die zich met hun middelengebruik profileren een negatief voorbeeld stellen. Jeugdwerkers kunnen de jongeren wijzen op hun verantwoordelijkheid in voorbeeldgedrag. De werkers hebben zelf ook een belangrijke voorbeeldfunctie voor de jongeren en moeten zich goed bewust zijn van de impact van hun gedrag, ook op het vlak van middelengebruik.
De bezorgdheid van de jongeren over de reputatie van de jeugdwerking is eveneens een buffer tegen (excessief) middelengebruik. De naam van het huis waar zij zo mee verbonden zijn mag niet besmeurd worden door het gedrag van de eigen jongeren. Ze houden hun eigen gedrag in toom en wijzen andere jongeren meteen op de gevolgen van hun onverantwoord gedrag.

4.4 Gerichte preventie in de jeugdwerkingen

In het uitwerken van een drugbeleid in de jeugdwerking verdienen regels de nodige aandacht. Het is aangewezen dat er voor jongeren én voor jeugdwerkers een eenduidige en duidelijk gecommuniceerde leidraad is van wat mag en wat niet mag in de werking. Uit de interviews blijkt hier nogal wat onduidelijkheid over te bestaan.
Jongeren zien duidelijk het nut in van regels. Ze leven ze ook vrij goed na, uit respect voor de jeugdwerking en omwille van het beschermende karakter voor de jongeren en de werking. Maar men moet de impact van regels ook niet overschatten. Het is maar één pijler van een drugbeleid. Het mag geen formeel alibi zijn om er verder niets mee te doen. Regels kunnen ook averechts werken. Jongeren blijken immers zeer creatief te zijn in het uitdenken van ontsnappingsstrategieën.
Ondanks goede intenties in de jeugdwerkingen, blijkt inspraak op het vlak van regelgeving over alcohol en drugs zo goed als onbestaande. Alhoewel de jeugdwerkers er zelf op wijzen dat er de laatste jaren heel wat veranderd is op het vlak van middelengebruik (publieke opinie, bespreekbaarheid, openlijk gebruik, veranderde wetgeving, ...) blijkt dit geen gevolg te hebben op de geldende regels. De uitgewerkte regels die in de jeugdwerkingen gelden, zijn geen dynamische instrumenten die inspelen op veranderende noden, vragen en tendenzen. Meer inspraakmogelijkheden voor de jongeren zou dit voor een stuk kunnen opvangen.

Ondanks het feit dat de meeste jongeren de regels meestal goed naleven, worden soms overtredingen vastgesteld. Soms reageren jongeren zelf op andere jongeren. Dit gebeurt vooral omwille van de bekommernis voor de werking en diens reputatie. Als de jeugdwerker een overtreding vaststelt, hangt de consequentie mee af van de gestelde daden en de houding van de overtreder. Wie erkent dat hij een fout heeft gemaakt, kan meer op een redelijke, communicatieve aanpak rekenen dan iemand die zijn fout niet wil inzien of zijn storend gedrag niet wil aanpassen.

Middelengebruik is algemeen goed bespreekbaar in de jeugdwerkingen en dat hoort ook zo te zijn. Jongeren willen bij de jeugdwerkers altijd een luisterend oor vinden, het is dan ook raadzaam dat jeugdwerkers ingaan op signalen die vanuit de jongeren komen over middelengebruik. De jongeren geven ook quasi unaniem aan dat ze bij een probleem van of vraag over middelengebruik eerst naar de jeugdwerkers gaan, omdat ze hen vertrouwen en ook weten dat ze de sociale kaart kennen.
Als er een complex alcohol- of drugprobleem opduikt, worden de zwakke punten van het preventief werken in jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren blootgelegd. Nog veel jeugdwerkers ontberen kennis van en inzichten in middelengebruik en daaraan verbonden problemen. Daarenboven zijn de voorzieningen waar de werkingen een beroep op kunnen doen niet voldoende aangepast aan maatschappelijk achtergestelde jongeren.
Het informeren van jongeren door documentatie (folders, ...) biedt enkel voordelen als dit binnen een breder informatief kader geplaatst wordt, zoals bijvoorbeeld in een gesprek met een jeugdwerker. Het verstrekken van de folders zonder meer is niet aangeraden. De jongeren zijn misschien niet vertrouwd met de inhoud en het jargon van deze informatiebronnen. Bovendien kan het niet gekaderd opnemen van informatie over een voorziening leiden tot een bezoek op eigen houtje van de jongeren, wat weer kan uitdraaien op een negatieve ervaring in de contacten met maatschappelijke instellingen.

Er gaapt een duidelijke kloof tussen de kennis over middelengebruik van jongeren en die van jeugdwerkers. Eerstgenoemden zijn, mede door de toename aan preventieinitiatieven en het openlijker bespreken van dit thema, beter op de hoogte dan de jeugdwerkers, die zelf uiten dat ze nood hebben aan meer specifieke vorming hieromtrent. Een aspect waarover zowel jongeren als jeugdwerkers niet heel goed op de hoogte zijn, is de wetgeving over middelengebruik. De op til zijnde veranderingen leiden soms tot misverstanden die spijtige gevolgen kunnen hebben voor de jongeren.

Preventieactiviteiten over alcohol- en andere drugproblemen worden eerder zelden structureel opgenomen in de planning van de jeugdwerking. Toch is er onder de jongeren van elke bezochte werking een duidelijke interesse in dit soort activiteiten. Middelengebruik maakt op de ene of de andere manier deel uit van hun leefwereld.
De aanpak moet aantrekkelijk zijn voor de jongeren. Het mag niet schools zijn, maar kan eerder speels aangepakt worden. Creativiteit is nodig in plaats van voorspelbaarheid. De boodschap mag niet te eenzijdig (en) negatief zijn, maar zou beter genuanceerd aangebracht worden. De jongeren zijn zelf een goede bron van inspiratie voor het opzetten van zulke activiteiten.
Voor preventie(activiteiten) van alcohol- en andere drugproblemen kunnen jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren ook een beroep doen op het bestaande netwerk van drugpreventiewerkers in Vlaanderen. Momenteel blijkt samenwerking tussen beide sectoren zo goed als onbestaande te zijn. Dit zou nochtans een aantal noden van de werkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren kunnen ondervangen. Een betere kennismaking tussen beide kan hierin een eerste stap zijn. Dit rapport wil daar een steentje toe bijdragen.

4.5 Conclusie

De resultaten van dit onderzoek lijken eerdere onderzoeksbevindingen over de preventieve bufferfunctie van jeugdwerkingen inzake (zowel sociale als specifieke alcohol- en druggerelateerde) problemen te staven. Jongeren en jeugdwerkers gaan op een vertrouwensvolle manier met elkaar om. De jeugdwerkingen vormen een tweede thuis voor de jongeren. De verbetering van het zelfbeeld en het emancipatorisch proces verstevigen op intrapersoonlijk vlak de fundamenten van hun tweede thuis. De interne cohesie en het tegengaan van negatieve invloeden van buitenaf doen dit op een interpersoonlijk niveau. Dit maakt dat naast een maatschappelijk-preventief doel ook indirect een drugspecifiek doel wordt gerealiseerd: de waarden en normen en sociale controle werken een gecontroleerd middelengebruik in de hand, de verzorgende relaties in de werkingen zorgen voor een risicobeperkend effect.

Middelengebruik is op één of andere manier een manifest onderdeel van de leefwereld van de jongeren. Het kan gaan om gebruik in de onmiddellijke omgeving (buurt, vriendengroep, ...), maar ook om het eigen gebruik. Roken komt het meest voor bij de respondenten. Alcoholgebruik stelt zich algemeen iets minder, mede door de cultureel bepaalde terughoudendheid bij de allochtone respondenten. Illegale drugs worden minder gebruikt. Er lijkt een verband te zijn tussen de attitude omtrent middelengebruik in een jeugdwerking en de mate waarin dit gebruik zich stelt.
Als er aan middelengebruik gerelateerde problemen opduiken, wat zich bij een aantal jongeren voordoet, gaan de jongeren naar de jeugdwerkers. Toch is er bij deze laatsten vaak onvoldoende kennis voorhanden en/of beschikken ze niet over de nodige vaardigheden om hiermee om te gaan. Bijscholing en samenwerking met de drugsector kunnen aan deze noden tegemoet komen. Het is aangewezen om hiervoor binnen de jeugdwerkingen de nodige ruimte te voorzien.

Wat het gevoerde drugbeleid aangaat, verschuilt een aantal jeugdwerkingen zich nogal sterk achter regels. Regels zijn nuttige instrumenten in een drugbeleid. De jongeren zien er het nut van in en houden er rekening mee. Mede daarom is er nood aan duidelijkheid over de visie en stellingname van de jeugdwerking. Deze duidelijkheid is trouwens niet altijd en overal aanwezig. Er zit te weinig dynamiek in de regels. De jongeren worden ook niet betrokken in het tot stand komen ervan.
Regels mogen geen alibi vormen om verder niets te ondernemen. Er dient meer te gebeuren op het vlak van preventie van alcohol- en andere drugproblemen. Om dit te realiseren, is meer ruimte voor betrokkenheid van de jongeren aangewezen. Zij zijn de beste referentie om activiteiten te laten aansluiten bij de leefwereld van de jongeren en zij hebben vaak een grotere kennis over middelen(gebruik) dan de jeugdwerkers. Bovendien bruisen zij van de frisse ideeën.
Aangezien middelengebruik zich in de leefwereld van de jongeren manifesteert, is het raadzaam dat dit thema bespreekbaar is in elke jeugdwerking, ook bij problemen of normovertredingen. Uit het onderzoek blijkt dat de jongeren dit ook zo ervaren. Dit kan gebeuren door, in groep of individueel, spontaan in te spelen op signalen. Het kan ook gekaderd worden in een vormingsactiviteit. Als het op een speelse manier gebeurt en tegemoet komt aan hun interesses, komen jongeren wel naar deze, op het eerste zicht minder voor de hand liggende, activiteiten.
De meeste jeugdwerkers bezitten een beperkte kennis over (preventie van) alcohol- en andere drugproblemen. Dit kan een drempel zijn voor het uitwerken van preventieactiviteiten. Samenwerking met het bestaande preventienetwerk kan dit opvangen. Een intense kennismaking tussen preventiewerkers en jeugdwerking is een noodzakelijke eerste stap.

Preventie van alcohol- en andere drugproblemen moet niet altijd op een georganiseerde manier gebeuren. De dagelijkse werking van een jeugdwerking biedt tal van

aanknopingspunten om preventief te werken. Zo blijkt groepsdruk vanuit de peer group een bepalende rol te spelen in het middelengebruik. Dit kan zowel gaan om het aanzetten tot als om het afraden van gebruik. Rolmodellen zijn ook interessant als vertrekpunt. Jongeren kunnen gewezen worden op hun voorbeeldfunctie en de verantwoordelijkheden die hieraan verbonden zijn. Jeugdwerkers spelen op dat vlak ook een belangrijke rol: jongeren stellen hun beeldvorming (groten)deels af op het rolmodel van de jeugdwerker.

Het onderzoek kreeg ook zicht op een aantal problemen en valkuilen in het voeren van preventie van alcohol- en andere drugproblemen naar maatschappelijk achtergestelde jongeren. Zo kan een te sterke groepsbuilding onder de jongeren (in-group) leiden tot een drempelverhoging voor buitenstaande jongeren. Voorts kan een te sterke controle op ongewenst middelengebruik leiden tot een verborgen gebruik. Hierdoor dreigt een aantal preventieve potenties verloren te gaan. Wat de regels aangaat, mag de draagkracht ervan niet worden ondeschat. Regels op zich vormen voor sommige jongeren een uitdaging om er aan te ontsnappen. Bovendien zijn jongeren vindingrijk in het ontlopen van regels.
In het plannen van activiteiten mogen jeugdwerkers er niet te gemakkelijk van uitgaan de leefwereld en interessen van de jongeren goed te kennen. Een grotere participatie van de jongeren kan dit opvangen.
Voorts staat een gebrekkige kennis over en voeling met de doelgroep bij het gros van de maatschappelijke instellingen een goede samenwerking tussen deze instellingen en (werkingen met) maatschappelijk achtergestelde jongeren in de weg.
Jeugdwerkers tenslotte mogen hun gebrek aan kennis over middelengebruik en de drugsector niet compenseren door zonder meer voorgekauwde informatie uit folders aan de jongeren te verstrekken. Dit kan tot verwarring en misverstanden leiden.

Dit onderzoek is bedoeld als aanzet om preventie van alcohol- en andere drugproblemen in jeugdwerkingen met maatschappelijk achtergestelde jongeren te stimuleren. Wij hopen dan ook dat de resultaten van dit verkennend onderzoek worden aangewend om op een aangepaste wijze preventie te voeren met maatschappelijk achtergestelde jongeren. Om dit op een efficiënte manier te doen is herkenbaarheid voor de doelgroep absoluut noodzakelijk. Wij zijn in dit onderzoek uitgegaan van de reële situatie van een deel van de doelgroep, in de hoop dat dit de beste aanknopingspunten biedt voor het voeren van preventie naar maatschappelijk achtergestelde jongeren.

5. Literatuur

Anderson, K. (1995)
Young people and alcohol, drugs and tobacco. Copenhagen: World Health Organization.

Baron, S.W. (1999)
Street youth and substance use. The role of background, street lifestyles and economic factors. In: *Youth and Society 31(1)*, 3 - 25.

Bradshaw, J. (2000)
Regaining lost youth. Youth workers' success with drug users. In: *Druglink 15(3)*, 9 - 11.

Bronneman-Helmers, H.M. (1999)
Scholen onder druk; op zoek naar de taak van de school in een veranderende samenleving. Sociale en Culturele studies – 28. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Crum, R.M., Lillie-Blanton, M., Anthony, J.C. (1996)
Neighborhood environment and opportunity to use cocaine and other drugs in late childhood and early adolescence. In: *Drug and Alcohol Dependence 43*, 155 - 161.

De Donder, E. (2001)
Alcohol, illegale drugs, medicatie en gokken. Recente ontwikkelingen in Vlaanderen 2000. Brussel: VAD.

Department for Education and Employment (1998)
Protecting young people: good practice in drug education in schools and the youth service. Sudbury: DfEE Publications.

Dekkers, C., Frissen, T., Gevers, W., de Jaeger, L., Haasken, R., Kraayenvanger, J., Moerman, E., Nelissen, H., Peters, G. (1990)
Drug(k)gebruik(t): Informatie/inspiratieboek voor the jongerenwerk, P.O.V.; B.O.J.J.; PRISMA.

Deklerck, J. (1996)
De preventiepyramide, een oriëntatiekader voor geïntegreerde preventie. In: *Panopticon 17(4)*, 347-362.

De Ruyver, B. (1992)
Kansarmoede, druggebruik, criminaliteit. Gent: Universiteit Gent.

De Savornin Lohman, P., Leenders, A. (z.j.)
Werkboek alcoholpreventie en jongerenwerk. Amsterdam: Van Dijk, Van Soomeren en Partners.

Dizard, J.E., Gadlin, H. (1990)
The minimal family. Amherst: University of Massachusetts Press.

Elliot, D.S., Huizinga, D. Menard, S. (1989)
Multiple Problem Youth. Delinquency, substance use and mental health problems. New York: Springer.

Farrell, A.D., White, K.S. (1998)
Peer influences and drug use among urban adolescents: family structure and parent-adolescent relationship as protective factors. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology 66(2)*, 248 - 258.

Gasser-Steiner, P., Stigler, H. (1996)
Jugendlicher Drogenkonsum. Epidemiologische Befunde – Sozialwissenschafliche Modelle. http://gewi.kfunigraz.ac.at/~hstigler/drogen/inhalt.html

Hermans, P. (1994)
Opgroeien als Marokkaan in Brussel. Brussel: Cultuur en Migratie.

Hirshi, T. (1969)
Causes of Delinquency. Berkeley: University Of California Press.

ISDD, (1988)
High Profile: youth work curriculum and consultation materials about Drugs. London: ISDD.

Kinable, H. (1998)
Een lokaal alcohol- en drugbeleid: op elk vlak de juiste aanpak. Het jeugdwerk. Brussel: VAD.

Kinable, H. (2000)
Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid op School. Syntheserapport schooljaar 1999-2000. Brussel: VAD.

Koolen, R. (1986)
Moet je ook eens proberen... Drugspreventie: werkboek voor jongeren- en tienerwerk. Amsterdam: Preventieproject Drugs.

Krohn, M.D., Akers, R.L., Radosevich, M.J., Kaduce-Lanza, L. (1982)
Norm qualities and adolescent drinking and drug behavior: the effects of norm quality and reference group on using and abusing alcohol and marijuana. In: *Journal of Drug Issues Fall 1982*, 343 - 359.

Kuipers, S.B.M., Stam, H., De Zwart, W.M. (1997)
Jeugd en riskant gedrag 1996. Roken, drinken, druggebruik en gokken onder scholieren vanaf tien jaar. Resultaten van het vierde Peilstationsonderzoek naar middelengebruik en gokken. Utrecht: Trimbos-Intituut.

Lloyd, C. (1998)
Risk factors for problem drug use: identifying vulnerable groups. In: *Drugs, education, prevention and policy 5(3)*, 217 - 233.

MacNeil, G., Kaufman, A.V., Dressler, W.W., Lecroy, C.G. (1999)
Psychological moderators of substance use among middle-school aged adolescents. In: *Journal of Drug Education 29(1)*, 25 - 39.

Melrose, M. (1998)
Fixing it? Young people, drugs and disadvantage. Dorset: Russell House Publishing.

Miller, D.S., Miller, T.Q. (1997)
A test of socioeconomic status as a predictor of initial marijuana use. In: *Addictive behaviors 22(4)*, 479 – 489.

Miller, P. (1997)
Family structure, personality, drinking, smoking and illicit drug use: a study of UK teenagers. In: *Drug and Alcohol Dependence 45*, 121 - 129.
Newcomb, M.D., Felix-Ortiz, M. (1992)
Multiple protective and risk factors for drug use and drug abuse: cross-sectional and prospective findings. In: *Journal of Personality and Social Psychology 63(2)*, 280 - 296.

Reniers, L. (1989)
Werkboek: Hoe bied je tegengewicht? Alcohol & Drugs preventie in het tienerwerk. Rotterdam: Maldrus-project

Reuband, K.H. (1994)
Soziale Determinanten des Drogengebrauchs: eine sozialwissenschaftliche Analyse des Gebrauchs weicher Drogen in der Bundesrepublik Deutschland. Opladen: Westdeutscher Verlag.

Rosiers, J. (2001)
Preventie van alcohol- en andere drugproblemen. Monitoring van activiteiten: rapport 2000. Brussel: VAD.

Scholte, E.M., Van Buuren, E.T., Messing, C.T.H.M. (1992)
Pre-delinquente jeugdigen. Lange-termijnontwikkeling en preventieve hulpverlening. Leiden: DSWO-Press.

Sussman, S., Dent, C.W., Stacy, A.W. (1999)
The association of current stimulant use with demographic, substance use, violence-related, social and intrapersonal variables among high risk youth. In: *Addictive Behaviors 24 (6)*, 741-748.

Tones, K., Tilford, S. (1994)
Health Education Effectiveness, Efficiency and Equity. London: Chapman and Hall.

Uit de Marge a (z.j.)
Documentatiemap 1: Maatschappelijke achterstelling. De rol van het Jeugdwelzijnswerk in het aanreiken van oplossingen. Borgerhout: Uit de Marge.

Uit de Marge b (z.j.)
Documentatiemap 3: Achtergronden van doelgroepen. Borgerhout: Uit de Marge.

Uit de Marge c (z.j.)
Documentatiemap 6: Wat willen de anderen dat wij zijn? Borgerhout: Uit de Marge.

Van Assche, V., Hermans, G., Lauwers, J. (1998)
Jeugdwerk met maatschappelijk achtergestelde jongeren: tussen zorg en vrije tijd? Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Vandenberghe, E. (1998)
Een lokaal alcohol- en drugbeleid: een globale kijk. Brussel: VAD.

Vandoorne, J., Decaluwé, L. Vandemeulebroecke, L. (2000)
Het Gezin. In: H. De Witte, J. Hooge en L. Walgrave (red.), *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en Geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst.* Leuven: Universitaire Pers.

Veenbaas, R., Noorda, J., Borsjes, M. (1986)
Jongeren op straat: jongerenwerk in de jaren tachtig, 's Gravenhage: Vuga.

Verbist, D., De Weser, S. (eds.) (1998). *Overspel. Roekeloze uitdagingen voor jeugdverantwoordelijken.* Leuven: Garant.

Walgrave, L. (1996)
De individuele loopbaan van maatschappelijk kwetsbare jongeren. In: *Met alles wat we zijn en willen. Jeugdwelzijnswerk met maatschappelijk achtergestelde groepen.* Borgerhout: Uit de Marge.

Warnock, P., Griffin, T., O'Neill, D. (1998)
Report on 'Young women's drugs project' at Dovercot – Health Project Liverpool. London: Health Education Authority. http://www.locatenet.org.uk

Williams, R. (1996)
Children and young people. Substance misuse services, the substance of young needs. Commissioning and providing services for children and young people who use and misuse substances. London: HMSO.

Wilmot, H. (1996)
Big Chill. An evaluation of a theatre-based drugs education programme for young people at risk, S.l.:Cambridgeshire County Council.

Wits, E., Spijkerman, R., Bongers, I. (1999)
Als je alleen blowt, is niet leuk man! Middelengebruik, tijdsbesteding en vrienden van jongeren uit risicogroepen in Rotterdam. Rotterdam: IVO

Wright, L., Mason, P. (1995)
The Lager and Blastaways Programme; an alcohol training programme for youth workers (5 units). Salford: Tacade.

Zinberg, N.E. (1984)
Drug, set and setting: the basis for controlled intoxicants use. New Haven/London: Yale University Press.

6. Bijlagen

6.1 Vragenlijst

1. PERSOONLIJKE GEGEVENS

- Nr.:
- Sekse:
- Hoe oud ben je?
- Ga je nog naar school? In welk jaar en welke richting zit je?
- Werk je al? Welk werk doe je?
- Ben je werkloos?
- Woon je hier in de buurt van het jeugdhuis ? *(wijk, buurt, andere kant van de stad, andere stad,...)*
- Wat doe je in je vrije tijd (wanneer je niet naar het jeugdhuis komt)? *(andere jeugdvereniging, uitgaan, sporten, andere, op straat rondhangen)*

2. BELEVING JEUGDWERKING

- Hoe lang kom je al naar *de werking* ?
- Hoe vaak kom je naar hier?
- Waarom kom je naar hier ?
- Welke activiteiten vind je leuk ? Waarom?
- Welke minder leuk ?
- Waaraan ligt dat ?
- Wat zou jij meer willen doen? (*welke activiteiten*)
- Wordt er aan jou gevraagd wat je graag zou doen?
    - Indien **JA**:
      Gebeurt dat vaak? *(éénmaal per jaar, elke week,...)*
      Wordt er dan rekening mee gehouden – vinden deze activiteiten dan plaats?
      Wat vind je daarvan?

    - Indien **NEE**:
      Vind je dat de mening van de jongeren moet gevraagd worden over de activiteiten? Waarom?
- Wat vind je van de vormingsactiviteiten? *(algemeen + A&D)*
- Hebben jullie ooit al een activiteit gedaan rond roken, alcohol, drugs, gokken?
    - Indien **JA**: Welke? Wat vond je ervan? Waarom?

    - Indien **NEE**: Zou je daarrond iets willen doen? Waarom?
- Hoe moet een activiteit rond roken, alcohol, drugs, gokken er voor jou uitzien? Waarom?

3. RELATIE JONGERE - JEUGDWERKER

- Hoe kom je overeen met *de jeugdwerker*?
- Vind je dat *de jeugdwerker* voldoende tijd maakt om met jou te praten?
- Praat je soms met *de jeugdwerker* over dingen waar je vragen of problemen mee hebt? Kan je daarvan een voorbeeld geven? *(eerst ruimer dan A&D, bv. school, problemen thuis, verliefdheid,...)*
- Waarom praat je daar **wel** of **niet** over met hem?
- Mocht je vragen of problemen hebben met roken/alcohol/drugs/gokken, zou je dan naar *de jeugdwerker* toestappen?

- Waarom wel/niet?
- Is dat al gebeurd?
- Hoe reageerde *de jeugdwerker* daarop?

4. RELATIE JONGERE - ANDERE JONGEREN IN DE WERKING

- Hoe kom je overeen met de andere jongeren in *de werking*?
- Heb je hier veel vrienden?
- Zijn er hier jongeren waar je naar opkijkt? Waarom?

5. RELATIE JONGEREN - OUDERS – WERKER

- Kent *de jeugdwerker* je ouders?
- Heeft *de jeugdwerker* soms contact met je ouders *(bv. voor een uitnodiging, wanneer er problemen zijn, een praatje maken ...)*?
- Wat vind je daarvan?
- Weten je ouders wat je hier doet?
  Vertel jij daarover of weten ze het van anderen/de jeugdwerker? *(vader-moeder)*
  Waarom niet?
- Worden je ouders betrokken bij de activiteiten van de werking? Wat vind je daarvan? *(vader-moeder)*
    - Indien **NEE**:
      Wat zou je ervan vinden als je ouders zouden meedoen aan een activiteit van het jeugdhuis hier? Waarom?

6. REGLEMENT A&D IN DE WERKING

- Zijn er in de werking regels over roken/alcohol/drugs/gokken?
- Welke? *(Mag er altijd en overal gerookt/gedronken/drugs gebruikt/gegokt worden)*
- Wat vind je van die regels? Ben je het ermee eens? *(Streng, niet streng, te streng?)*
- Hoe zijn die regels er gekomen? Heb je er zelf iets in te zeggen gehad?
    - Indien **NEE**: hoe ben je de regels te weten gekomen?
- Worden de regels vaak gewijzigd? Waarom? Door wie?
- Worden de regels hier nageleefd door de jongeren?
- Wat gebeurt er wanneer de regels worden overtreden? *(Wordt er gestraft, Welke straf?)*
- Vind je dat *de jeugdwerker en de vrijwilligers* de regels goed toepassen (streng – te streng – onvoldoende streng).
- Wat vind je ervan dat de vrijwilligers toezien op de regels?
- Gelden de regels ook voor de jeugdwerkers? (
- Vind je het nodig dat er regels zijn over A&D? Kan het ook zonder?

7. DRUGGEBRUIK IN DE WERKING – ATTITUDE JONGERE

- Wordt er door de jongeren in *de werking* gerookt/alcohol gedronken/drugs gebruikt/*gegokt*? *(roken enkel relevant als in het reglement staat dat er NIET mag gerookt worden)*
    - Indien **JA**:
  Wat vind jij daarvan? (roken, alcohol, drugs, gokken)

Hoe reageert *de jeugdwerker* daarop? (drugs, gokken)
Wat vind jij daarvan? (drugs, gokken)

Zetten de jongeren die roken andere jongeren aan om ook te roken? .... alcohol/drugs/gokken? (roken, alcohol, drugs, gokken)

- Indien **NEE**: Hoe komt dat denk je? (*Ligt dat aan de jongeren, de regels, ...?)* (roken, alcohol, drugs, gokken)

- Vind je dat je sigaretten/alcohol/ ... drugs/gokken moet gebruiken om erbij te horen? Waarom?
- Zijn er andere redenen waarom jongeren drugs nemen volgens jou?
- Zijn er al problemen geweest in *de werking* met alcohol/drugs/*gokken*?
  - Indien **JA**:
    Welke – omschrijf? (alcohol, drugs, gokken)
    Hoe werden die problemen aangepakt? (alcohol, drugs, gokken)
    Wat vond jij van de oplossing ? (alcohol, drugs, gokken)

    Wat zou je ervan vinden als sommige jongeren dronken/stoned zijn in *de werking*? *(in de werking; is dit herkenbaar, komt dit veel voor?)*
    Indien dit al is gebeurd, hoe reageert *de jeugdwerker* erop?
    Wat vind jij daarvan?

    Is er al een probleem geweest rond dealen in de werking?
    Hoe werd er door *de jeugdwerker* gereageerd?
    Wat vond jij van deze reactie?
    Wat vind je van dealen in de werking?

  - Indien **NEE**:
    Wat zou je ervan vinden als sommige jongeren dronken/stoned zijn in *de werking*? *(in de werking; is dit herkenbaar, komt dit veel voor?)*
    Indien dit al is gebeurd, hoe reageert *de jeugdwerker* erop?
    Wat vind jij daarvan?

    Is er al een conflict geweest rond dealen in de werking? (drugs)
    Hoe werd er door *de jeugdwerker* gereageerd? (drugs)
    Wat vond jij van deze reactie? (drugs)
    Wat vind je van dealen in de werking? (drugs)

8. DRUGGEBRUIK BUITEN DE WERKING

- Wat vind je ervan dat sommige jongeren roken, drinken, drugs gebruiken, gokken? *(in het algemeen m.a.w. op school, bij uitgaan,...)*
- Vind je dat je daarop moet reageren?
- Zijn er anderen die erop reageren? *(werker, buurt, leerkracht,...)*
- Wordt er in de omgeving van *de werking* gerookt, gedronken, drugs gebruikt, gegokt? *(bv. in de wijk)*
- Wat vind je daarvan?
- Vind je dat je daarop moet reageren?

- Zijn er anderen die erop reageren? *(werker, buurt, ouders, leerkracht,politie,...)*

9. SOCIAAL VANGNET BIJ PROBLEMEN

- Mocht je vragen of problemen hebben met roken/alcohol/drugs/gokken, naar wie zou je dan gaan? *(vrienden in de werking, vrienden buiten de werking, vader, moeder, grootouders, broer, zus, iemand op school, iemand op het werk, vaste vriend(in),...)*
- Waarom wel/niet? *(Eventueel doorvragen op personen die worden opgegeven)*
- Is dat al gebeurd? Wat was de reactie van ...?
- Heb je zelf al problemen gehad als gevolg van alcohol/druggebruik/gokken?
- Hoe heb je die aangepakt?
- Ken je andere organisaties waar je naartoe kan met vragen of problemen rond alcohol/druggebruik/gokken?
- Zou je er heen gaan mocht je zelf problemen hebben?
- Waarom wel/niet?

- Gebruik je zelf sigaretten, alcohol, ... drugs? Gok je wel eens?